

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

53

3/12

Ročník XVIII.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau, Švýcarsko.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht
erschien dank der finanziellen Hilfe
vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.*

Členské příspěvky, předplatné a dary Společnosti pro církevní právo
směřujte laskavě na běžný účet u České spořitelny, a. s.,
111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
z ČR na číslo účtu **1939518309/0800**.
Bankovní spojení pro platby z ciziny
IBAN: **CZ55 0800 0000 0019 3951 8309**
BIC (SWIFT): **GIBACZPX**

OBSAH

EDITORIAL	7
J. R. Tretera: Náboženství jako povinně volitelný školní předmět. Úvaha de lege ferenda	9
M. Kolářová: Povinnost hledat pravdu a podle ní žít	17
D. Suchánek: Historické a právní základy středověkých papežských voleb	29
S. Příbyl: Historické proměny a teologicko-spirituální základy právní úpravy svátosti biřmování	45
J. Kašný: Rajmund z Peñafortu a jeho Suma o manželství	59
D. Opatrný: Církevní právo v časopisu Studia theologica	73
DOKUMENTY	
Společné prohlášení předsedy České biskupské konference, předsedy Ekumenické rady církví v ČR a předsedy Federace židovských obcí k současné situaci kolem zákona o částečném majetkovém narovnání s církvemi a náboženskými společnostmi	81
ANOTACE A RECENZE	
Stanislav Příbyl: Církevněprávní studie (M. Kolářová)	83
Nová literatura v oboru východního kanonického práva (S. Příbyl)	87
Antonello De Oto: Diritto e religione nell'Europa di mezzo: la Repubblica Ceca (S. Příbyl)	89
INFORMACE	
16. symposium kanonického práva, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 2012 (S. Příbyl)	91
18. konference Církve a stát, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2012 (Z. Horák)	93
Ze Společnosti pro církevní právo	97
Krátké zprávy	101
Z NOVÉ LITERATURY	109

CONTENTS

EDITORIAL (IN ENGLISH)	8
J. R. Tretera: Religion as a Mandatory Elective Subject. Considerations de lege ferenda	9
M. Kolářová: The Obligation to Search for the Truth and to Live in Truth	17
D. Suchánek: Historical and Legal Bases of Papal Elections in the Middle Ages	29
S. Příbyl: Historical Evolution and the Theological-Spiritual Bases of the Legal Treatment of the Confirmation	45
J. Kašný: Raymond of Penyafort and His <i>Summa on Marriage</i>	59
D. Opatrný: Church Law in the Journal <i>Studia Theologica</i>	73
DOCUMENTS	
A Joint Statement by the President of the Czech Bishops' Conference, the President of the Ecumenical Council of Churches and the President of the Federation of Jewish Communities on the Current Situation around the Law on the Property Settlement of the State with Churches and Religious Societies	81
ABSTRACTS AND REVIEWS	
Stanislav Příbyl: Church Law Essays (M. Kolářová)	83
New Publications in the Field of Eastern Canon Law (S. Příbyl)	87
Antonello De Oto: Diritto e religione nell'Europa di mezzo: la Repubblica Ceca (S. Příbyl)	89
INFORMATION	
16 th Canon Law Symposium, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 2012 (S. Příbyl)	91
18 th Conference Church and State at the Law School of Masaryk University, Brno 2012 (Z. Horák)	93
From the Church Law Society (in English)	99
Brief News (in English)	105
FROM NEW PUBLICATIONS	109

INHALT

EDITORIAL	7
J. R. Tretera: Religion als pflichtiges Wahlfach in der Schule. Überlegungen de lege ferenda	9
M. Kolářová: Die Pflicht, nach der Wahrheit zu suchen und demgemäß zu leben	17
D. Suchánek: Historische und rechtliche Grundlagen der Papstwahl im Mittelalter	29
S. Příbyl: Die historische Entwicklung und theologisch-spirituelle Grundlagen der rechtlichen Regelung des Sakraments der Firmung	45
J. Kašný: Raimund von Peñafort und seine Summa über die Ehe	59
D. Opatrný: Das Kirchenrecht in der Zeitschrift Studia theologica	73
DOKUMENTE	
Gemeinsame Erklärung des Vorsitzenden der Tschechischen Bischofskonferenz, des Vorsitzenden des Ökumenischen Rates der Kirchen und des Vorsitzenden der Föderation der jüdischen Gemeinden zur aktuellen Situation hinsichtlich des Gesetzes über den teilweisen güterrechtlichen Vergleich zwischen dem Staat und den Kirchen und Religionsgesellschaften (Restitutionsgesetz)	81
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Stanislav Příbyl: Kirchenrechtliche Studien (M. Kolářová)	83
Neue Literatur im Bereich des östlichen kanonischen Rechts (S. Příbyl)	87
Antonello De Oto: Diritto e religione nell'Europa di mezzo: la Repubblica Ceca (S. Příbyl)	89
INFORMATIONEN	
16. Symposium des kanonischen Rechts, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 2012 (S. Příbyl)	91
18. Konferenz Kirche und Staat, Juristische Fakultät der Masaryk Universität, Brünn 2012 (Z. Horák)	93
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht	97
Kurze Nachrichten	101
NEU ERSCHIENENE LITERATUR	109

INDICE

L'EDITORIALE	7
J. R. Tretera: La religione come una materia scolastica obbligatoriamente facoltativa. Una riflessione de lege ferenda	9
M. Kolářová: L'obbligo di cercare la verità e di vivere in conformità con essa	17
D. Suchánek: Gli elementi storici e giuridici delle elezioni papali del medioevo	29
S. Příbyl: La trasformazione storica e gli elementi teologico-spirituali delle norme giuridiche sulla Cresima	45
J. Kašný: Raimondo di Pennaforte e la sua Summa del matrimonio	59
D. Opatrný: Il diritto canonico nella rivista Studia theologica	73
DOCUMENTI	
Il comunicato congiunto del presidente della Conferenza episcopale ceca, del presidente del Consiglio ecumenico delle Chiese e del presidente della Federazione delle comunità ebraiche in merito alla situazione attuale circa la legge sul parziale compromesso patrimoniale con le Chiese ed Enti religiosi	81
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Stanislav Příbyl: Gli studi di diritto ecclesiastico (M. Kolářová)	83
Le letterature nuove nell'ambito del diritto canonico orientale (S. Příbyl)	87
Antonello De Oto: Diritto e religione nell'Europa di mezzo: la Repubblica Ceca (S. Příbyl)	89
INFORMAZIONI	
16° simposio del diritto canonico, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 2012 (S. Příbyl)	91
18° anno della Conferenza “La Chiesa e lo Stato” alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Masarykiana a Brno, 2012 (Z. Horák)	93
Dalla Società per il diritto delle Chiese	97
Notizie brevi	101
DALLE NOVITÀ LETTERARIE	109

Editorial

Místopředseda Společnosti pro církevní právo docentem

S radostí oznamujeme, že spoluzakladatel a místopředseda Společnosti pro církevní právo, člen redakční rady Revue církevního práva

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M. (Münster), ICLic. (Lublin)

se ve čtvrtek 24. května 2012 před vědeckou radou Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze habilitoval. Rektor Univerzity Karlovy jej jmenoval ke dni 1. října 2012 docentem.

Záboj Horák vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v letech 1993–1998, od roku 1994 byl činný na katedře právních dějin této fakulty jako studentská vědecká síla v oboru církevního práva.

Po promoci odjel na rok do zahraničí a studoval na Vestfálské Wilhelmově univerzitě v Münsteru soukromé právo a dosáhl titulu LL.M.

V letech 1997 a 2002 uskutečnil krátkodobé studijní pobyty ve Washingtonu, D.C.

Absolvoval prezenční doktorské studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, ukončené získáním titulu Ph.D. v roce 2002.

Nastoupil na katedře právních dějin této fakulty jako asistent a po krátké době jako odborný asistent. Vyučuje v oborech římské právo a právní dějiny, a spolu se svým učitelem prof. JUDr. Jiřím Rajmundem Treterou přednáší církevní a konfesní právo.

V letech 2002–2005 vyučoval církevní právo na Institutu ekumenických studií při Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

V letech 2002–2006 studoval distančně na Katolické univerzitě Jana Pavla II. v Lublinu, na její Fakultě práva, kanonického práva a správy, a získal v roce 2006 tituly magister kanonického práva (mgr) a licenciát kanonického práva (ICLic).

Přejeme doc. JUDr. Záboji Horákovi do dalších let mnoho sil, zdraví a úspěchů!

(red)

Editorial

Vice-Chairman of the Church Law Society Appointed Associate Professor

The Church Law Review takes pleasure in announcing that Co-founder and Vice-Chairman of the Church Law Society, and member of the Editorial Board of the Church Law Review,

JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M. (Münster), ICLic. (Lublin)

has been promoted to associate professor; the decision was made on 24 May 2012 by the Scientific Council of the Law School of Charles University in Prague. Based on the recommendation of the Council, the President of Charles University appointed JUDr. Horák associate professor on 1 October 2012.

Associate Professor Horák studied at the Law School of Charles University in 1993–1998, and since 1994 has worked in the Legal History Department of the School as a research assistant in the area of church law.

After he was graduated he studied private law abroad at the Westphalian Wilhelms University in Münster, where he was awarded an LL.M.

In 1997 and 2002 he made brief research trips to Washington, D.C., and in 2002 he was graduated from the doctoral program at the Law School of Charles University in Prague, where he was awarded a Ph.D. degree.

Associate Professor Horák began working in the Legal History Department as a research assistant, and he was shortly promoted to assistant professor. He teaches Roman law and legal history, and together with his mentor, Professor JUDr. Jiří Rajmund Tretera, he lectures on church law and state law on churches.

In 2002–2005 Associate Professor Horák taught church law at the Institute of Ecumenical Studies at the Evangelical Theological Faculty of Charles University in Prague, and in 2002–2006 he studied part-time at the Faculty of Law, Canon Law and Administration of the John Paul II Catholic University of Lublin, where he was graduated in 2006 as a Master of Canon Law (mgr) and Licentiate of Canon Law (ICLic).

We wish Associate Professor JUDr. Zábaj Horák much energy, good health, and success in the upcoming years!

(red)

Náboženství jako povinně volitelný školní předmět. Úvaha de lege ferenda

Jiří Rajmund Tretera

Následující text vychází z příspěvku, autorem proneseného na 18. konferenci Církev a stát, kterou pod názvem Církev, stát a vzdělání uspořádala katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci se Společností pro církevní právo dne 6. září 2012.

1. Náboženství jako školní předmět. Specifika náplně jeho výuky

Jedním z projevů svobody náboženského vyznání v demokratických právních státech je zajištění možnosti seznamovat děti, dospívající mládež i studenty se základy náboženských soustav, především těch, které jsou vyznávány občany těchto států a rodiči dětí.

Tyto informace jsou mladé generaci předávány různými způsoby. Mezi větším množstvím těchto způsobů stojí na předním místě dva typy soustavného předávání uvedených informací:

1. vyučování předmětu zvaného náboženství ve školách a
2. katecheze dětí v církvích a náboženských společnostech, zejména ve společenstvích jejich základních obcí (farností a sborů).

Ústavněprávní záruky výuky náboženství jsou v České republice dány ustanovením čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod¹ slovy: „Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, *vyučováním*, ...“ a v čl. 16 odst. 3 Listiny základních práv a svobod slovy „Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství *na státních školách*“.²

¹ Příloha úst. zák. č. 23/1991 Sb., znovu publikována pod č. 2/1993 Sb.

² Kurzívou vyznačil autor článku.

Myslím, že by bylo záhodno právě na tomto místě upřesnit, oč jde při výuce náboženství ve školách, a to především ve školách označovaných v Listině základních práv a svobod jako státní, tj. ve školách zřizovaných státem, kraji, obcemi a svazky obcí, ale také při výuce náboženství v církevních školách, případně i v soukromých školách, pokud náboženství do plánu své výuky zařadily.

Specifický význam výuky *náboženství ve školách* spočívá v tom, že jde o všeobecně informativní a vzdělávací přístup. „Obsah výuky ... by měl směřovat k získání informací o obsahu

- Bible,
- církevních tradic,
- církevních dějin

a rovněž o základních pojmech světových náboženství“.³

Výuka náboženství ve školách je určena nejen pro žáky toho vyznání, které výuku v rámci ústavně zaručené svobody náboženství organizuje, ale také vůči jiným zájemcům, bez rozdílu vyznání. Mohou se na ni hlásit nebo být přihlášení i žáci jiného vyznání a především i žáci bez vyznání, tedy děti rodičů, kteří u nás tvoří většinu populace. Náboženství ve škole je tedy součástí široké vzdělávací působnosti. Oprávněnost tohoto trendu lze odvodit také *ze všeobecného práva na vzdělání*, které mají všichni občané i obyvatelé na území státu se zdržující, a to bez rozdílu vyznání. Poskytování výuky náboženství všem, kdo zájem o účast projeví, lze pochopit jako službu církví a náboženských společností veřejnosti.

Od výuky náboženství ve škole se po obsahové stránce liší *katecheze uvnitř církvi a náboženských společností*, i když jen částečně (do jisté míry, zatímco do jisté míry se oba typy výuky překrývají). Katecheze totiž na rozdíl od výuky náboženství ve škole má výrazný vyznavačský charakter, tj. je v ní zdůrazněn vlastní věroučný přístup, tak jak bývá naznačen ve vyznavačských knihách, kterými jsou katechismy různých církví.⁴ Předpokládá se, katechizovaní žáci jsou z věřících rodin, sami již víru přijímají (u některých lze dokonce říci, že víru vyznávají).

Katecheze v církvi nebo náboženské společnosti se na rozdíl od výuky náboženství ve škole vyznačuje ještě i tím, že často sleduje i jednotlivá vnitrocírkevní poslání, někdy i účelově vymezená, jako je např. příprava k účasti na bohoslužbách,

³ HORÁK, Záboj, *Církev a české školství*, Grada Publishing, a.s., Praha, 2011, s. 179.

⁴ Katechismy bývají obvykle knižně uspořádané soubory otázek a odpovědí týkající se věrouky příslušné církve.

příprava na přijetí jednotlivých svátostí, v evangelických církvích též příprava na konfirmaci.

Uvedené rozlišování mezi školním náboženstvím a vnitrocírkevní katechezí není jen ideou pedagogických pracovníků a právních konfesionalistů, ale je vyjádřeno i v oficiálních dokumentech světové katolické církve, jimiž jsou *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, vydané Kongregací pro klérus dne 15. srpna 1997 (čl. 73) a okružní list Kongregace pro katolickou výchovu předsedům biskupských konferencí č. 520/2009, o výuce náboženství na školách, ze dne 5. května 2009.

2. Autorovy osobní zkušenosti z výuky náboženství a z katecheze

Autor opírá své následující návrhy na úpravu vyučování náboženství ve školách nejen o teoretické úvahy, ale také o své osobní zkušenosti v této oblasti, a to ze tří různých období svého života.

Nejstarší z těchto vzpomínek je z doby, kdy se jako žák ve škole obecné v letech 1946–1948 účastnil povinné výuky náboženství. Náročné výklady mladého učitele, čerstvého absolventa teologických studií, zaměřené na výklad biblického textu, zanechaly v dětech a zejména v autorovi samotném nesmazatelnou stopu. Když později, během dospívání, hledal svůj vztah k víře a k národnímu i evropskému kulturnímu dědictví, rozhodující význam měly pro něho právě ty informace, které mu byly o obsahu Starého a Nového Zákona poskytnuty v onom nejranějším věku.

Druhá vzpomínka je z let 1966–1978. Tehdy se autor zapojil – vedle výkonu svého právnického povolání ve strojírenském podniku – do výuky jako učitel v nedělní škole farního sboru Českobratrské církve evangelické v Praze–Vršovicích. Nedělní škola, v té době označovaná také jako nedělní besídka pro nekonfirmované, případně jako „bohoslužby pro děti“, byla a dosud je známou a proslulou vnitrocírkevní katechezí, kterou reformační křesťané organizují ve svých sborech (náboženských obcích) na celém světě i v našich zemích již od dob 19. století. Tato katecheze má za sebou úctyhodnou tradici a dobře vypracovaný systém. Autor absolvoval tehdy kurz pro učitele nedělních škol, který byl v skrytosti organizován faráři poděbradského seniorátu uvedené církve, a pak po uvedení léta každou neděli dopoledne učil ve sboru asi desetičlennou skupinu dětí různého věku. Vynikající pomůckou k tomu byly cyklostylované vzorové výklady a metodické pokyny, po celou tu dobu vydávané a do sborů rozesílané synodní radou.

Poslední a velmi podstatnou zkušenost autor nabyt během tří školních roků, po které jako pracovník duchovní správy při dominikánském kostele sv. Jiljí na Starém Městě pražském po převratě v roce 1989 vyučoval katolické náboženství ve čtyřech středních školách a dohlížel na výuku na několika dalších středních a základních školách v Praze 1.

Vždy požádal na počátku školního roku ředitele školy, aby mu umožnil navštívit všechny třídy a vysvětlit žákům, studentům i přítomným pedagogům, co bude předmětem nepovinné výuky náboženství. Zájem byl dosti velký. Zejména v Obchodní akademii v Dušní ulici se každoročně hlásily až tři stovky studentek, a předmět mohl být rozprostřen na různá místa v rozvrhu. Ve střední průmyslové škole strojnické v Betlémské ulici se učilo náboženství v pondělí až čtvrtek od 7.00 do 8.00 hodin, každý den souborně pro studenty ze tříd jednoho ze čtyř ročníků. Ve střední škole stavební v Dušní ulici se učilo převážně ve středu odpoledne, jako ve většině ostatních škol.

Po habilitaci v roce 1993 byl autor pozván k vyučování církevního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy již na plný úvazek, tedy už ne na úvazek částečný, v jakém přednášel v předchozích třech letech. Nezbylo než resignovat na práci v duchovní správě a na výuku náboženství. Nepodařilo se přesvědčit nástupce v duchovní správě, aby ve výuce ve školách pokračovali. Na místo školní výuky náboženství nastoupila katecheze ve farnosti, ta ovšem pro podstatně menší počet dětí a mládeže. Duchovní tehdy nedokázali „podržet“ zájem a místa ve školách pro budoucí laické absolventy teologických fakult, kteří nejspíše od roku 1996 z těchto fakult vycházeli se specializací „učitel náboženství“ nebo „pastorační asistent“ v počtu hojném a dostatečném, nicméně v opuštěném školním vyučování náboženství se už mohli uplatnit jen na málo místech.

3. Potřeba zařazení náboženství mezi povinně volitelné předměty

Až dosud patří v České republice školní vyučování náboženství mezi předměty *nepovinné*,⁵ jen v některých církevních školách bylo zavedeno vyučování nábo-

⁵ Výňatky z předpisů o výuce náboženství viz HORÁK, Záboj, *Církev a školství. Výbrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha, 2012, s. 89–92.

ženství jako předmětu *povinně volitelnému* (a v několika církevních školách po dohodě s rodiči i jako předmětu *povinnému*).

Na základě osobních zkušeností jsem nabyl přesvědčení, že náboženství by mělo být zavedeno jako předmět povinně volitelný *ve všech školách veřejných zřizovatelů* tak, jak tomu je i v řadě dalších zemí Evropské unie.

Jaké důvody pro to uvádíme?

Pojetí školní výuky náboženství jako vzdělávacího programu nabízeného nejen žákům z rodin aktivních věřících vyžaduje

- větší časový prostor pro umístění této výuky; dosavadní jedna hodina vyučování týdně snad může stačit (ač je třeba upozornit, že nejen za první republiky, ale až do roku 1953 se u nás náboženství učilo dvě hodiny týdně), ale je zapotřebí mít možnost náboženství zařadit v rozvrhu na různá vhodná místa, tedy nejen na středu odpoledne;
- celkové pochopení důležitosti náboženské výuky: ta není sice povinná, ale má být pro ty, kteří na ni nebudou přihlášení, nahrazována jiným podobně hodnotným předmětem stejného charakteru, jehož organizování ovšem nemá církevní charakter, a to je možné jen při zavedení alternativní povinně volitelné výuky;
- rozložení v rozvrhu umožňující využití vysokoškolsky kvalifikovaných učitelů tak, aby výuka náboženství pro ně představovala plný nebo aspoň poloviční úvazek, resp. aby jim umožňovala dvojí aprobaci, tedy výuku náboženství vedle ještě jiného předmětu (dvojí aprobace umožňuje učitelům náboženství rovnoprávné postavení v učitelském sboru a plné zaměstnání; navíc zvyšuje důvěryhodnost učitele jako odborníka, který rozumí více oblastem vzdělání).

4. Otázka protějšku náboženství při možnosti výběru

Předmětem, který je v řadě evropských zemí a na některých církevních školách v ČR zařazován jako alternativa k náboženství, je zpravidla *etika*.

- Dovolím se vhodnost této alternace zpochybnit mimo jiné z toho důvodu, že
- etika jako obor filosofický by neměla být chápána jako protějšek k náboženství, které samo o sobě nespočívá jen a především na mravoučných a morálně-teologických základech, ale má i jiné, širší pole působnosti,
 - na druhé straně je etika jako taková tak důležitým předmětem, že by měla být přístupna veškeré mládeži. Jde o to, aby žáci, kteří zapisují nábožen-

ství mezi své nepovinné předměty, nebyli o možnost být vyučováni etice připraveni. Domnívám se, že etika by neměla být vyučována v alternativě *náboženství – etika*, ale samostatně, nejlépe jako předmět povinný pro všechny žáky.

Za vhodnější protějšek k náboženství považuji *religionistiku*, tedy nauku o náboženství, která přibližuje žákům jednotlivá světová náboženství ze svého zvláštního, od náboženství odlišného pohledu (neovlivněného určitým vyhraněným konfesním zaměřením, a doufejme, že ani jednostranně protikonfesním zaměřením).

Alternace *náboženství – religionistika* by umožňovala, aby veškerá naše mládež získala základní přehled o tak důležité součásti života všech národů světa jako je náboženství, a vyvedla současný školský systém z propasti nevzdělanosti a zoufalého vzdělanostního vakua v této oblasti.

Resumé

Autor charakterizuje rozdíl mezi náboženstvím jako předmětem vyučovaným na základních a středních školách a vyznavačskou katechezí dětí a mládeže ve farnostech a sborech jednotlivých církví a náboženských společnostech. Popisuje své osobní zkušenosti s katechezí v církvi a s výukou náboženství ve školách z různých období svého života. Zdůrazňuje, že výuka náboženství ve školách je předmětem, který má být dostupný nejen dětem příslušníků jednoho vyznání, ale různých vyznání i těch, kdo jsou bez vyznání, a poskytovat jim základní informace o náboženských základech evropské a světové kultury. Na základě příkladu některých evropských zemí a také církevních škol v České republice navrhuje, aby status školní výuky náboženství na veřejných školách v České republice byl z dosavadního postavení nepovinného předmětu změněn na předmět povinně volitelný. Místo alternace náboženství-etika, která se uplatňuje na některých církevních školách, navrhuje alternaci náboženství-religionistika, kdežto v případě etiky se přimlouvá za její povýšení na povinný předmět.

Summary

Religion as a Mandatory Elective Subject. Considerations de lege ferenda

The author distinguishes between classes of religion as a subject in elementary schools and high schools, and a catechetical education of children and youth in parishes and congregations in churches and religious societies. He shares his personal experience from various stages of his life with a catechetical education in the Church and with religious education in schools, and emphasizes the need for religious education to be accessible not only to the

children of parents holding various religious beliefs but also to the children of parents with no religious beliefs; the education should provide basic information about the religious bases of European and world cultures. Based on examples in some European countries and church schools in the Czech Republic the author proposes that the status of religious education in Czech public schools change from a pure non-mandatory elective to a mandatory elective. Instead of a choice between religion and ethics, which is offered in some church schools, he suggests a choice between religion and religious studies, and proposes that ethics become a mandatory subject.

Zusammenfassung

Religion als pflichtiges Wahlfach in der Schule. Überlegungen de lege ferenda

Autor befasst sich zunächst mit dem Unterschied zwischen der Religion als Lehrfach in den Grundschulen und höheren Schulen und der religiösen Katechese der Kinder und Jugendlichen, die in den Pfarreien und Gemeinden der jeweiligen Kirche oder Religionsgesellschaft gelehrt wird. Er beschreibt seine persönlichen Erfahrungen mit der Katechese in den Kirchen und mit dem Religionsunterricht in den Schulen aus verschiedenen Phasen seines Lebens. Es wird hervorgehoben, dass Religionsunterricht in den Schulen nicht nur den Mitgliedern eines bestimmten Bekenntnisses, sondern auch Kindern anderer Bekenntnisse als auch den bekenntnislosen Kindern zugänglich sein sollte, wobei die grundlegenden Informationen über die religiösen Fundamente der europäischen Kultur und der Weltkultur vermitteln werden. Nach dem Beispiel einiger europäischen Länder und einiger Kirchenschulen in der Tschechischen Republik schlägt er vor, den Status des Religionsunterrichts in den tschechischen öffentlichen Schulen vom bisher freiwilligen zum pflichtigen Wahlfach zu ändern. Die bisherige Wahlmöglichkeit Religionsunterricht/Ethik, wie sie in einigen Kirchenschulen zur Zeit ausgeübt wird, sollte mit der Kombination Religionsunterricht/Religionskunde ersetzt werden. Die Ethik solle demgegenüber zu den Pflichtfächern gehören.

Riassunto

La religione come una materia scolastica obbligatoriamente facoltativa. Una riflessione de lege ferenda

L'autore caratterizza la differenza fra la religione in veste della materia scolastica insegnata sulle scuole elementari, medie e secondarie, e la catechesi confessionale di bambini e giovani nelle parrocchie e comunità delle singole chiese ed enti religiosi. Descrive la esperienza personale dell'autore con la catechesi nella chiesa e con l'insegnamento di religione scolastico in diversi periodi della sua vita. Fa notare che l'insegnamento di religione nelle scuole è una materia che deve essere accessibile non solo ai figli di membri di una certa

denominazione, ma di diverse confessioni o atei, fornendo informazioni elementari sulle basi religiose della cultura europea e mondiale. Seguendo l'esempio di alcuni paesi europei suggerisce che l'insegnamento di religione nelle scuole pubbliche nella Rep. Ceca cambi lo status dalla materia facoltativa di oggi a quella obbligatoriamente facoltativa e sostituire così un'alterazione religione-etica, praticata su alcune scuole ecclesiastiche, con l'alterazione religione – scienze religiose, elevando l'etica alla materia obbligatoria.

O autorovi

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera, nar. 1940, vyučuje církevní právo, konfesní právo a právní dějiny na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je předsedou Společnosti pro církevní právo a členem Evropského konsorcia pro výzkum vztahu církve a státu.

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera, born in 1940, teaches church law, state law on churches, and legal history at the Law School of Charles University in Prague. He is the chairman of the Church Law Society and a member of the European Consortium for Church and State Research.

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera, nar. 1940, lehrt Kirchenrecht, Staatskirchenrecht und Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Er ist der Vorsitzende der Gesellschaft für Kirchenrecht und Mitglied des Europäischen Konsortiums für die Forschung der Beziehung zwischen Kirche und Staat.

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera, nato nel 1940 a Praga, insegna il diritto canonico, il diritto ecclesiastico dello Stato e la storia di diritto nella Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga. È presidente della Società per il diritto delle Chiese e membro del Consorzio europeo di ricerca sui rapporti fra Stato e confessioni.

Povinnost hledat pravdu a podle ní žít

Marie Kolářová

Povinnost hledat pravdu jako norma práva a současně morálky

V pořadí druhý kánon knihy třetí CIC/1983 ukládá všem lidem povinnost hledat pravdu o Bohu a církvi a podle této pravdy také žít.¹ Tato povinnost patří mezi povinnosti božského práva, a jako taková zavazuje všechny lidi bez rozdílu. Povinnost hledat pravdu v sobě zahrnuje dva aspekty. Z pohledu božského práva se jedná o jednu z nejdůležitějších norem ve vztahu ke spáse duše. Z legislativně technického hlediska patří k právnímu normám označovaným právní teorií jako normy imperfektní, tedy jako ty, které nejsou opatřeny přímou právní sankcí. Normy tohoto typu však není možné považovat za okrajové nebo doplňkové. Význam a důležitost norem nelze posuzovat jen podle kritéria čím vyšší sankce, tím významnější norma. Tento přístup je možné důsledně uplatnit jen tam, kde zákonodárce na prvním místě chrání společnost jako celek a její jednotlivé členy proti přímému konkrétně definovanému škodlivému jednání.

Význam každé normy a její vztah k ostatním normám musí být vykládán především podle jejího obsahu. Povinnost hledat pravdu je typickou morální normou otevřenou směrem k maximu dobrého jednání.² Právní sankce je vždy možné stanovit jen na určitou redukovanou podobu takovéto normy, nikoliv na normu v tomto otevřeném znění. Svoji podstatou tato norma především vyjadřuje právní princip. Z tohoto důvodu by také jejímu zařazení byla nejbližší ústavní listina,

¹ Kán. 748 § 1: Všichni lidé jsou povinni hledat pravdu o tom, co se týká Boha a jeho církve, a tuto poznanou pravdu mají na základě božského zákona právo a povinnost přijmout a zachovávat.

² K normám tohoto typu např. HRDINA, Ignác Antonín, *K některým aspektům svobody křesťana z pohledu obecné teorie práva*, in: *Studia theologica* č. 2 (24), 2006, s. 57: „Lze tedy s Lonem Fullerem věc vyjádřit tak, že zákonodárce promítl normy ‚morálky aspirace‘ do textu právního předpisu bez toho, že by od nich očekával ty následky, s nimiž je fungování mechanismu práva obvykle spojeno (zejména v případě jejich zaviněného porušení).“ Autor zde odkazuje na dílo L. Fullera: *Morality of the Law*, Yale University, 1964.

protože povinnost uložená citovaným kánonem patří svou povahou mezi ústavní normy. Projekt ústavy církve *Lex Ecclesiae Fundamentalis*, dlouhodobě připravovaný a diskutovaný, byl sice v konečné fázi odmítnut, což však nijak nemění podstatu těch norem, které svou povahou spadají mezi ústavní normy.³ Podle svého obsahu mezi ně, kromě zmiňované povinnosti hledat pravdu, patří normy upravující základní práva a povinnosti křesťanů, a též principy vyjádřené v kán. 1752, a to ohled na spásu duší a kanonická umírněnost.

Z pohledu křesťanské morálky vybízející k maximu dobrého jednání je možné zaznamenat určité vnitřní napětí mezi těmito otevřenými normami výzvy a zněním norem, které jsou opatřeny sankcí. S ohledem na jejich přímou vymahatelnost jsou vyjádřeny v podobě, která zákonodárce považuje za minimální a jejichž porušení, resp. nesplnění musí opatřit sankcí, a to proto, aby kromě sjednání nápravy, ochránil ostatní křesťany i celé společenství od vzniku závažných škod. Toto napětí bylo také zdrojem diskusí ohledně významu práva pro církve, kdy se u křesťanů spíše předpokládá jejich úsilí o svatost celého života, nejen splnění některých jednotlivých konkrétních požadavků. Po období diskusí o smyslu a významu kanonického práva jako takového v období kolem II. vatikánského koncilu převládlo jednoznačné přesvědčení o důležitosti a významu nové kodifikace. Vydání kodexu práva neznamená, že jeho normy mají nahradit víru, milost, charismata nebo lásku, ale tu skutečnost, že je nutno přijmout nástroj pro zachování náležitýho pořádku jak v životě jednotlivců i společenství, tak v činnosti církve.⁴

Znění citované normy vychází z koncilní deklarace *Dignitatis humanae*, která připomíná mravní povinnost všech lidí hledat pravdu. Tato povinnost vyplývá z lidské důstojnosti. Lidská přirozenost vybízí člověka, aby hledal pravdu o Bohu, a mohl mít účast na jeho zákoně. S lidskou důstojností a přirozeností je neoddělitelně spojena svoboda svědomí. Lidé jsou povoláni hledat pravdu podle své důstojnosti, musí být proto prosti veškerého vnějšího nátlaku.⁵ Člověk by nemohl

³ K průběhu jednotlivých období a k diskusím ohledně projektu *Lex Ecclesiae Fundamentalis* srov. LA TERRA, Paolo, *La formalizzazione dei doveri-diritti fondamentali dei fedeli nei progetti di Lex ecclesiae fundamentalis fino al Codex iuris canonici del 1983*, Roma: Pontificia Università Lateranense, 1994, s. 20–28.

⁴ Srov. *Apoštolská konstituce Sacrae disciplinae leges* ze dne 25.1.1983, in: AAS 75, Pars. II, (1983), VII.–XIV.

⁵ *Deklarace o náboženské svobodě Dignitatis humanae* (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon 1995 (DH), 2: „Všichni lidé, protože jsou osoby – jsou totiž obdařeni rozumem a svobodnou vůlí, a proto mají osobní odpovědnost –, jsou v souladu se svou

nacházet příkazy Božího zákona, pokud by nemohl jednat v souladu se svým svědomím.⁶ V § 2 zmíněného kánonu pak CIC/1983 zakazuje nutit někoho jiného k přijetí víry.⁷ V této souvislosti pak stojí za povšimnutí jednoznačná kategorická formulace ochrany svobody svědomí podle CCEO.⁸ Po povinnosti hledat pravdu následuje právo a povinnost tuto pravdu přijmout a zachovávat. Lidé tedy mají nejen povinnost přijmout pravdu, ale současně i právo na její přijetí. Na práva a povinnosti je vždy třeba nahlížet v jejich vzájemné relaci, tzn., že povinnosti jednoho člověka odpovídá právo jiného. Právo na přijetí pravdy pak tedy znamená, že někdo jiný má povinnost tuto pravdu hlásat a zprostředkovat. Ustanovení o povinnosti hledat pravdu předchází kán. 747 přiznávající církvi vrozené právo hlásat evangelium všem národům, stejně jako právo hlásat mravní zásady a posuzovat lidské záležitosti, pokud to vyžadují základní práva lidské osobnosti.⁹

Způsob hlásání zjevené pravdy

Šíření božského poselství spásy je centrálním úkolem církve, který jí světil Kristus.¹⁰ Právo a povinnost všech křesťanů spolupracovat na šíření božského poselství spásy jako obecné právo křesťanů vyjadřuje kán. 211.¹¹ Toto právo a povinnost se týká všech křesťanů bez rozdílu, vyplývá totiž ze skutečnosti křtu a není závislé

důstojnosti pobádání vlastní přirozenosti a zároveň i mravně zavázání hledat pravdu, především náboženskou. Jsou též zavázáni přidržet se poznané pravdy, a podle jejich požadavků zařadit celý svůj život. Lidé však nemohou splnit tuto povinnost způsobem přiměřeným své přirozenosti, nemá-li psychologickou svobodu a nejsou-li zároveň prosti vnějšího nátlaku. Právo na náboženskou svobodu tedy nevyplývá ze subjektivní dispozice osoby, nýbrž ze samé její přirozenosti.“

⁶ DH, 3: „Příkazy Božího zákona vnímá a poznává člověk prostřednictvím svého svědomí. Jím se má věrně řídit při všem svém počínání, aby dospěl k Bohu, svému cíli. Nesmí tedy být nucen, aby jednal proti svému svědomí.“

⁷ Kán. 748 § 2: „Proti svému vlastnímu svědomí nesmí být lidé nikým nuceni k přijetí katolické víry.“

⁸ CCEO, kán. 586: „Je přísně zakázáno někoho nutit ke vstupu do církve nebo jej nevhodným způsobem navádět nebo lákat; všichni věřící se však snaží obhájit právo na náboženskou svobodu, aby je nikdo násilím od církve neodrazil.“

⁹ K vývoji a formování těchto ustanovení CIC/1983 srov. PŘIBYL, Stanislav: *Základy právní úpravy zvěstování v církvi*, in: *Revue církevního práva* č. 14–3/99, s. 211–214.

¹⁰ Mt 28, 19–20: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a uče je, aby zachovávali všecko, co jsem vám přikázal.“

¹¹ Kán. 211: „Všichni křesťané mají povinnost a právo spolupracovat na tom, aby se božské poselství spásy stále více dostávalo ke všem lidem všech dob na celém světě.“

na udělení zvláštního zmocnění nebo delegace.¹² Není právem, které by náleželo výlučně nositelům svátosti svěcení, ale vychází z učení II. vatikánského koncilu o církvi jako společenství Božího lidu. Právo a povinnost spolupracovat na božském poselství spásy se proto týká každého jednotlivého křesťana, a vždy způsobem, který nejlépe odpovídá jeho stavu.¹³ Kniha třetí CIC/1983 pak upravuje misijní činnost církve z hlediska odpovědnosti a role učitelského úřadu v jeho hierarchické posloupnosti. I v této části CIC/1983 opět potvrzuje v kán. 781 charakterizujícím církev jako misijní, a evangelizační činnosti jako základní povinnost božího lidu, že se všichni křesťané účastní misijní činnosti.¹⁴

Účast všech křesťanů na misijní činnosti znamená, že se nejedná o výhradní aktivitu duchovních, anebo pouze o misie v institucionalizované podobě, ale o jejich nejobecnější podobu. Misie v obecné podobě znamenají svědectví víry, které vydává každý jednotlivý křesťan. Tuto podobu misii je třeba chápat jako obecný princip, na který pak navazuje konkrétní poslání a z něho vyplývající práva a povinnosti jednotlivých křesťanů, ať již jako představeným nebo členům společnosti zasvěceného života či laickým misionářům. Z tohoto důvodu také II. vatikánský koncil vyzývá všechny věřící k hluboké vnitřní obnově.¹⁵

Vlastní služba Božímu slovu je pak svěřena především papeži a sboru biskupů, dále pak kněžím jako spolupracovníkům biskupů a jáhnům. Zasvěcením se Bohu skrze sliby evangelijních rad čistoty, chudoby a poslušnosti vydávají svědectví víry členové společnosti zasvěceného života. Toto svědectví víry však není jen výlučnou doménou duchovních nebo osob zasvěceného života, protože stejně tak jsou křesťané laici povoláni, aby vydávali svědectví víry slovem a příkladem vlastního života. Kán. 759 uvádí dva způsoby, jakými laici slouží Božímu slovu,

¹² Srov. RECCHI, Silvia: *L'impegno a diffondere l'annuncio della salvezza (can. 211)*, in: *Quaderni di diritto ecclesiale* č. 1, 1988, s. 421.

¹³ Srov. KASLYN, Robert J[...] S.J., *The obligations and rights of all the christian faithful*, in: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by Beal, John P., Coriden, James A., Green, Thomas J., New York: Paulist Press, 2000, s. 262–263.

¹⁴ Kán. 781: „Celá církev je svou povahou misijní, a evangelizační činnost je základní povinností božího lidu; proto se všichni křesťané, vědomí své odpovědnosti, účastní misijní činnosti.“

¹⁵ *Dekret o misijní činnosti církve Ad gentes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon 1995 (AG), 35: „Protože celá církev je misionářská a dílo evangelizace je základní povinností Božího lidu, posvátný sněm vyzývá všechny k hluboké vnitřní obnově, aby se s živým vědomím vlastní odpovědnosti za šíření evangelia chopili svého podílu na misijním díle u pohanských národů.“

a to jednak slovem a svěděním vlastního života, jednak spoluprací s biskupem a kněžími při službě Božímu slovu.¹⁶ První způsob vychází z obecného zmocnění spolupracovat na šíření božského poselství spásy platného pro všechny křesťany, druhý pak závisí na rozhodnutí představených, za jakých podmínek udělí některým laikům příslušné pověření.¹⁷

Svědectví víry je nutným předpokladem pro službu Božímu slovu, a proto také CIC/1983 specifikuje pro výkon některých služeb v církvi požadavky na mravní kvality kandidátů. Dobrá pověst a mravní bezúhonnost patří podle kán. 1029 mezi podmínky, které musí splňovat kandidát jáhenství a kněžství. Požadavek na svědectví vlastního života vyjadřují i další kánony, stanovící mravní předpoklady pro nositele úřadu v církvi, ať již se jedná o duchovní¹⁸ nebo i v některých případech o laiky.¹⁹ Tyto normy jsou normami speciálními, odvozenými z obecné povinnosti vést svatý život. Zákonodárce jimi vyjadřuje důraz na mravní předpoklady těch, kteří jsou pověřeni určitou službou v církvi, nebo kteří obdrží pověření jednat jménem církve. Tím se však nijak neoslabuje povinnosti vydávat příklad vlastního života týkající se všech křesťanů bez rozdílů v pověření a službách. V těchto souvislostech je proto třeba chápat význam ustanovení kán. 210, podle kterého jsou všichni křesťané povinni podle svého postavení vést svatý život.²⁰ Tato povinnost má význam nejen ve vztahu k vlastní spáse, ale její neoddělitelnou součástí je i vztah k ostatním, tedy vydávání svědectví víry, což připomíná i citovaný kánon, a dodává, že právě takovýto život přispívá k růstu církve a jejímu posvěcení.²¹

¹⁶ Kán. 759: „Křesťané laici jsou skrze křest a biřmování svědky evangelijní zvěsti slovem i příkladem křesťanského života; mohou být povoláni, aby s biskupem a kněžími spolupracovali při službě božímu slovu.“

¹⁷ Srov. CORIDEN, James A., *The ministry of the divine word*, in: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by Beal, John P., Coriden, James A., Green, Thomas J., New York: Paulist Press, 2000, s. 922–923.

¹⁸ Např. pro úřad faráře stanoví tyto předpoklady kán. 521 § 2, kanovníka kán. 509 § 2, generálního vikáře kán. 478 § 1, biskupa kán. 378.

¹⁹ Např. požadavek dobré pověsti jako předpoklad pro úřad kancléře podle kán. 483 § 2, pro advokáta církevního soudu podle kán. 1483.

²⁰ Kán. 210: „Všichni křesťané, každý podle svého postavení, jsou povinni vést svatý život a tak přispívat k růstu církve a jejímu neustálému posvěcování.“

²¹ AG, 36: „Všichni však ať vědí, že při šíření víry je jejich první a nejvýznamnější povinností žít životem hluboce křesťanským. Neboť jejich horlivost v Boží službě a láska k bližním přinese celé církvi nový duchovní elán, takže se církev zjeví jako korouhev pozdvižená k národům (srov. Iz 11, 12), jako ‚světlo světa‘ (Mt 5, 14) a ‚sůl země‘ (Mt 5, 13).“

Právní a morální rozměr

Ty právní normy, které jsou současně i normami morálky, se neobejdou bez určitého napětí mezi minimalismem typickým pro právo a maximou, ke které povolává morálka, a to zvláště ve sféře kanonického práva. K odstraňování tohoto napětí nepřispívá ani ne úplně šťastné uspořádání Kodexu, ve kterém chybí zvláštní část vyhrazená ústavním normám. Koncepce ústavních norem byla odmítnuta s poukazem na jejich nepotřebnost vzhledem k existenci Písma, tradice a učitelského úřadu²² a nejspíše skrytě také trochu z obavy z přílišného připodobnění se civilním kodifikacím. V důsledku toho má však formálně právně stejnou právní sílu povinnost vést svatý život jako povinnost jednou za rok vyznat své těžké hříchy (kán. 989).

Diskuse o ústavní listině navazovala na učení o církvi jako Božím lidu. Předchozí právní teorie opírající se o definici církve jako společnosti zásadně nerovných a přístupu k laikům jako objektu pastorační péče, se podobnými otázkami pochopitelně nezabývala.²³ Dbala více na formálně právní podobu norem práva hmotného a na procesní přesnost v jednotlivých řízeních, což ve výsledku vedlo k pohledu na právo jako na plnění určitých příkazů a zákazů nebo dodržení přesných pravidel při vyřizování záležitostí. Tento přístup nakonec vedl k celkovým pochybnostem o smyslu kanonického práva a během II. vatikánského koncilu i po něm se vážně diskutovalo, zda církev má vůbec mít kodex práva. Debaty o podstatě kanonického práva jsou nadále stále aktuální, přičemž za principiální názorový střet je možné označit spor o otázku, zda je kanonické právo disciplínou právní nebo teologickou.

Normy vyjadřující nejdůležitější principy jsou těmi ukazateli, které umožňují interpretovat význam a smysl ostatních norem. Usnadňují pochopit váhu jednotlivých norem a vzájemné souvislosti. Kodex nebyl přijat jen proto, aby stanovil určité minimální podmínky, lhůty nebo techniky postupu např. při podání odvolání, ale jako nástroj spravedlivého uspořádání církevního společenství, což nijak nezna-

²² GROCHOLEWSKI, Zenon, *Specifika práva katolické církve*, in: Tribunál 1 (2005), tribunal.kapitula.sk/tribunal_1_2005: „Církev nepotřebuje na rozdíl od civilních států ústavu, protože má Písmo, ke kterému přistupuje tradice a učitelský úřad církve. V současné době se už nikdo nedovolává vypracování ústavního práva v církvi.“

²³ Např. PEJŠKA, Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulární právu československému*, Obořiště, s. 193: „Církev, v níž ostře se liší klerikové od laiků, nazýváme společností nerovnou, *societas inaequalis*, neboť nepřísluší všem členům táž míra práv.“ Nebo HENNER, Kamil: *Základy práva kanonického*, Praha, 1921, s. 31: „Mezi věřícími se různí dva stavy: stav klerikální a stav laikální; onen je povolán k řízení církve, tento pouze k poslušnosti. V tomto směru je církev *societas inaequalis*, a to tím více, že i mezi kleriky jsou různé stupně nadřazení a podřazení.“

mená, že by normy technického typu neměly být v CIC/1983 obsaženy. Věřoučné, pastorační a právní aspekty jsou od sebe neoddělitelné, jejich společným základem je pravda obsažená ve Zjevení. Hledání toho, co je spravedlivé, je nerozlučitelně spojeno s pravdou Božího slova autenticky interpretovanou magistériem.²⁴ Právě tyto souvislosti je třeba mít na zřeteli při interpretaci a aplikaci práva.

Z uložené právní povinnosti současně vyplývá odpovědnost za její splnění a též následky vyvolané jejím nesplněním. Normy práva, které jsou současně normami morálky, pak v sobě spojují i obojí odpovědnost, právní a morální. Byť je tato odpovědnost v teorii práva přesně odlišována, je v prostředí kanonického práva zapotřebí brát zřetel především na jejich vzájemnou souvislost. V uvedených souvislostech je pak zcela zřejmé, že právní normy, které nejsou přímo vynučovány hrozbou sankce, nemohou být považovány za normy, které není zapotřebí dodržovat. Minimalistický, zákonický přístup by byl v rozporu s podstatou kanonického práva.²⁵ Podstatou odpovědnosti je dále její osobní charakter, odpovědný je vždy konkrétní adresát právní normy. Kanonické právo vymezuje podmínky, za kterých je možné se zprostit odpovědnosti, případně přihlédnout ke zmírňujícím okolnostem. Kromě tohoto individuálního rozměru odpovědnosti jednotlivce nabývá v církvi odpovědnost ještě druhý rozměr, kterým je odpovědnost jednotlivce jako člena společenství církve. Nejedná se o dvě různé odpovědnosti, ale fakt, že křesťan nemůže rozdělit sféru, kdy jedná jako křesťan a kdy jako člověk, který není členem církve.

Křesťan má povinnost spolupracovat na šíření božského poselství spásy, což každý křesťan činí vždy na prvním místě svědectvím vlastního života. Nakolik se pak v běžném životě odchyluje od obsahu tohoto poselství, natolik selhává v tomto úkolu. Právo se svým minimalistickým přístupem, a ani jiný není možný v rovině, kdy uvažujeme o případném udělení církevního trestu, nemůže postihnout sankcí jednání, která svým obsahem narušují hlásání božského poselství spásy, ale současně nedosahují takové závažnosti, aby podléhala církevnímu trestu. Církev se brání církevními tresty jen proti těm nejzávažnějším činům, jako jsou

²⁴ Srov. ERRÁZURIZ, Carlos José M., *Justice in the Church. A Fundamental Theory of Canon Law*, Montréal, 2009, s. 226.

²⁵ HRDINA, op. cit., s. 58: „Právo tedy má i v životě církve daleko důležitější význam než jen jako mocenský instrument k ovládnutí chování věřících. Stačí představit si efektivitu kanonického právního systému, kdyby všichni jeho adresáti důsledně dodržovali jedinou (už zmíněnou) právní normu, totiž vést svatý život.“

činy páchané proti víře, kterým je odpad od víry, hereze a schizma, podobně pak i dalším činům, které zásadním způsobem narušují společenství církve, ať to jsou útoky na společenství církve nebo jeho představené. Neznamená to však, že ten, kdo se nedopouští těchto činů, se nemusí starat o svůj křesťanský život, kterým má vydávat svědectví o Kristu.²⁶

Právo na přístup k pravdě

Jak vyplývá ze vzájemného vztahu práv a povinností, odpovídá povinnosti hledat pravdu také právo poznat tuto pravdu. Je velmi důležité, aby tento základní vztah byl pochopen v celé jeho šíři a hloubce. Nejedná se zdaleka pouze o vyslechnutí určitého kázání nebo přednášky, o nějakou podobnou formu výukového kurzu. Pro správné porozumění tomu, co skutečně znamená povinnost hledat pravdu, je nutné připomenout všechny aspekty vyplývající z tohoto základního vztahu. Povinnosti svědčit o pravdě celým svým životem odpovídá právo na toto svědectví. Kdo má povinnost hledat pravdu, má právo žádat, aby mu tato pravda byla sdělována. Sdělování pravdy se neděje jen slovem, ale svědectvím celého života. Povinnosti hledat pravdu brání nejen absence sdělovaného slova, ale též absence svědectví života podle evangelia.

Ten kdo hledá pravdu, má právo a povinnost, aby ji hledal podle svého svědomí, což je současně i jeho povinností, stejně jako je povinností každého pečovat o své svědomí. S hledáním pravdy podle svého svědomí právě úzce souvisí i otázka vydávání svědectví vlastním životem. Hlásání evangelia komunikačními prostředky umožňuje seznámit se hledajícimu s obsahem nauky. Jeho svědomí však oprávněně vyžaduje, aby o tom, co se dozvídá, rozvažoval a teprve potom přijímal. Součástí tohoto rozvažování je i srovnání obsahu předneseného slova a reality, která ho obklopuje. Věřící mají příkladem svého života ukazovat ostatním život společenství Božího lidu. Vážné skandály a nemorální chování pak zakrývají ostatním pravdu o životě v Kristu.²⁷

²⁶ Srov. RECCHI, op. cit., s. 423, uvádí s odkazem na Codice di Diritto canonico, Edizione bilingue commentata (a cura di L. Lombardía a J. I. Arrieta), Roma, 1986, nebo na Code de Droit Canonique, Edition Bilingue enannotée, Montréal, 1990, příklad takovéto zúžené interpretace, kdy autoři redukuje povinnosti podle kán. 211 pro laiky pouze na povinnost vychovávat děti ve víře.

²⁷ Srov. ERRÁZURIZ, op. cit. s. 224–225.

Tímto není zdůvodněna možnost vznášet jednostranné nároky při současném opomíjení vlastních povinností. Z požadavku spravedlnosti vyplývá, že jednotlivá práva a povinnosti je vždy třeba vzájemně vyvažovat, posuzovat v jejich relaci. Nikdo není oprávněn zdůvodňovat opomíjení svých povinností s tím, že nejprve někdo jiný je povinen plnit své povinnosti. Na druhé straně není možné zapomínat na povinnost vydávat svědectví vlastním životem. Pokud je vznesena vůči jiným povinnost hledat pravdu, musí mít možnost ji poznávat. A jsou oprávněni tázat se po této pravdě, což také zahrnuje dotaz na důvody, proč existuje rozpor mezi obsahem hlásání a poznanou realitou.

Společenství církve by bylo vážně narušeno, pokud by zůstávalo bez reakce ze strany církevní autority závažné jednání odporující nauce církve a jejímu mravnímu učení. Právní rozměr církve vyžaduje nastolení spravedlnosti ve vztazích. V této souvislosti je proto také třeba rozumět smyslu církevních trestů. Pokud církevní představený odpovídajícím způsobem nereaguje, narušuje tímto způsobem důvěru ve spravedlnost vztahů. Společenství církve by pak nevydávalo svědectví hlášené nauce a ve výsledku by zabraňovalo těm, kdo hledají pravdu, v jejím nalezení. Z tohoto důvodu je třeba také chápat oprávněnost nároků kladených na společenství církve. Právě dva zmiňované po sobě následující kanóny ukazují vzájemnou spojitost a provázanost jednoho s druhým. Povinnost vést svatý život není jen apelem, že by to takto mělo být, ale má daleko širší rozměr. Je nerozlučitelně spojena s právem a povinností podílet se hlásání božského poselství spásy.

Resumé

Článek se zabývá vztahem mezi povinností hledat pravdu, která je uložena jako povinnost božského práva všem lidem, a právem na slyšení této pravdy. Pojednává o způsobech hlásání zjevené pravdy, mezi nimiž má specifické místo svědectví víry, které vydávají nejen Bohu zasvěcené osoby, ale všichni křesťané bez rozdílu stavu. V této souvislosti vystává závažnost povinnosti vést svatý život uložená kán. 210 CIC. Povinnost hledat pravdu není možné splnit, pokud nebudou přístupné zdroje této pravdy, kterými jsou též vlastní svědectví víry. Nikdo nemůže být nucen přijímat víru proti vlastnímu svědomí, o které je povinen pečovat. I ten, kdo dbá o svědomí a žije podle něho, může mít vážné problémy s přijetím víry, protože mu jej zakrývá hluboký rozpor mezi hlášanou pravdou a aktuální realitou. Má proto také právo, aby se tázal, proč tyto rozdíly existují a vyžadovat odpověď. Spravedlnost ve vztazích významně narušují a pravdu o Kristu zakrývají vážné skandály a nemorální chování.

Summary

The Obligation to Search for the Truth and to Live in Truth

The article discusses the relationship between the obligation to search for the truth, which is imposed as an obligation of God's law on all people, and the right to hear this truth. The article reviews the means of proclaiming the revealed truth; a special status is enjoyed by the testimony of the truth – testimony that is given to God not only by his close persons but by all Christians. The importance of the testimony underscores the significance of the obligation to lead a holy life imposed by Can. 210 CIC. The obligation to search for the truth cannot be fulfilled unless the sources of the truth are made accessible, including a personal testimony of faith. No one can be forced to accept faith against his own conscience, which he is obligated to nurture. Even a person who nurtures his conscience and lives according to it may have significant problems with an acceptance of faith if the acceptance is hindered by deep conflicts between the preached truth and reality. Therefore, the person also has the right to question why such conflicts exist and to request answers. Serious scandals and immoral behavior significantly disturb the justice in relationships and hide the truth about Christ.

Zusammenfassung

Die Pflicht, nach der Wahrheit zu suchen und demgemäß zu leben

Der Artikel befasst sich mit der Beziehung zwischen der Pflicht, nach der Wahrheit zu suchen, als Bestandteil des göttlichen Rechts und dem Recht, diese Wahrheit zu hören. Es werden die Arten der Verkündigung der offenbarten Wahrheit dargestellt, unter denen besondere Stelle die Glaubenszeugnisse, die dem Gott nicht nur die geweihten Personen, sondern alle Christgläubigen ohne Standesunterschiede geben, einnimmt. In diesem Zusammenhang ist die Pflicht, heiliges Leben zu führen, von einer wichtigen Bedeutung. Man kann der Pflicht, nach der Wahrheit zu suchen, nicht nachkommen, wenn die Quellen dieser Wahrheit, wie z. B. eigenes Glaubenszeugnis, unzugänglich sind. Niemand darf zum Glauben gegen sein zu pflegendes Gewissen gezwungen werden. Auch derjenige, der sich um sein Gewissen sorgt und lebt mit ihm im Einklang, kann Probleme mit dem Glauben haben, dessen Annahme der tiefe Widerspruch zwischen der verkündeten Wahrheit und dem aktuellen Tatsachenverhalt hindert. In dieser Situation hat er das Recht, sich die Frage zu stellen, warum solche Unterschiede vorkommen, und eine Antwort zu fordern. Die Gerechtigkeit unter den Einzelnen und die Wahrheit über Christus wird durch die schweren Skandale und amoralisches Verhalten verschleiert.

Riassunto

L'obbligo di cercare la verità e di vivere in conformità con essa

L'articolo si occupa della relazione fra l'obbligo di cercare la verità che viene imposto dal diritto divino a tutti gli uomini e il diritto ad ascoltare questa verità. Tratta i modi dell'annuncio della verità rivelata fra i quali un ruolo specifico spetta alla testimonianza della fede emessa non solo da parte delle persone consacrate ma da tutti i cristiani senza distinzioni di stato. In questo collegamento viene sottolineato l'obbligo di condurre una vita santa, imposto dal Can. 210 CIC. L'obbligo di cercare la verità non può essere rispettato senza aver accesso alle fonti della verità fra i quali c'è anche la testimonianza della fede propria. Nessuno può essere costretto ad accogliere la fede contro la propria coscienza della quale deve prendere cura. Anche chi ha cura della propria coscienza e vive in conformità con essa può affrontare gravi problemi accogliendo la fede, nascosta dalle profonde difformità fra la verità annunciata e la realtà attuale. Ha dunque diritto a chiedersi perché ci siano queste difformità e richiedere delle risposte. La giustizia nelle relazioni e la verità su Cristo viene notevolmente scombussolata da seri scandali ed amoralità del comportamento.

O autorec

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., nar. 1964 v Jihlavě, je absolventkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy a Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, kancelářkou Arcibiskupství pražského a advokátkou Metropolitního církevního soudu v Praze. Kromě manželského práva se věnuje také teorii a filozofii práva.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., born in 1964 in Jihlava, is a graduate of the Law School of Charles University in Prague and the Catholic Theological School of the same university. She serves as the Chancellor of the Prague Archdiocese and an attorney for the Metropolitan Church Court in Prague. She focuses on marriage law and also on the theory and philosophy of law.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., geb. 1964 in Jihlava (Iglau), absolvierte Juristische Fakultät und Katholische Theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Sie ist Kanzlerin des Erzbistums in Prag und Advokatin des Metropolitangerichts zu Prag. Sie widmet sich über das Eherecht hinaus der Rechtstheorie und Rechtsphilosophie.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., nata nel 1964 a Jihlava, laureata alla Facoltà di Giurisprudenza ed alla Facoltà di Teologia Cattolica della Università Carolina, cancelliere della Curia arcivescovile a Praga e avvocato del Tribunale ecclesiastico metropolitano a Praga. Oltre al diritto matrimoniale si dedica anche alla teoria e filosofia di diritto.

Historické a právní základy středověkých papežských voleb

Drahomír Suchánek

Právní pořádek papežských voleb se dlouho řídil zvyklostmi raných křesťanských komunit. Neexistovaly jasné a závazné normy, které by upravovaly jednotlivé kroky a řešily nesrovnalosti. Obdobně, jako v řadě dalších oblastí života církve, vznikala příslušná legislativa jako obraná reakce na negativní projevy – korupci, intriky, mocenské boje atd. První právní zajištění výběru římského biskupa proto vzniklo poměrně pozdě, na samotném sklonku 5. století. V roce 499 se v Římě sešla synoda, která s odkazem na nedůstojné třenice při papežské volbě v předešlém roce,¹ pocítovala potřebu závazně nastavit pravidla pro průběh dalších papežských voleb. Synoda přijala ustanovení, která měla zabránit tomu, aby se z voleb stalo mocenské střetávání. Rozhodla, že pokud je naživu legitimní papež, nesmí se jednat o jeho nástupci. Papežem se měl stát ten kandidát, který objektivně shromáždil nejvíce hlasů.² Dále bylo připuštěno, že úřadující papež může určit, resp. doporučit, svého nástupce. Nakonec bylo jasné stanoveno, že pokud papež svého nástupce nestanoví, potom volba přísluší římskému kléru.³

V dalších staletích se detaily papežských voleb různě upravovaly, zásadní a základní právní norma však scházela. V principu platila zásada o volbě nového biskupa rozhodnutím dané církevní obce (klérus a lid) se zachováním práv

¹ Po smrti papeže Anastasia II. v roce 498 došlo ke zvolení dvou kandidátů – Symmacha a Vavřince. Při volbě evidentně rozhodovaly úplatky, střety vlivných skupin městské honorace a privátní zájmy kléru.

² Především toto ustanovení bezpochyby reagovalo na skutečnost, že gótská panovníci v Ravenně začali aktivně vstupovat do podpory jednotlivých frakcí, a nepřímo si tak činili nárok na určování vhodného kandidáta.

³ Synodální dokumenty cituje MANSI, Giovanni Domenico, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio* VIII: Anni 492 – 536, Graz, 1960, s. 229. Srov. rovněž LECTOR, Lucius, *Le Conclave. Origines, histoire, organisation, législation ancienne et moderne*, Paris, 1894, s. 20–21; WURM, Hermann Joseph, *Die Papstwahl. Ihre Geschichte und Gebräuche*, Köln, 1902, s. 11–12; GAUGUSCH, Ludwig, *Das Rechtsinstitut der Papstwahl*, Wien, 1905, s. 9–10.

(např. potvrzení a ordinace) příslušného metropolity a okolních biskupů. S ohledem na specifickou pozici města Říma a jeho symbolický význam pro křesťanskou společnost současně platily dodatečné právní vazby, ať již obecné (Justiniánovo zákonodárství) či dvoustranné (smlouvy s karolínskými či otonskými panovníky), které volby doplňovaly o „dohled“ a „ochranu“ světské moci. Pokud tedy chceme postavit papežské voby na pevné právní základy, musíme se posunout až na počátek vrcholného středověku. Volební legislativa, jejíž klíčové prvky si zachovaly svoji platnost až do dnešní doby, stojí na třech hlavních pilířích, které je třeba zřetelně vymezit. Právní pořádek papežských voleb se řídil podle tří základních ustanovení – a sice dekretu *In nomine Domini* z roku 1059, a dále dvou konstitucí *Licet de vitanda* z roku 1179 a *Ubi periculum* z roku 1274.

In nomine Domini

Okolnosti vzniku

Za základní posun v právní oblasti, který se týká papežských voleb, lze bez jakýchkoliv pochybností označit reformu papeže Mikuláše II. z roku 1059. Římská církev právě procházela prvním, skutečně plodným a reformní atmosférou naplněným obdobím rozkvětu. Skrže zásahy dominantního, ale ke změnám církevních pořádků nakloněného císaře Jindřicha III. se v Římě prosadili papežové původem z německé části říše. Mezi nimi vynikl papež Lev IX., který provedl zásadní personální kroky ve složení římské církevní hierarchie a povolal do svého okolí mnoho reformátorů. Římská aristokracie se musela stáhnout do pozadí, což umožnilo nastolit trend cílevědomých reforem.⁴

Náhlá smrt Jindřicha III. a regentská vláda za nedospělého následníka Jindřicha IV. výrazně zasáhla do plánů církevních reformátorů. Císařovna-regentka Agnes sice i nadále prokazovala římské církvi svou podporu, její reálná moc se však snižovala a hrozilo akutní nebezpečí opětovného ovládnutí nejvyšších pater papežské politiky římskou šlechtou. V této nejisté situaci se reformátoři, shromáždění kolem Lvova nástupce Mikuláše II., rozhodli k zásadnímu kroku, který měl v následujících letech zabránit světským intervencím do výběru hlavy římské církve. Aby si udrželi kontrolu nad papežskou volbou, cíleně omezili okruh volitelů na skupinu lidí, které mohli

⁴ Problematiku nástupu a působení německých papežů rozebírá ve své studii např. FRECH, Gustl, *Die deutschen Päpste – Kontinuität und Wandel*, in: WEINFURTER Stefan (ed.), *Die Salier und das Reich II*, Sigmaringen, 1991, s. 303–332.

stoupenci reformy reálně kontrolovat. V plnosti tak své plody přinesla předchozí politika personálního ovládnutí nejdůležitějších biskupských úřadů v okolí Říma.

Principem změny se stalo přesunutí hlavní části volebního aktu na kardinály-biskupy, tedy biskupy hlavních diecézí v okolí Říma, kam nesahal bezprostřední vliv římských šlechtických rodin. Pro fungování římské církve se jedná o první viditelný posun od dosavadních úřednických, do značné míry laických struktur papežské kanceláře ve prospěch s papežem provázaných vysokých kleriků, kteří podle záměrů reformy měli převzít řízení církve. Dosud kardinálům náležely primárně funkce liturgické; kardinálové-biskupové spravovali příměstské diecéze, kardinálové-kněží vykonávali mešní funkce v lateránské basilice a dalších titulárních kostelech a kardinálové-jáhni se změnili v kolegium palácových jáhnů pod vedením arcijáhna, jejich počet se podle rozšíření města změnil ze 7 na 12. Tak vznikly tři skupiny kardinálských řádů (*ordines*), na něž s postupem času přešlo vůdčí postavení v papežské správě. Dosavadní vedoucí úřednictvo získalo spíše charakter soudních úředníků, byť samotné funkce zůstaly formálně zachovány.⁵

Obsah

Dekret o pravidlech papežských voleb spatřil světlo světa na římské synodě 13. dubna 1059. Prameny nám zachovaly dvě hlavní verze dokumentu – jednu skrze papežskou kancelář a druhou z císařské produkce, přičemž se za pravou považuje papežská (či římská). Text dekretu je rozčleněn na devět paragrafů, z nichž tvoří základ prvních šest a zbytek se týká trestního postihu při překročení výše zmíněných ustanovení.⁶

⁵ Vidíme to zřetelně u funkcí *arcaria a sacellaria*, kteří dosud spravovali finance. Od konce 11. století byli činní jako soudní úředníci a finance již neovlivňovali. Pozůstatky obsahu jejich dřívější funkce nalezneme ještě v polovině 12. století, kdy právě *sacellarius* ve slavnostním průvodu rozdělával papežské peněžní dary. Finanční záležitosti však zcela ovládl arcijáhen římské církve (tento posun se v plnosti prosadil za vedení kardinála-jáhna Hildebranda – budoucího papeže Řehoře VII.). K úřednictvu papežské kanceláře podává základní informace SCHIMMELPFENNIG, Bernhard, *Das Papsttum. Grundzüge seiner Geschichte von der Antike bis zur Renaissance*, Darmstadt, 1984, s. 69–70, 92–93, 154–155. K vývoji kardinálského kolegia v 11. století a jeho vztahu k církevním římským strukturám srov. především FOIS, Mario, *Papa e cardinali nel secolo XI.*, in: Archivum Historiae Pontificiae 14, 1976, s. 383–416; KLEWITZ, Hans-Walter, *Die Entstehung des Kardinalkollegiums*, in: Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung 25, 1936, s. 115–221, popř. HÜLS, Rudolf, *Kardinäle, Klerus und Kirchen Roms: 1049–1130*, Tübingen, 1977.

⁶ Obě varianty textu dekretu lze nalézt v *MGH Constitutiones et acta publica* IV,1, L. WEILAND (ed.), Hannover, 1893, č. 382 (papežská verze) a č. 383 (císařská verze). V poslední době se o rekonstrukci dokumentu pokusil ve své monografii JASPER, Detlev, *Das Papstwahldekret von 1059*, s. 98nn. Text dokumentu je rovněž přístupný on-line na http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_1059-04-12__SS_Nicholaus_II__In_Nomine_Domini__IT.doc.html.

Materie dokumentu obsahuje několik základních tezí. Primární je zúžení volitelů na tzv. suburbiální biskupy, tedy kardinály-biskupy okolních římských diecézí. V praxi je tvořilo sedm biskupství, která toto privilegium získala, počet však neměl ustálenou podobu a podléhal dílčím změnám. Obecně lze označit za volitele biskupy v Albanu, Portu, Ostii, Palestrině, Tuskulu, Sabině a Silva Candidě.⁷ Poté, co se biskupové shodli na kandidátovi, měli přizvat zbytek tzv. klerických kardinálů (kněží a jáhnů). Nakonec měl k volbě přistoupit zbývající římský klérus a lid, aby proces výběru nového římského biskupa završil. Dokument výslovně zdůrazňuje vůdčí roli kardinálů-biskupů, kteří rozhodují o volbě kandidáta a ostatní zúčastnění je mají „pouze“ následovat.⁸

Dekret se nemohl vyhnout otázce pravomocí císařské správy, která dosud představovala při výběru nového papeže klíčovou roli. Ani reformátoři si ještě netroufli zcela vliv císaře pominout, a je pravděpodobné, že to nebylo jejich hlavním cílem. Mikuláš se chtěl zbavit zásahů římské aristokracie, při čemž potřeboval účinnou pomoc císaře. Dokument proto výslovně zmiňuje, že bude zachována povinná úcta k Jindřichovi IV., a jeho práva, poté, co se stane císařem. Nezdá se ani, že by se mělo jednat o pokus omezit schvalování volby jen na Jindřicha IV., a to ještě pouze pro případ, pokud dosáhne císařské korunovace. Text hovoří rovněž o věrnosti k císařským právům, která náležela Jindřichovým předchůdcům a budou náležet i jeho nástupcům.⁹

Třetí část dokumentu zabezpečuje volbu před případnými obstrukcemi ze strany římské aristokracie. Nejdříve výslovně připouští možnost zvolení ne-Římana, byť považuje za optimální, aby v čele římské církve stál její příslušník. Pro případ znemožnění či vážných obtíží, kvůli nimž by nemohla volba proběhnout v Římě,

⁷ Posledně jmenované časem zaniklo, neboť město jeho obyvatelé pro nepříznivé životní podmínky opustili. Jeho místo převzalo načas Segni, potom se spíše neobsazovalo.

⁸ Rozbor příčin vzestupu kardinálů-biskupů prezentuje ve svém díle HÄGERMANN, Dieter, *Das Papsttum am Vorabend des Investiturstreits. Stephan IX. (1057–1058), Benedikt X. (1058) und Nikolaus II. (1058–1061)*, Stuttgart, 2008, s. 111–119. Postup volby dle nových ustanovení dekretu prezentuje JASPER, D., *Das Papstwahldekret von 1059*, s. 110–111.

⁹ *Salvo debito honore et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui inpraesentiarum Rex habetur et futurus Imperator deo concedente speratur; sicut iam sibi concessimus et successoribus illius, qui ab hac apostolica sede personaliter hoc ius impetraverint* (§ 4). K problematice rozsahu a platnosti císařských práv po vydání dekretu srov. především STÜRNER, Wolfgang, *Salvo debito honore et reverentia. Der Königspapagraph im Papstwahldekret von 1059*, in: *Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung* 54, 1968, s. 1–56; GRUNDMANN, Herbert, *Der Königspapagraph im Papstwahldekret von 1059*, in: *Studi Gregoriani* 9, 1972, s. 37–52.

ji mohou kardinálové-biskupové provést na jiném vhodném místě, poté, co přivzou další účastníky volby. Z dikce textu však jasně vyplývá, že volba bude platná i v případě, že by se na vhodném kandidátovi shodli pouze biskupové shromáždění mimo město.¹⁰ Posledním prvkem, který odnímal římské aristokracii vliv na volbu, je ustanovení, že k platnosti volby a výkonu pontifikátu nemusí zvolený kandidát dosáhnout intronizace (nastolení) a korunovace.¹¹ Po zvolení mu tedy přísluší ihned také dispoziční právo k veškerému majetku římské církve.

Účinnost a hodnocení

Papežský dekret *In nomine Domini* vyvolal svým účinkem v římské církvi zeměřesení. Nikdo nemohl pochybovat o tom, proti komu směřuje svůj osten především, tj. proti římským šlechtickým rodům, které si tradičně rozdělovaly mocenský vliv ve městě. Reformátoři ale vstoupili na značně nejistou půdu, vždyť samotné prosazení papeže Mikuláše II. bylo možné jen s přímou podporou císařovny Agnes.¹² Nemůže být proto sporu o tom, že papežství i do budoucna počítalo s účinnou spoluprací s císařstvím. Následný tvrdý střet v bojích o investituru byl produktem ambicí hlavních aktérů Řehoře VII. a Jindřicha IV., jakož i ideové konfrontace dvou koncepcí vedení křesťanstva.

Pro zhodnocení dokumentu je důležité si uvědomit, že některé důsledky dekretu vplynuly až dodatečně a snad mimochodem. Vedle důrazu, který se postupně obrátil proti zásahům císařství, lze zmínit rovněž odpoutání se papežství od těsné vazby na římské prostředí. Možnost uskutečnit volbu mimo Řím, společně se skutečností, že voliteli se stali biskupové okolních měst, způsobily, že papež se stával skutečnou

¹⁰ *Quodsi pravorum atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura simncera atque gratuita electio fieri in Urbe non possit, cardinales episcopi cum religiosi clericis catholicisque laicis, licet paucis, ius potestatis obtineant eligere apostolicae sedis pontificem, ubi congruentius iudicaverint.* § 5

¹¹ *Plane postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscunque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is qui electus est in apostolica sede iuxta consuetudinem intronizari non valeat, electus tamen sicut papa auctoritatem obtineat regendi sanctam Romanam ecclesiam et disponendi omnes facultates illius, quod beatum Gregorium ante consecrationem suam fecisse cognoscimus.* § 6

¹² Po zvolení Mikuláše II. reformní stranou nominovala římská aristokracie vzdoropapeže Benedikta X. Reformátoři museli složitě vyjednat podporu císařství. Až po několika měsících došlo k dohodě a Mikuláš vstoupil do Říma. Bez pomoci biskupa Gilberta z Ravenny, který byl italským kancléřem a reprezentoval zde císařské zájmy, by však bezpochyby ničeho nedosáhl. Ke zvolení Mikuláše II. srov. WOLLASCH, Joachim, *Die Wahl des Papstes Nikolaus II.*, in: TELLENBACH, Gerd (ed.), *Adel und Kirche. Festschrift, Freiburg, 1968, s. 205–220.*

univerzální hlavou církve. Následné střety reformních papežů se vzdoropapeži paradoxně toto „odloučení“ od Říma jen potvrdily. Především vzdoropapež Klement III., který držel Věčné město po mnoho let na konci 11. století, donutil Urbana II., aby přesunul svou působnost do severní Itálie a jižní Francie, kam vliv císaře ani římské šlechty nesahal. Je tudíž velmi důležité opatrně posuzovat motivaci a záměry jednotlivých formulací dekretu. Přesto nelze popřít, že se stal základem pro další papežské volby a skrze vítězství gregoriánské reformy i vzorem, jak postupovat.¹³

Licet de evitanda discordia

Okolnosti vzniku

Gregoriánská reforma dosáhla ve 12. století podstatného upevnění svých myšlenek a realizovala většinu představ o změnách katolické církve. Papežům se podařilo vymanit z vlivu římsko-německých panovníků a rozvíjet centralizovanou podobu římské kurie. Nehledě na zmiňované úspěchy však zůstávalo několik důležitých prvků nevyřešeno, a to mj. i v oblasti papežských voleb. Zřetelně tyto slabiny ukázal průběh některých voleb, které zanesly do katolické církve nejednotu a oslabovaly její akceschopnost. K vyřešení problémů se přistoupilo až na konci sedmdesátých let 12. století, v okamžiku, kdy papež Alexandr III. ukončil dlouholetý konflikt s císařem Fridrichem I. Barbarossou.

Papež měl před očima dva hlavní problémy. Jednak nejasnost ustanovení o potřebném počtu či kvalitě hlasů, které musí daný kandidát papežství při volbě získat, aby dosáhl právoplatného zvolení. Důležitým precedentem se stala jednak volba z roku 1130, jednak události z roku 1159. V prvním případě se po smrti papeže Honorio II. uskutečnily v tentýž den, 14. února, dvě volební shromáždění – na prvním byl menší skupinou kardinálů zvolen Inocenc II., na druhém, co do času konání pozdějším, došlo ke zvolení Anakleta II., zato ale výrazně vyšším počtem volitelů. Výsledkem bylo osmileté schizma, které rozdělilo církve na dva tábory a umožnilo mocenské zásahy světských autorit. Také výsledek boje dvou pretendentů vyzněl

¹³ Volební dekret z roku 1059 se u církevních historiků těšil poměrně značné pozornosti. Z mnoha monografií i dílčích studií lze zmínit např. KRAUSE, Hans-Georg, *Das Papstwahldekret von 1059 und seine Rolle im Investiturstreit*, Rom, 1960; KEMPF, Friedrich, *Pier Damiani und das Papstwahldekret von 1059*, in: *Archivum Historiae Pontificum* 2, 1964, s. 73–89; HÄGERMANN, Dieter, *Untersuchungen zum Papstwahldekret von 1059*, in: *Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung* 87, 1970, s. 157–193; ULLMANN, Walter, *Zum Papstwahldekret von 1059*, in: *Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonische Abteilung* 99, 1982, s. 32–51.

z pohledu práva sporně, neboť s pomocí císaře Lothara III. a mocných řeholníků sv. Bernarda z Clairvaux a sv. Norberta zvítězil Inocenc II.¹⁴

Rovněž druhé papežské schizma se zakládalo na podvojně volbě kardinálů v týž den, 7. září 1159. Tentokrát se prosadil muž s větším počtem hlasů – Alexandr III. Musel však kvůli svému prosazení podstoupit vysilující boje.¹⁵ Za vzdoropapežem Viktorem IV. stál mocný císař Fridrich I. Barbarossa, který zaštitil i další dva Viktorovy nástupce Paschala III. a Kalixta III. Papež Alexandr musel odejít do francouzského exilu, přistupoval na četné kompromisy a v roce 1160 stál tváří v tvář sněmu západoevropských prelátů v Toulouse, kteří rozhodovali o jeho osudu. Neudiví nás proto, že hodlal jednou pro vždy ukončit tak nedůstojné poměry v církvi, které otevíraly prostor k zásahům světské moci.¹⁶

Dalším problémem, který chtěl Alexandr s konečnou platností vyřešit, byl vzájemný poměr jednotlivých kardinálských *ordines* (biskup – kněz – jáhen) k volbě, jakož i konečné vyjasnění předchozích smluvních ujednání mezi papežem a císařem ohledně voleb.

Obsah

Konstituce *Licet de evitanda discordia* byla přijata na III. lateránském koncilu roku 1179. Mezi přítomnými účastníky koncilních jednání panovala poměrně jasná jednota, přičemž se papež Alexandr III. těšil uznávané autoritě vítěze v bojích s císařstvím. Projednávání předlohy dokumentu proto nenarazilo na zásadní obtíže.

Základem dokumentu se stala úprava nutného počtu odevzdaných hlasů pro daného kandidáta, aby mohl být označen za zvoleného papeže. Dosud tato otázka nebyla zcela závazná a zřetelně vymezena a požadovaná „většina“ hlasů mohla být různě interpretována.¹⁷ Podle představ některých kanonistů stačila ke zvolení

¹⁴ Okolnostmi nejednotné volby z roku 1130 se zabývá řada prací. Z nejvýznamnějších lze zmínit tyto publikace: KELLER, Alexander, *Machtpolitik im Mittelalter – Das Schisma von 1130 und Lothar III. Fakten und Forschungsaspekte*, Hamburg, 2003; SCHMALE, Franz-Josef, *Studien zum Schisma des Jahres 1130*, Köln/Graz, 1961; MALECZEK, Werner, *Das Kardinalskollegium unter Innocenz II. und Anaklet II.*, in: *Archivum Historiae Pontificum* 19, 1981, s. 27–78.

¹⁵ K volbě srov. především MADERTONER, Willibald, *Die zwiespältige Papstwahl des Jahres 1159*, Wien, 1978.

¹⁶ Ke vztahům mezi Alexandrem III. a Fridrichem I. Barbarossou srov. OPLL, Friedrich, *Fridrich Barbarossa. Císař a rytíř*, Praha/Litomyšl, 2001, s. 231–245.

¹⁷ Otázku většiny zatím jasně upravovala pouze stará legislativa papeže Symmachia I. z roku 499. Tento tzv. první volební zákon stanovil, že papežem se má stát ten, kdo objektivně shromáždí největší počet hlasů.

zdravější část hlasů (*sanior pars*),¹⁸ přičemž s ohledem na ustanovení volebního dekretu Mikuláše II. z roku 1059 se jednalo především o hlasy kardinálů-biskupů. Od poloviny 11. století však došlo k významnému posunu a papežskou politiku rozhodujícím způsobem ovlivňovali také nositelé nižších kardinálských hodností (kněží a jáhnové). Papež tento konflikt ukončil ustanovením, že za platně zvoleného papeže může být považován pouze ten kandidát, který získá dvě třetiny odevzdaných platných hlasů. Pokud by si kandidát menšiny chtěl nárokovat tuto hodnost, potom musel počítat jak on, tak jeho stoupenci, s automatickou exkomunikací. Tento trest se ovšem vztahoval i na toho kandidáta, který sice dosáhl většiny hlasů, ale bez požadovaného dvoutřetinového kvóra.¹⁹

Dalším významným prvkem byla skutečnost, že text již neobsahoval jedinou zmínku o případných právech císaře. Veškeré právní úkony volby závisely na rozhodnutí kardinálů, zatímco panovník ztratil jakoukoliv možnost zabránit nástupu zvolence, např. požadavkem na jeho potvrzení v úřadu. Významný precedent pro Alexandrovo jednání představoval už konkordát wormský, který nepočítal s jakýmkoli zásahem do života papežství. A ačkoliv se wormské privilegium z roku 1122 netýkalo přímo papežských voleb a upravovalo otázku biskupské investitury, rovněž papež, jakožto římský biskup, mohl z toho odvozovat právo na svobodnou kanonickou volbu.²⁰

Účinnost a hodnocení

Alexandr zabránil dalším sporům ohledně počtů hlasů a utlumil spory mezi kardinály. Volební dekret *In nomine Domini* částečně opíral přednost kardinálů-biskupů o církevní tradici podloženou jurisdikcí metropolitů při ustanovování biskupů. Jelikož v případě Říma žádný metropolita k dispozici nebyl, potom logicky na-

¹⁸ Zásadu „*sanior pars*“ rozebírá ve své studii SCHIMMELPFENNIG, Bernhard, *Das Prinzip des „sanior pars“ bei Bischofswahlen im Mittelalter*, in: *Concilium* 16, 1980, s. 473–477.

¹⁹ *Si quis autem de tertiae partis nominatione confisus, quia de ratione esse non potest, sibi nomen episcopi usurpaverit, tam ipse, quam ii, qui eum receperint, excommunicationi subiaceant, et totius sacri ordinis privatione mulcentur ita, ut viatici etiam eis, nisi tantum in ultimis, communicatio denegetur, et si non resipuerint, cum Dathan et Abiron, quos terra vivos absorbuít, accipiant portionem.* Kánon č. 1 Třetího lateránského koncilu.

²⁰ Komentář u PLÖCHL, Willibald, *Geschichte des Kirchenrechts* III., München, 1970, s. 116–123, popř. APPELT, Heinrich, *Die Papstwahlordnung des III. Laterankonzils (1179)*, in: AMON, Karl (ed.), *Ecclesia peregrinans. Festschrift J. Lenzenweger*, Wien, 1986, s. 95–102.

stupovali na jeho místo právě okolní biskupové.²¹ V okamžiku, kdy se role kardinálů tak zásadním způsobem zvýšila, však nebylo myslitelné ponechat veškeré rozhodující pravomoci stran voleb v rukou úzké skupiny biskupských kardinálů. Gregoriánská reforma převedla výkonný aparát církve do rukou vysoké církevní hierarchie a kardinálové disponovali širokými pravomocemi.²² Papež tudíž pouze odstranil hranice mezi biskupskými a klerickými kardinály, které v dekretu Mikuláše II. byly vytvořeny poněkud širšími a nejednoznačnými pojmy.²³ V jistém smyslu slova se právě zrovnoprávnění kardinálů stalo předpokladem pro vznik skutečného kardinálského kolegia. Již nebyli jednotliví kardinálové, ale autoritativní skupina v čele církevního organismu, která se od konce 12. století stále výrazněji prosazovala.²⁴

Legislativu v jednotlivých detailech upřesnil dekret *Qui frequenter* papeže Inocence IV. z roku 1245. Jednak stanovil, že se do požadované dvoutřetinové většiny nezapočítává hlas kardinála, který sám obdržel požadovaný počet hlasů (nemohl tedy hlasovat sám pro sebe). Dále bylo určeno, že kardinál, který by volbu opustil, ztrácí možnost opětovně se do výběru nového papeže zapojit. Naopak ale nesměli kardinálové v těsné blízkosti papeže zneužít svého postavení a zahájit po jeho smrti volbu, aniž by potřebný čas nevyčkali na příchod svých kolegů. Tyto úpravy naznačovaly, že jisté napětí vyvstalo ohledně stanovení přesného času pro zahájení volby po smrti papeže.

²¹ „*Quia sedes apostolica cunctis in orbe terrarum prefertur ecclesiis, atque ideo super se metropolitanum habere non potest, cardinales episcopi procul dubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum antistitem ad apostolici columnis apicem provehant.*“ Viz dekret *In nomine Domini*, § 3.

²² K nárůstu moci nižších kardinálských *ordines* docházelo již na konci 11. století a s definitivní platností po roce 1130. Na tuto skutečnost poukazuje mj. HÄGERMANN, D., *Das Papsttum am Vorabend des Investiturstreits*, s. 120.

²³ Dekret hovořil o tom, že po volbě kardinálů-biskupů mají být zbývající kardinálové „přizváni“ k volbě, což terminologicky nečinilo zásadnější problém k zrovnoprávnění nižších kardinálských řádů („...*in primis cardinales episcopi diligentissima simul consideratione tractantes mox sibi clericos cardinales adhibeant.*“).

²⁴ REINHARD, Wolfgang, *Glaube und Macht. Kirche und Politik im Zeitalter der Konfessionalisierung*, Freiburg, 2004, s. 43.

Ubi periculum

Okolnosti vzniku

Třetím, a v mnohém ohledu pro praktický výkon volby klíčovým právním podkladem pro výběr hlavy katolické církve byla konstituce *Ubi periculum*. Její vznik je neodmyslitelně spojen s ostudným průběhem papežské volby v letech 1268–1271 ve Viterbu. Neúměrné protahování volby, navíc spojené s intrikami, hádkami a snahou o materiální prospěch jednotlivých kardinálů, znechutilo značnou část katolického episkopátu a dalších složek společnosti. Zjitřených nálad využil zvolený papež Řehoř X. Jako muž, který stál mimo život a zájmy římské kurie, se neohlížel na dílčí zájmy kardinálského kolegia a rozhodl se zásadně změnit průběh všech dalších voleb.

Papež řešil zásadní problém – jak překonat očekávaný odpor kardinálského kolegia. Nejvhodnější cestou se jevílo prosadit změny skrze obecné shromáždění církve, tj. na koncilu (II. lyonský koncil roku 1274). Energický papež se současně ukázal být vynikajícím stratégem. Do přepokládané agendy jednání koncilu problém nové úpravy papežských voleb nezařadil a vedle diskuzí o křížové výpravě a církevní unii pouze obecně postuloval potřebu církevní reformy. Není proto zcela zřejmé, zda jednotlivé detaily chystané právní úpravy již před zveřejněním prošly důkladnou diskusí v nejbližším papežově okolí. Dostupné prameny jednoznačně dokládají, že projekt volební reformy všechny přítomné zarazil a právě moment překvapení napomohl ke zlomení odporu kardinálského kolegia. Neméně důležitým prvkem se ukázalo být rozhodnutí o ukončení jednání koncilu ke konkrétnímu datu 9. července 1274. I když mohl papež bezpochyby termín konce koncilu posunout, právě krátká časová lhůta vyloučila zdržování a případné vystoupení opozice proti předloze.²⁵

O zamýšlených úpravách se koncilní otcové dozvěděli teprve 7. července 1274, kdy Řehoř X. předstoupil před koncil s potřebou urychleně řešit nedokonalosti papežských voleb. Svým apelem si ihned získal širokou podporu shromážděných, neboť znechucení z předchozí volby stále přetrvávalo. Aby zamezil překvapeným kardinálům zahájit jakoukoliv obrannou akci proti schválení konstituce, již zpočátku vyjednával především s níže postavenými preláty, tj. s metropolitou a jejich

²⁵ Základní a detailní informace ke 2. lyonskému koncilu podává ROBERG, Burkhard, *Das Zweite Konzil von Lyon (1274)*, Paderborn, 1990. Popis jednání o reformní konstituci *Ubi periculum* lze nalézt na s. 293–309.

biskupskými sufragány. Spontánní nadšení „řadových“ biskupů pro zpřísnění průběhu papežských voleb si papež prozíravě pojistil sepsáním několika exemplářů návrhu změn, které následně rozdál přítomným prelátům. Kdo předběžně s podmínkami souhlasil, ten měl možnost připojit své jméno pod dokument – jednak se zapsal do úvodní intitulace a posléze stvrdil své rozhodnutí připojením pečeti. Tento nestandardní postup lze nadneseně označit za demokratický a zohledňující v jistém smyslu tendence, které za více než sto let vyplují napovrch v rámci konciliarismu. Zde se však bezpochyby jednalo o taktický prvek obejití kardinálského kolegia, které by bez výhrad na omezení svých oprávnění nepřistoupilo.²⁶

Řehořovy organizační schopnosti slavily naprostý úspěch. Již při předběžném vyjádření souhlasu se k dokumentu přihlásila drtivá většina koncilních otců. Kardinálové v zákulisí jednali a jistě jednotlivé biskupy získali na svoji stranu, potřebnou většinu hlasů však zlomit nedokázali. Papež navíc po předložení dokumentu pod přísahou zavázal shromážděné biskupy, aby nezveřejňovali svůj postoj, což kardinály ponechávalo v nejistotě stran konečného výsledku. Klíčová konstituce o papežských volbách tak vznikla poněkud nestandardně a s pomocí nižších složek katolické hierarchie.

Obsah

Klíčovým prvkem přijaté konstituce se stalo formální zavedení institutu uzavřeného volebního shromáždění, na němž přítomní kardinálové vybírají novou hlavu katolické církve. Díkce dokumentu trvala na poměrně přísných podmínkách ohledně technického a materiálního vybavení – všichni volitelé setrvali v jediné místnosti, hermeticky uzavřené od okolního světa a disponující pouze jediným oknem pro přísun potravy a nápojů. Pokud by nedošlo k rychlému nalezení shody na příštím papeži (do tří dnů), mělo následovat další ztížení podmínek, tj. jeden chod jídla na oběd a na večeři, a po dalších pěti dnech již omezení jídla a pití pouze na chléb, víno a vodu. K rychlé volbě měl přispět i paragraf, který kardinálům po dobu volby odnímal kontrolu nad příjmy z majetků, které díky svým úřadům spravovali.

Další část úpravy směřovala k autonomii, nezávislosti a minimálnímu ovlivnění výběru zvenčí. Jednak nebylo možné se zahájením volby příliš otálet a tím získat prostor pro případná jednání se světskými autoritami – konstituce stanovila, že volba musí začít deset dní po začátku sedisvakance, a to v místě, kde

²⁶ Tamtéž, s. 302–303.

papež zemřel.²⁷ Světská autorita daného místa, kde se konkláve konalo, přebírala zodpovědnost za uzavřenost a bezpečí volebních prostor.²⁸ Nebylo proto možné svévolně prostor konkláve opustit – pouze v případě odůvodněných okolností, tedy nejčastěji pro onemocnění.²⁹ Konstituce však také přímo, nezakrytě, trvala na zachování svobodného výběru nového papeže. Již z principu věci proto prohlašovala za neplatné a nezávazné všechny dřívější ujednání a dohody o případných kandidátech.³⁰ Pokud by snad některý z volitelů chtěl vynést obsah jednání z prostor konkláve, popř. komunikovat s osobou zvenčí (přijetí i vyslání dopisu či posla), musel počítat s velmi přísnými tresty – vrcholem byla exkomunikace.³¹

Účinnost a hodnocení

Motivace pro vznik konstituce *Ubi periculum* se jeví být zřejmá. Primárně měla zabránit dlouhým a intrikami naplněným volbám, kde každý kardinál místo blaha církve realizuje vlastní zájmy. Technickými omezeními se rovněž směřovalo k rychlému zahájení volby, kterou již nebylo možno odsouvat čekáním na všechny členy kolegia. Druhým významným momentem bylo zdůraznění svobodné kanonické volby. Světské autority ztratily zavedením uzavřeného konkláve možnost bezprostředně ovlivňovat rozhodování kardinálů, a to jak na počátku, tak v jeho průběhu.

Právě druhý zmiňovaný prvek zřetelně odráží změnu situace, ke které v průběhu 12. a 13. století docházelo. Postupně se konstituovaly národní monarchie a skrze jejich vliv se rovněž změnilo složení kardinálského kolegia. Politické zájmy a animozity se přenášely mezi špičky církevní hierarchie a ovlivňovaly výběr hlavy katolické církve. Řehoř X. se pokusil tento trend zvrátit a připomenout

²⁷ Pouze v případě, že by volbě města bránily nepřekonatelné obtíže (např. interdikt nad městem, neochota vedení města přijmout na svém území konání volby apod.), bylo možné přesunout konání do nejbližšího příhodného města. Předpokládalo se, že potom se volba uskuteční v biskupském paláci či vhodném klášteře, samozřejmě po předchozích úpravách interiéru.

²⁸ „Ochránce“ konkláve se přísězně a s vědomím možného postihu zavazoval k výše uvedeným povinnostem.

²⁹ Konstituce počítala s případným návratem kardinála, pokud se jeho zdravotní stav zlepšil.

³⁰ Ujednání především explicitně vyhlášovalo právní neúčinnost veškerých písemných smluv a závazků – v okamžiku zahájení, ale i průběhu volby, musel mít každý kardinál volné ruce pro výběr toho kandidáta, který by získal hlas jen kvůli svým kvalitám.

³¹ Text konstituce viz *Zweites Konzil von Lyon. Ubi periculum*, in: Dekrete der ökumenischen Konzilien II, s. 314–318.

kardinálům, v čem musí spočívat jejich motivace při papežských volbách. Jelikož netrpěl žádnými iluzemi o poddajnosti kardinálů vůči pouhým výzvám a nabádáním, nastavil technické podmínky natolik striktně a jednoznačně, že jejich obejití bylo velmi obtížné. Pokud by jednotlivé paragrafy konstituce byly naplňovány, zůstala by významná část volební procedury i nadále v rukou církve.³²

Problém konstituce však tvořily okolnosti, za nichž spatřila světlo světa. Jednání Řehoře X. lze sice označit za mimořádně organizačně zdařilé, ale k životaschopnosti tak zásadní právní úpravy bylo třeba přesvědčit o potřebnosti také ty, kterých se týkala – kardinály. Po smrti Řehoře X. se sice následné konkláve řídilo novou právní úpravou (papež Inocenc V. byl v roce 1276 zvolen po pouhém jednom dnu jednání), nespokojenost kardinálského kolegia však vzrůstala. Další papež Hadrián V. tlaku ustoupil a pozastavil její platnost. Jelikož ale zemřel ještě před vydáním oficiální konstituce, dokončil jeho záměr až nástupce Jan XXI., který Řehořovu legislativu odstranil dekretem *Licet felicitis recordationis*.³³

Na druhou stranu však odstranění regulačních mechanismů opětovně otevřelo dveře všem předchozím nepořádkům. Během dalších dvaceti let se špičky katolické církve shodly na tom, že jedinou šancí je návrat k prozíravým ustanovením Řehoře X. V říjnu 1294 papež Celestin V. opět konstituci vrátil v účinnost. Celé dílo završil jeho nástupce Bonifác VIII., který se postaral o pevné zakotvení konstituce v právním pořádku katolické církve tím, že se stala součástí jím vyhlášené sbírky církevního zákonodárství zvané *Liber sextus*.³⁴ Základní právní normy pro papežské volby získaly tímto krokem svou konečnou podobu a vytvořily funkční rámec pro autonomní výběr hlavy katolické církve.

³² Rozbor a komentář k dekretu *Ubi periculum* viz ROBERG, B., *Das Zweite Konzil von Lyon*, s. 293–309 a Týž, *Der konziliare Wortlaut des Konklave-Dekrets „Ubi periculum“ von 1274*, in: *Annuario Historiae Conciliorum* 2, 1970, s. 231–262. K dekretu srov. také LECTOR, L., *Le Conclave*, s. 91–95; WURM, H. J., *Die Papstwahl*, s. 38–39; GAUGUSCH, L., *Das Rechtsinstitut der Papstwahl*, s. 90–92; WALSH, Michael, *The Conclave. A Sometimes Secret and Occasionally Bloody History of Papal Elections*, Norwich, 2003, s. 85–87.

³³ Jedním z důvodů ke zrušení ustanovení konstituce měly být právě příliš tvrdé životní podmínky v rámci konkláve, které starší a nemocní kardinály neúměrně zatěžovaly (hovořilo se i o úmrtích).

³⁴ Srov. LECTOR, L., *Le Conclave*, s. 95–99; WALSH, M., *The Conclave*, s. 91.

Resumé

Předmětem studie je analýza právního pořádku papežských voleb ve středověku. Autor se soustředil na tři hlavní právní komponenty papežských voleb – dekret *In nomine Domini* z roku 1059 a konstituce *Licet de vitanda* z roku 1179 a *Ubi periculum* z roku 1274. Předkládaný rozbor volební legislativy zahrnuje jak právní aspekty, tak historické souvislosti problematiky a vkládá je do kontextu vývoje papežských voleb. Zvláštní pozornost je věnována vztahu mezi světskou a duchovní mocí, jakož i měnícímu se poměru mezi papežstvím a kardinálským kolegiem, jehož role v průběhu středověku výrazně vzrostla.

Summary

Historical and Legal Bases of Papal Elections in the Middle Ages

The object of the essay is an analysis of the legal bases of Papal elections in the Middle Ages. The author focuses on three main legal documents concerning Papal elections: the decree *In nomine Domini* from 1059 and the constitutions *Licet de vitanda* from 1179 and *Ubi periculum* from 1274. The analysis of the electoral legislation includes both the legal aspects and the historical connections as they pertain to the development of Papal elections. The author pays special attention to the relationship between the secular and ecclesiastical powers and to the changing relations between the Papacy and the College of Cardinals, as the role of the College of Cardinals rose significantly during the Middle Ages.

Zusammenfassung

Historische und rechtliche Grundlagen der Papstwahl im Mittelalter

In der Studie wird die Rechtsregelung der Papstwahl im Mittelalter analysiert. Autor widmet sich vor allem den drei rechtlichen Grundlagen für die Papstwahl, und zwar dem Dekret *In nomine Domini* aus dem Jahr 1059 und den Konstitutionen *Licet de vitanda* aus dem Jahr 1179 und *Ubi periculum* aus dem Jahr 1274. Die Schilderung der Vorschriften über Wahlverfahren fasst die rechtlichen und historischen Aspekte um und wird in den Zusammenhang der Papstwahlentwicklung gesetzt. Besondere Aufmerksamkeit wird der Beziehung zwischen der weltlichen und der kirchlichen Gewalt als auch dem ändernden Verhältnis des Papsttums zum Kardinalkollegium, dessen Rolle im Mittelalter wesentlich zunahm, zugewandt.

Riassunto

Gli elementi storici e giuridici delle elezioni papali del medioevo

L'oggetto di questo studio è una analisi della regolamentazione legale riguardante le elezioni papali nel medioevo. L'autore si è concentrato su tre componenti di base delle elezioni papali – il decreto *In nomine Domini* del 1059, la costituzione *Licet de vitanda* del 1179 e *Ubi periculum* del 1274. L'analisi presentata della legislazione elettorale comprende sia gli aspetti legali sia quelli storici della problematica che li inserisce nel contesto dello sviluppo delle elezioni papali. Un'attenzione speciale spetta nonché alla relazione fra il potere temporale e spirituale e anche alla relazione variante fra il papato ed il collegio cardinalizio, cui ruolo aumentò notevolmente.

O autorovi

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., vystudoval dějiny mezinárodních vztahů a světové politiky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a katolickou teologii na Katolické teologické fakulě v Praze. V současné době působí jako odborný asistent a vědecký pracovník na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Filosofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Soustřeďuje se na problematiku církevních a středověkých dějin a svou badatelskou činnost zaměřuje na obor papežských dějin a vztahů mezi duchovní a světskou mocí.

Kontakt: drsuchanek@centrum.cz ; tel. 732 604 881.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., studied history of international relations and world politics at the Philosophical School of Charles University in Prague and Catholic theology at the Catholic Theological School in Prague. Currently he is an assistant professor and researcher at the Philosophical School of Charles University in Prague and at the Philosophical School of the University of West Bohemia in Pilsen. His areas of interest are church and medieval history, and he focuses particularly on Papal history and the relations between the ecclesiastical and secular powers.

Contact: drsuchanek@centrum.cz ; phone +420 732 604 881.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., absolvierte Studium der Geschichte der internationalen Beziehungen und Weltpolitik an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und Katholische theologische Fakultät in Prag. Zur Zeit arbeitet er als wissenschaftlicher Mitarbeiter an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und der Westböhmischen Universität in Pilsen. Er widmet sich vor allem der Problematik der Kirchen- und mittelalterlichen Geschichte. Seine wissenschaftliche Forschung konzentriert sich auf die Geschichte des Papsttums und auf die Beziehung der weltlichen und kirchlichen Gewalt.

Kontakt: drsuchanek@centrum.cz ; tel. 00420-732 604 881.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., si è laureato nella storia delle relazioni internazionali della politica mondiale presso la Facoltà delle Lettere della Università Carolina a Praga e in teologia presso la Facoltà di Teologia Cattolica della medesima università. Attualmente insegna in veste dell'assistente specializzato e scientifico alla Facoltà delle Lettere della Università Carolina a Praga ed alla Facoltà delle Lettere della Università della Boemia Occidentale a Plzen. Si concentra alla problematica della storia ecclesiastica e medievale e la sua attività scientifica orienta verso la storia papale e le relazioni del potere spirituale e secolare.

Contatto: drsuchanek@centrum.cz ; tel. 732 604 881

Historické proměny a teologicko-spirituální základy právní úpravy svátosti biřmování

Stanislav Příbyl

Počet sedmi svátostí se stává autoritativně vyhlášenou naukou katolické církve na ekumenických sněmech, které se ve druhém křesťanském tisíciletí pokoušely o znovunastolení unie s církvemi východními. První takové vyjádření obsahují akta Druhého lyonského koncilu (1274). Jedná se vyznavačskou formuli byzantského císaře Michaela Paleologa, z níž je patrné, že je to právě svátost biřmování, u níž bylo zapotřebí upřesnit, o jaký svátostný úkon se vlastně jedná: „Tatáž svatá Římská církev pevně věří a učí, že je sedm církevních svátostí, totiž křest (...); jiná je svátost biřmování (*sacramentum confirmationis*), jíž udílejí biskupové vkládáním rukou tak, že znovuzrozené pomazávají; jiná je (svátost) pokání, jiná eucharistie, jiná svátost svěcení, jiná manželství, jiná poslední pomazání, které se podle nauky blaženého Jakuba udílí nemocným.“¹ Liberální protestantismus pohlížel na počet sedmi svátostí jako na „kouzlo nechtěného“,² pravoslavní jej dnes považují za koncept převzatý z praxe křesťanského Západu.³ V každém případě je zřejmé, že postupné utváření systému sedmi svátostí bylo spjato s teologickým pokrokem v chápání jednotlivých svátostných znamení. A právě u biřmování lze sledovat mimořádnou variabilitu v pojetí samotného jeho smyslu, jeho historického základu i jeho místa v životě křesťana.

¹ DS 860 – in: HÜNERMANN, Petrus, *Henrici Denzinger Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg im Breisgau–Basel–Rom–Wien, 1991, s. 382.

² „Opravdu jest utvoření těchto 7 svátostí mistrovský kousek politiky snad mimovolné.“ – HARNACK, Adolf, *Dějiny dogmatu*, Praha, 1974 (fotomechanický přetisk prvního vydání z roku 1903), s. 309.

³ „V pravoslavné Církvi je v současnosti přijatý obyčej hovořit o 7 tajnách (...). Tento obyčej není vlastní starokřesťanské tradici, není původní, ale byl převzat, a to ve 13. století z prostředí katolické církve.“ KORMANÍK, Peter, *Základné sväté tajiny pravoslávnej cirkvi (Teologicko-praktický výklad)*, Prešov, 1996, s. 7–8.

1. Prvokřesťanská praxe a její charismatická nápodoba

Proces desakramentalizace, inspirovaný především kalvínským proudem reformace, se uskutečnil aplikací přísného biblicismu, jenž shledával výslovný Kristův mandát pouze pro slavení a vysluhování svátostí křtu⁴ a Eucharistie.⁵ Byl to však paradoxně strohý biblický přístup, který posléze odhalil, a to zvláště intenzivně zejména v církvích severní Ameriky od počátku 20. století, že ke křtu se v prvotní církvi pojila, podle svědectví Skutků apoštolů, ještě další významná, ba rozhodující zkušenost křesťanského života. V letničním a později charismatickém hnutí tak došlo ke znovuoživení „křtu v Duchu svatém“, jak jej coby úkon navazující na „pouhý“ křest vodou zaznamenává Lukáš, například ve zprávě Skutků o první křesťanské misi v Samaři: „Když apoštolové v Jeruzalémě uslyšeli, že v Samařsku přijali Boží slovo, poslali k nim Petra a Jana. Oni tam přišli a modlili se za ně, aby také jim byl dán Duch svatý, neboť ještě na nikoho z nich nesestoupil; byli jen pokřtěni ve jméno Pána Ježíše. Petr a Jan tedy na ně vložili ruce a oni přijali Ducha svatého.“⁶

V dějinách církve směřovala reflexe této prvokřesťanské praxe k postupné fixaci její svátostnosti, což usnadnily opakovaně přítomné prvky modlitby společně s vkládáním rukou a také kompetenční specifikum: jsou to totiž sami apoštolové, kdo byli povoláni, aby dovršili to, co bylo neofytům dáno ve křtu. Skutečnost hierarchicky vyššího postavení udělovatele dodnes výstižně reflektuje také současná právní úprava latinské církve: „Řádným udělovatelem biřmování je biskup [...]“⁷ Gesto vkládání rukou bylo již od druhého století doprovázeno také pomazáním. „Apoštolská tradice“ (*Traditio apostolica*) Hyppolita Římského, sepsaná okolo r. 215, zná dvojí pomazání neofytů po křtu, přičemž z textu je zřejmé, že teprve ono druhé, které provádí sám biskup, odpovídá udělení biřmování: „Biskup na ně vloží ruce: Pane Bože, který jsi tyto učinil hodnými odpuštění hříchů skrze koupel znovuzrození Ducha svatého, sešli na ně svou milost, aby Ti sloužili podle Tvé vůle. Neboť Tobě (patří) sláva, Otci i Synu s Duchem svatým, v svaté církvi nyní i na věky věků. Amen. Pak vylije z ruky olej posvěcení, vloží ruce na hlavu se slovy: Mažu tě svatým olejem ve (jménu) Pána Otce všemohoucího, Krista Ježíše

⁴ Mt 28, 19; Mk 16, 16.

⁵ Lk 22, 19; 1 Kor 11, 25.

⁶ Sk 8, 14–17.

⁷ CIC/1983, kán. 882 (srov. CIC/1917, kán. 782 § 1).

a Ducha svatého. Označí ho na čele, políbí a řekne: Pán s tebou. A pomazaný odpoví: I s Duchem tvým. Činí tak s každým jednotlivě.⁸

Bohatá symbolika úkonů a gest, která se rozvinula v církvi již v tak raném období, však překryla někdejší extatické jevy dokumentované ve Skutcích, zejména mluvení v jazycích (glosolálie), tak typické pro „křest v Duchu“. Zatímco svátostnou praxí, jak ji uvádí například Hyppolit ve své agendě, lze také liturgicky a právně uchopit a upravit, zkušenost křtu v Duchu se reglementací a systematizací vymyká.⁹ To ovšem nic nemění na skutečnosti, že právě takováto zkušenost má mít pro život křesťana určující význam, překračující samotný křest: „Letniční i charismatikové učí, že při obrácení křesťan přijímá Ducha svatého jen v omezeném množství. Avšak později ve druhé zkušenosti přijímá ‚plnost‘ Ducha skrze křest ‚Duchem svatým nebo v Duchu svatém nebo Ducha svatého‘. Když se objeví tato druhá zkušenost, křesťan je nadpřirozeným způsobem ponořen do moci Ducha Božího. Tato zkušenost je obvykle (mnozí říkají vždy) doprovázena mluvením v jazycích a výsledkem je nová duchovní motivace a moc, která může dokonce vyústit v zázrak.“¹⁰ Teprve zkušenost „křtu v Duchu“ pověřuje křesťana k misijnímu působení, i když křesťanům, kteří jí neprošli, není odpírána možnost spásy. Nejsou však křesťany „znovuzrozenými: (*born again Christians*).¹¹ Ostatně též konstituce Benedikta XIV. „Etsi pastoralis“ (1742) stvrzuje, že „svátost biřmování není tak nezbytná, že by bez ní nebylo možno dosíci spásy“.¹²

V období po Druhém vatikánském koncilu proniklo původně mimodenominační nebo mezidenominační charismatické hnutí do katolické církve v podobě tzv. chari-

⁸ HYPPOLIT ŘÍMSKÝ, *Apoštolská tradice*, Velehrad, 2000, s. 34–35.

⁹ „Ano, kniha Skutků obsahuje několik příběhů, v nichž se setkáváme s realitou toho, čemu mnozí říkají *křest v Duchu svatém*. Je to příběh vylití Ducha na apoštoly a jejich blízké (Sk 2), křest Samařanů (Sk 8), křest pohanů v domě Kornéliově (Sk 10) a křest dvanácti učedníků nedaleko Efezu (Sk 19). Tyto příběhy mají některé prvky společné (...), ale na druhé straně v nich nacházíme závažné odlišnosti. Lidé se stále znovu snaží z těchto příběhů vypreparovat nějaký ‚správný postup‘, tyto příběhy se však tomuto přístupu stále jaksi vzpírají.“ – DRÁPAL, Dan, *Jak je to se křtem v Duchu?*, Praha, 2006, s. 4–5.

¹⁰ MacARTHUR, John F., Jr., *Charismatici. Teologická perspektiva*, Brno, 1995, s. 67.

¹¹ „Kdo prošel touto druhou zkušeností, je vybaven k misijní službě týmiž dary milosti (charismaty), které byly přítomny v apoštolské církvi prvních generací (prorocství, uzdravování apod.). Stoupenci letničního hnutí nezpochybňují spásení těch, kdo druhou zkušeností neprošli; ti však nejsou způsobilí k nejdůležitější úloze křesťanů, k misijní službě.“ – FILIPI, Pavel, *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*, Brno, 1996, s. 164.

¹² DS 2523.

smatické obnovy. Tam ovšem našlo již existující hierarchické i svátostné církevní struktury a v neposlední řadě též kanonickoprávní řád: „Teologicky zásadními prvky církve jsou liturgicko-svátostné struktury služby, vyučování a uctívání, včetně vztahů mezi biskupy a papežem jako biskupem římským, institucionální rozměr je dán a upraven podrobným systémem kanonického práva a oficiální jurisdikcí. Obnova církve v katolických podmínkách vždy zahrnuje podřízení právně-jurisdikčního teologicko-liturgickému a teologicko-liturgického slovu Božímu, které pochází z Písma skrze tradici.“¹³ Charismatická obnova i jiné proudy spirituality jsou tak v katolické církvi postaveny před otázku, jak pojímat křest v Duchu a obdobné extatické zkušenosti, a jak se takovéto jevy vztahují ke svátostem křtu a biřmování, udělovaným v souladu s právním řádem církve: „Nejdřív musíme vysvětlit, že tam, kde jsou tyto praktiky známy pod názvem ‚křest Ducha‘ a ‚nové biřmování‘, nejde o žádné nové podoby svátostí s cílem doplnit nebo nahradit svátosti tradiční. Jde o to, aktualizovat ty milosti, které věřící v okamžiku udílení svátostí už dostal (tedy při křtu a biřmování), které však díky svému většinou mladistvému věku nemohl ani vědomě přijmout, ani náležitě pochopit a smysluplně s nimi spolupracovat.“¹⁴

2. Praxe východního křesťanství

Otázka věku biřmovanců se tak stává ukazatelem, jak se chápe příjemcova dispozice po osobnostní a spirituální stránce a jakým způsobem je vřazeno biřmování do dynamiky tzv. iniciačních svátostí v pořadí křest – biřmování – Eucharistie. Pravzor logické návaznosti těchto svátostí podávají mystagogické katecheze velkých patristických autorů, zaznamenané ve formě zpětných poučení neofytů o zkušenostním prožitku přijetí těchto svátostí. Proslulé katecheze Cyrila Jeruzalémského nejprve ilustrují návaznost biřmování na křest podle vzoru samotného křtu Páně: „On, když se umyl v řece Jordán a pleť předala vodám božství, vystoupil z nich a Duch svatý na něho bytostně sestoupil. Podobné spočinulo na podobném. I vám (se dostalo) pomazání podobně – když jste vystoupili z koupele posvátných proudů, byli jste pomazáni antitypem tohoto pomazání Kristova.“¹⁵ Dověšením křesťanské iniciace po přijetí prvních dvou svátostí je pak jejich účast na posvátné liturgii a přijetí Eu-

¹³ HOCKEN, Peter, *Strategie Ducha? Výzva obnovných proudů pro tradiční církve*, Kostelní Vydří, 1998, s. 144.

¹⁴ MARSCH, Michael, *Uzdravování skrze svátosti*, Praha, 1992, s. 33.

¹⁵ SV. CYRIL JERUZALÉMSKÝ, *Mystagogické katechese*, Velehrad, 1997, s. 45.

charistie: „Nyní, když jsi svlékl starý oděv a oblékl duchovně bílý, je třeba, abys byl vždy bíle oblečen. Nikterak (tím) neříkáme, to, že máš být stále oděn do bílého oděvu, ale že je nutné oblékat se do skutečně bílých duchovních (věcí) [...] Takto buď seznalý a zcela přesvědčen, že chléb, který se (tak) jeví, není chlebem, i když je takové chuti, ale tělem Kristovým.“¹⁶

Křesťanský Východ zachoval okamžitou návaznost biřmování (myropomazání) na křest i po dějinně postupném přechodu k masivnímu křtění novorozenců. To také znemožňovalo, aby udělovatel biřmování byl vždy nebo především biskup. Jak svědčí příklad koptské církve v Egyptě, bylo navíc třeba se vyhnout judaizující recidivě či nápodobě islámu v podobě obřizky. Pro větší část východních tradic také zásadně platí zavedená praxe, že i nemluvně přijímá po křtu a myropomazání Eucharistií, a to v nepatrném množství pod způsobou vína.¹⁷ Definitivní právně fixovanou výslednicí tohoto procesu jsou v katolické církvi normy Kodexu kánonů východních církví: „Pomazání svatým myrem se musí udělovat spolu se křtem, s výjimkou případů skutečné nutnosti, při kterých je potřebné dbát na to, aby bylo co nejdříve uděleno. [...] Všichni kněží východních církví mohou platně udělovat pomazání svatým myrem buď spolu se křtem nebo odděleně všem křesťanům, kterékoli církve *sui iuris*, též církve latinské.“¹⁸ Chybí zde proto norma o biskupovi jako řádném udělovateli biřmování, obsažená v kodexu latinské církve, zatímco odkazující norma se pak dovolává liturgického práva jednotlivých východních církví ohledně účasti novokřtěných nemluvnat na Eucharistii: „Pokud jde o účast dětí na Božské eucharistii, po křtu a myropomazání, ať se dodržují při použití vhodných záruk předpisy liturgických knih příslušné církve *sui iuris*.“¹⁹ Katolická církev se tímto ustanovením snaží znovuobnovit praxi, která se pod vlivem latinizace v některých východních církvích často opouštěla.²⁰

¹⁶ Ibid., s. 55.

¹⁷ „Křtí se zpravidla před sv. liturgií, aby pokřtěný mohl přijmout sv. eucharistii. Obřezání po křtu je zakázáno. Po křtu následuje sv. myropomazání [...]“ – ARCIBISKUP KRYŠTOF, *Orientální pravoslavné církve*, Prešov, 2004, s. 33.

¹⁸ CCEO, kán. 695 § 1; kán. 696 § 1.

¹⁹ CCEO, kán. 710.

²⁰ „V dnešní době nedodržují všechny katolické východní církve starodávnou disciplínu, podle níž se svátostí křtu a biřmování udílejí společně a nikoli odděleně a s nimi i svátost Eucharistie co nejdříve po křtu a biřmování. Proto Druhý vatikánský koncil ukládá katolickým východním církvím znovuobnovit jejich dávnou disciplínu a praxi ve věci slavení a udílení svátostí...“ – SALACHAS, Dimitrios, *L'iniziazione cristiana nei Codici orientale e latino. Battesimo, Cresima, Eucharistia nel CCEO e nel CIC*, Bologna, 1992, s. 54.

Za situace, kdy je biřmování svěřeno kněžím, pak představuje důležitou spojnici se samotným biskupem skutečnost, že je to pouze on, kdo svěťí posvátné *myron* jako matérii svátosti, jak je tomu ostatně také v kanonickoprávní a liturgické disciplíně církve latinské: „Svaté myro skládající se z oleje olivy nebo jiných rostlin a aromatických přísad je posvěceno osobně biskupem při respektování partikulárního práva, podle něhož je tato pravomoc vyhrazena patriarchovi.“²¹ Již partikulární kartaginský sněm (r. 490), který tvoří dodnes součást právního řádu pravoslavné církve, zakotvil v šestém kánonu: „Přípravu myra a posvěcení panen nekonejž kněz.“²² Takováto praxe má na křesťanském Východě své teologické zdůvodnění: „Ve východní tradici je presbyterům zakázáno světit křížma, ale ne jej udělovat. Důvod, proč i presbyter může udělovat jako ‚řádný‘ vysluhovatel svátost myropomazání, není jen právní, vzhledem k tomu, že mu jej uděluje společné kanonické právo nacházející se v CCEO, ale je teologický. [...] Zachovává teologii biskupa jako prvotního vysluhovatele myropomazání bez potřeby odvolávat se na právní terminologii tridentského koncilu anebo západního kodexu, tedy na biskupa jako řádného vysluhovatele svátosti a na presbytera majícího toto zplnomocnění z univerzálního práva anebo zvláštního pověření.“²³ Projevy latinizace, nerespektující východokřesťanská specifika, se však (nejen) v záležitosti udělovatele objevují například v dekretu „*Exsultate Deo*“ adresovanému Arménům unijním koncilem ve Florencii (1439). Zde se již aplikovala na jednotlivé svátosti pokročilá terminologie vrcholné scholastiky: „Druhou svátostí je biřmování. Jeho matérií je křížma požehnané biskupem, složené z oleje zpodobňujícího třpyt svědomí a balzámu zpodobňujícího vůni dobrého svědomí. (...) Řádným udělovačem je biskup. A ačkoli prostý kněz smí vykonávat ostatní pomazání, může toto vysluhovat pouze biskup. Neboť pouze o samotných apoštolech, na jejichž místě stojí biskupové, čteme, že předávali Ducha svatého vkládáním rukou.“²⁴

Problematická se ovšem může jevit východní praxe udílení prvních dvou nebo všech tří iniciačních svátostí již novorozencům. Racionalističtější nastavené západní pojetí postrádá vědomé přijetí iniciačních svátostí biřmování a Eucharistie

²¹ CCEO, kán. 693; cf. CIC/1983, kán. 880 § 2.

²² In: *Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve*, Praha, 1955, s. 105.

²³ IVAN, Jozef, *Vysluhovateľ sviatosti myropomazania podľa CCEO a CIC v porovnaní s praktizovaním v Slovenskej Katolíckej cirkvi byzantského obradu*, Michalovce, 2005, s. 49.

²⁴ DS 1317–1318; též in: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 2002, s. 544.

na základě elementárního pochopení jejich smyslu. V případě svátosti biřmování má navíc působit živá zkušenost Ducha. Tu však může ve východních církvích zprostředkovat bohatství liturgie, která daleko výrazněji než liturgie západní zdůrazňuje epikletický rozměr, totiž vzývání Ducha svatého. Východní spiritualita již po dlouhá staletí uznává také specifická charismata, nevázaná přímo na hierarchicky začleněnou duchovenskou službu a odlišná od relativně nedávno znovuoobjevených extatických projevů letničního a charismatického hnutí na druhé straně Atlantiku.²⁵

3. Praxe latinské církve

Křesťanský Západ ovšem počal od 5.–6. století udílení křtu a biřmování oddělovat. Samotný křest – také vzhledem k vysoké dětské úmrtnosti – se měl vždy udílet co nejdříve (*quam primum*). Biřmování pak začalo být chápáno především ekleziálně, jako vyjádření osobního sepětí mezi biskupem a společenstvím věřících. Stále důležitější roli také hrál požadavek elementárního rozumového poznání smyslu udělené svátosti ze strany biřmovance; proto první kodex latinské katolické církve uvedl praxi biřmování nemluvnat pouze jako výjimku: „I když se udělení svátosti biřmování v latinské Církvi příhodně odkládá na přibližně sedmý rok věku, možno ji nicméně udělit také dřív, octne-li se dítě v nebezpečí smrti nebo zdá-li se to udělovateli z pádných a závažných důvodů radno.“²⁶ K dovolenosti udělení svátosti se vyžadovalo, aby se biřmovanec „nacházel ve stavu milosti a má-li užívání rozumu, byl dostatečně poučen“.²⁷

Nový kodex latinské církve pak opouští udání věku biřmovance na přibližně sedm let a používá obecnější formulaci: „Svátost biřmování se uděluje věřícím kolem věku, kdy dosáhli vlastního rozhodování (*circa aetatem discretionis*), pokud biskupská konference nestanovila jiný věk, nebo pokud se nejedná o nebezpečí smrti anebo pokud podle rozhodnutí udělovatele závažný důvod nevyžaduje jednat

²⁵ „Osobitou formou duchovenské služby v Pravoslavné církvi je starectví. Starectví v úzkém slova smyslu je osobitým darem Ducha svatého. (...) Charismatický dar starectví je třeba odlišovat od běžné duchovenské služby.“ – VOPATRNÝ, Gorazd, *Hesychnasmus jako tradiční křesťanská spiritualita. Pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy*, Brno, 2003, s. 57.

²⁶ CIC/1917, kán. 788.

„(Svátost biřmování) lze jistě udílet již dříve, a to v nebezpečí smrti nebo z jiných závažných důvodů, které má udělovatel posoudit podle kán. 788, např. když rodiče odcestovávají do krajin, kde se biřmuje jen zřídka.“ – LEITNER, Martin, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts. Auf Grund des neuen Kodex vom 28. Juni 1917. Vierte Lieferung. Sakramente*, Regensburg, 1924, s. 69.

²⁷ CIC/1917, kán. 786; srov. CIC/1983, kán. 889 § 2.

jinak.²⁸ Vývoj začal díky úpravám příslušných biskupských konferencí směřovat k postupnému zvyšování věku biřmovanců, například v Itálii na „přibližně dvanáct let“.²⁹ V naší zemi byl stanoven věk čtrnácti let s odpovídajícím pastoračním úmyslem: „Příprava na biřmování je poměrně velkou šancí k tomu, aby bylo dospívajícímu člověku pomoci k přechodu od dětské víry k víře dospělého. Právě tak je důležité, aby se setkal s tématy, jako je např. volba životního stavu nebo nalezení vlastního místa a úkolu v církvi. Tedy cílem přípravy na svátost biřmování je, aby věřící začal žít víru vlastního rozhodnutí a přijal vědomě Ježíše jako Pána svého života.“³⁰ Takto pojaté chápání svátosti biřmování poněkud odsouvá teologický aspekt působení milosti u novorozeňat nebo u dětí, které dosáhly užívání rozumu, a stává se pastoračním prostředkem k oslovení především mládeže. Tradicionalistická katolická spiritualita se naopak přiklání k nižšímu věku biřmovance a podezírá současnou praxi z nedostatečné důvěry v působení svátostné milosti i nápodoby konfirmace v reformačních církvích.³¹

Výstižně vyjadřuje smysl takovéto nesvátostné konfirmace Komenského Bratrské vyznání: „Toto však za nevyhnutelně potřebnou věc máme, aby pokřtěným dítkám, když k letům rozumným přijdou, křest jejich v mysli obnovován byl a k pravdě jeho slouženo jim bylo, tj., aby víře křesťanské (bez níž by křest neplatný byl) pilně učeny a vyučeny byly, tak aby tajemství křtu (kterýž v maličkosti přijaly) rozumějíc, víru svou ústy svými před církví Boží vyznaly a k ostříhání smlouvy s Bohem na křtu stále dobrovolně se přihlásily a tak v ní Pánu vědomě se posvětily a závazek posvěcení svého (prve skrze rodiče a kmotry stalý) samy obnovily. Což se u nás, když k užívání stolu ponejprv připuštěny býti mají, skrze skládání na ně (zjevně před církví) rukou a jim potvrzení v milosti Boží i zrostu v jejich křesťanství žádání děje.“³² Je patrné, že i reformace zachovala gesto vkládání rukou

²⁸ CIC/1983, kán. 891.

²⁹ *Enchiridion CEI*, vol. 3, s. 915, č. 1596.

³⁰ *Směrnice pro udílení svátostí v Arcidiecézi pražské*, in: Sbirka právních norem Arcidiecéze pražské z let 1945 – 2009, Praha, 2009, s. 87–106; s. 94–95.

³¹ „V současnosti často prosazované pozdní biřmování ve věku občanské dospělosti je víceméně návratem k protestantizujícímu jansenismu (...). Je kladen důraz, na to, že člověk se má v biřmování vědomě přihlásit ke svému náboženství. Ale smyslem svátosti biřmování není deklarace konfese, nýbrž skrze svátostné znamení přijímání milosti.“ – STRITZKO, Tomáš, *Vhodný věk pro biřmování*, in: *Te Deum* 1/12, s. 19.

³² *Bratrské vyznání*, čl. 12, 6, in: Čtyři vyznání. Vyznání augsburské, bratrské, helvetské a české se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými, Kalich, Praha, 1951, s. 156–157.

a navíc se zde confirmace pojímá jako podmínka ke společenství stolu Páně. Také katolická církev však v zásadě dbala na přednostní pořadí udělení svátosti biřmování oproti přijímání Eucharistie, jak o tom svědčí dopis „Abrogata“ Lva XIII. arcibiskupovi z Marseille (1897), v němž papež nadšeně schvaluje („*laudamus cummaxime*“) arcibiskupovo zrušení tamního obyčeje udělení biřmování dětem až po prvním svatém přijímání.³³

Jednoznačným krokem katolické církve vedoucím k převrácení pořadí udělení svátostí biřmování a Eucharistie bylo vydání dekretu „*Quam singulari*“ Posvátnou kongregací pro svátosti za pontifikátu Pia X. roku 1910. Pro první přijímání interpretoval věk rozlišování u dětí „kolem sedmi let“. Zde pak nastala kolize se zmíněným ustanovením Kodexu z roku 1917 o „příhodném odkládání udělení svátostí biřmování na přibližně sedmý rok věku“. Pokoncilní vývoj zvyšování věku biřmovanců byl akcelerovaný zejména od vydání apoštolské konstituce Pavla VI. „*Divinae consortium naturae*“ (1971), která uvozuje novou úpravu obřadů biřmování pro latinskou církev.³⁴ Katechismus katolické církve (dále jen KKC) se pokouší následky této tendence poněkud tlumit: „Mluví-li se o biřmování jako o ‚svátosti křesťanské dospělosti‘, nesmí se tím směšovat dospělý věk víry s dospělým věkem přirozeného růstu; také se nesmí zapomínat, že milost křtu je zdarma poskytnutá a nezasloužená milost vyvolení, která nepotřebuje nějakého ‚schválení‘, aby se stala účinnou.“³⁵

Znovuobnovení katechumenátu dospělých, upravené liturgickou knihou *Ordo initiationis christianae adultorum* (1972),³⁶ opět obrátilo pozornost k náležitému pořadí iniciačních svátostí, jak o tom svědčí také ustanovení nového kodexu z roku 1983: „Dospělý, který byl pokřtěn, je hned po křtu biřmován, zúčastní se mše a přijme sv. přijímání, pokud tomu nebrání vážný důvod.“³⁷ Udělení svátostí biřmování dospělým v bezprostřední návaznosti na křest také modifikuje dosud v zásadě dominantní postavení biskupa jako řádného udělovatele biřmování: „Pokud křtil biskup, je třeba, aby také hned biřmoval. V nepřítomnosti biskupa může biřmovat

³³ CAPPELLO, Felix M., *Tractatus canonico-moralis de sacramentis. Vol I. – De sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia*, Romae, 1938, s. 191–192.

³⁴ In: *Acta Apostolicae Sedis* 63, s. 657–664.

³⁵ KKC 1308.

³⁶ České vydání: *Uvedení do křesťanského života*, Praha, 1987.

³⁷ CIC/1983, kán. 866.

kněz, který křtil. ³⁸ Úprava křtu dospělých také daleko důsledněji než praxe mnohaletého odkládání biřmování za první svaté přijímání dětí vyjadřuje požadavek Druhého vatikánského koncilu, aby se „obřad biřmování upravil s tím záměrem, aby jasněji vynikla vnitřní souvislost této svátosti s celým zasvěcením do křesťanství.“ ³⁹

4. Závěrem

Je zřejmé, že ze všech svátostí je to právě biřmování, které vykazuje největší variabilitu teologických a pastoračních náhledů ohledně jejího smyslu a tomu odpovídající praxe. Znovunalezení „křtu v Duchu svatém“ letničním a charismatickým hnutím představuje pokus o návrat k biblicky dokumentované praxi prvotní církve, který však nelze jednoduše transponovat do liturgické agendy a právní úpravy v katolické církvi. Svátostná podoba biřmování udíleného ihned po křtu v podobě pomazání křížem má ovšem také velmi starodávný základ a nelze popírat, že by se snad takováto praxe organicky nerozvinula z prvokřesťanského jádra. Postupný přechod církve ke křtu nemluvnat pak způsobil divergenci mezi praxí východních církví, které i nadále udílely biřmování v bezprostřední časové návaznosti na křest, a křesťanským Západem, odkládajícím jeho udílení až na dosažení věku rozumu u biřmovance. Současný trend dalšího posouvání věku biřmovanců v latinské církvi, jakkoli má své pastorační opodstatnění, zatemňuje náležitý sled iniciačních svátostí křtu, biřmování a Eucharistie.

³⁸ *Uvedení...*, čl. 228.

³⁹ *Sacrosanctum Concilium*, čl. 71a.

Resumé

Historické proměny a teologicko-spirituální základy právní úpravy svátosti biřmování

Svátost biřmování vykazuje největší variabilitu teologických a pastoračních náhledů na její smysl a tomu odpovídající praxi. Ve Skutcích apoštolů se nacházejí zmínky o vkládání rukou na pokřtěné, jež způsobovalo extatické prožitky. Severoamerické letniční a charismatické hnutí se pokusilo o obnovení takovéto praxe v podobě tzv. „křtu v Duchu“. Takovýto nesvátočný úkon však nelze liturgicky a právně uchopit, na rozdíl od svátosti biřmování, která se z prvokřesťanské praxe organicky rozvinula. Nabyla však rozdílných podob. Zatímco ve východních církvích se biřmování, „pomazání svatým myron“ dodnes udílí ihned po křtu novorozenců, katolická církev latinského obřadu začala její udílení odkládat až k věku, kdy biřmovanci nabývají užívání rozumu. Současný trend směřuje ještě k dalšímu odkládání věku biřmovanců, takže se biřmování chápe jako „svátost křesťanské dospělosti“. Tuto tendenci podporuje zákonodárství biskupských konferencí, na které odkazuje Kodex kanonického práva.

Summary

Historical Evolution and the Theological-Spiritual Bases of the Legal Treatment of Confirmation

The theological and pastoral views of the purpose of the sacrament of confirmation vary significantly, and therefore the corresponding practices also vary. In the Acts of the Apostles we find references to the placing of hands on the baptised, which led to ecstatic experiences. The North American Pentecostal/Charismatic movement attempted to revive this practice through “Baptism of the Spirit.” However, such a non-sacramental act cannot be conceptualized liturgically and legally, as opposed to the sacrament of confirmation, which developed organically from the early Christian practice. However, the sacrament of confirmation acquired various forms. While in the eastern churches confirmation – “anointing with sacred Myron” – occurs immediately after the baptism of newborns, the Latin Rite Catholic Church began to postpone confirmation until the confirmed person reached the age of reason. The current trend is toward a further postponement of the age of the confirmed, and the confirmation is understood as a “sacrament of Christian maturity.” The trend is supported by the legislation of the Bishops’ Conferences to which the Code of Canon Law refers.

Zusammenfassung

Die historische Entwicklung und theologisch-spirituelle Grundlagen der rechtlichen Regelung des Sakraments der Firmung

Das Sakrament der Firmung gehört zu den meist wechselhaften Sakramenten, was seine theologische und pastorale Anschauung, seinen Sinn und seine Praxis angeht. In den Aposteltaten kann man die Hinweise auf die Auflegung der Hände auf die Getauften finden, die die eckstatischen Erlebnisse verursachte. Die nordamerikanische Pfingst- und charismatische Bewegung versuchte diese Praxis in der Form einer „Geistestaufe“ zu erneuern. Solche nichtsakramentale Tat kann man nicht liturgisch und rechtlich ergreifen; das ist der Unterschied in Bezug auf das Sakrament der Firmung, das sich organisch aus der frühchristlichen Praxis entwickelt hat. Seine konkrete Gestalt ist doch vielfältig. So zum Beispiel in den östlichen Kirchen wird die Firmung durch die „Salbung mit der heiligen Myrrhe“ gleich nach der Taufe der Neugeborenen erteilt, wobei die katholische Kirche des lateinischen Ritus die Firmungserteilung bis zum Alter der Vernunftfähigkeit des Firmlings verschoben hat. Zur Zeit geht man, was die Altersgrenze angeht, noch weiter, indem die Firmung als „Sakrament der christlichen Reife“ begriffen wird. Dieser Trend wird auch in der Gesetzgebung der Bischofskonferenzen unterstützt, auf die im Codex kanonischen Rechts hingewiesen wird.

Riassunto

La trasformazione storica e gli elementi teologico-spirituali delle norme giuridiche sulla Cresima

Il sacramento di Cresima fa notare la variabilità più grande di pareri teologici e pastorali al suo significato ed alla sua pratica corrispondente. Negli Atti degli Apostoli ci si trovano menzioni sulla imposizione delle mani su battezzati che suscitava esperienze estatiche. I movimenti pentecostali e carismatici nordamericani hanno cercato di rinnovare analoghe pratiche nella forma del cosiddetto “battesimo nello Spirito”. Un atto del genere, non sacramentale, non può essere ristabilito dal punto di vista liturgico e giuridico, al contrario dal sacramento della Cresima, sviluppatasi organicamente dalla prassi proto-cristiana. Ha acquisito comunque forme diverse. Mentre nelle chiese orientali la Cresima, “la Cresimazione col Santo Myron” si amministra subito dopo il battesimo di neonati, la Chiesa cattolica del rito latino ha cominciato a rimandare la sua amministrazione verso l’età, quando i cresimandi avrebbero raggiunto l’uso della ragione. Il trend odierno si dirige verso un altro rinvio di età dei cresimandi, perciò la Cresima viene interpretata come “il sacramento dell’età cristiana adulta”. Questa tendenza viene sostenuta dalla legislazione delle conferenze episcopali, aventi la delega dal Codice di Diritto Canonico.

O autorovi

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., J.C.D., je knězem katolické arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval s prací „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989“. Je soudcem Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a duchovním správcem kostela sv. Gabriela v Praze na Smíchově.

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., J.C.D., is a priest of the Catholic Prague Archdiocese. He studied at the Law School of Charles University in Prague and the Canon Law Faculty at the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. He received the degree of docent following a successful defense of his study “The Czech State Law on Churches since 1989.” He is a judge of the Metropolitan Church Court in Prague, teaches church law at the Theological School of South Bohemian University in České Budějovice and serves as a spiritual administrator of the St. Gabriel Church in Prague–Smíchov.

Univ.-Doz. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., J.C.D., absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die Fakultät des kanonischen Rechts des Instituts für Staats- und Kirchenrecht der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Er habilitierte sich an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava mit der Arbeit „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989“ als Universitätsdozent. Er ist Richter des kirchlichen Metropolitangerichts in Prag und lehrt Kirchen- und Staatskirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er ist auch als Seelsorger der St. Gabriel Kirche in Prag–Smíchov tätig.

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., J.C.D., sacerdote cattolico della arcidiocesi di Praga, laureato in diritto alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Carlo a Praga alla Facoltà di Diritto Canonico dell'Istituto Utriusque Iuris presso la Università Pontificia Lateranense a Roma. Si è abilitato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava con la tesi „Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989“ (Diritto Ecclesiastico Ceco dopo il 1989). È giudice del Tribunale

Metropolitano a Praga, insegna il Diritto Canonico alla Facoltà Teologica della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice ed è rettore della chiesa di S. Gabriele a Praga–Smíchov.

Rajmund z Peňafortu a jeho Suma o manželství

Jiří Kašný

Svatý Rajmund z Peňafortu napsal Sumu o manželství v první polovině třináctého století. V současnosti je text této Sumy dostupný v latině¹ a v angličtině.² V roce 2001 se v Římě konala odborná konference při příležitosti 400 let výročí svatořečení autora této Sumy. Byla na ní přednesena odborná přednáška o této Sumě, která se zabývala především problematikou souhlasu, překážek, nulity a zplanění.³ Tato studie se po stručném úvodu věnuje třem okrajovým kapitolám, první a dvěma posledním, z Rajmundovy Sumy o manželství, kterými se Heredia nezabýval a které přesto mohou přispět k porozumění vztahům v rodině. Jedná se o zásnuby, právní postavení dětí v rodině a roli věna v manželství.

Život a dílo svatého Rajmunda z Peňafortu

Katalánc Rajmund se narodil roku 1175 v Peňafortu u Villafranca del Penedes nedaleko Barcelony. Svá studia začal v Barceloně. V roce 1210 přišel na univerzitu do Bologně, kde studoval a později vyučoval *utrumque ius*. V roce 1222 se vrátil do Barcelony, vstoupil do dominikánského řádu a vyučoval na dominikánské škole v Barceloně. V této době napsal Sumu o pokání. V roce 1230 byl povolán do Říma do papežských služeb jako zpovědník a penitenciář. Významně se podílel na přípravě sbírky dekretálů, kterou papež Řehoř IX. dne 5. září 1234 oficiálně promulgoval a zaslal na university do Bologně a do Paříže. Kolem roku 1235 Rajmund vydal aktualizovanou verzi své dřívější Sumy o pokání a k tomu sepsal

¹ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, OCHOA, Xaverio a DIEZ, Aloisio ed., Commentarium pro religiosis, Roma, 1978.

² RAYMOND OF PENYAFORT, *Summa on Marriage*, Payer, Pierre J. ed., Pontifical Institute of Medieval Studies, Toronto, 2005.

³ DE HEREDIA Y VALLE, Ignacio Pérez, *La Summa de matrimonio de S. Raimundo de Peñafort*, in: Longo, Carlo ed., *Magister Raimundus. Atti del convegno per il IV centenario della canonizzazione di san Raimondo de Penyafort (1601–2001)*, Istituto storico domenicano, Roma, 2002, s. 111–163.

Sumu o manželství.⁴ Krátce nato roku 1238 přijal volbu a stal se třetím generálním představeným dominikánského řádu v Římě. Během let, kdy vykonával tento úřad, se podílel na obnově řádových konstitucí. Po dokončení této práce v roce 1240 resignoval na úřad generálního představeného a vrátil se do Katalánska. Tam se věnoval misijní práci a tak spojil v jedno své právnické vzdělání a zkušenost s pastorační horlivostí. Zemřel 6. ledna 1275 v Barceloně. Je pohřben v tamní katedrále.⁵

Suma o manželství

Rajmundova Suma o manželství je kompilací,⁶ která vychází z manželského práva, tak jak se s ním Rajmund seznámil během svých studií v Barceloně a v Bologni. Při sepisování této Sumy Rajmund podle tehdejších způsobů vyšel z textu tehdy rozšířené a uznávané Sumy o manželství od Tankreda z Bologně sepsané v letech 1211–1213 a doplnil ji o *ius novum* z oblasti manželského práva, které bylo vyhlášené na Velkém koncilu (1215) a týkalo se zúžení překážek přibuzenství, stanovení právní formy manželství a dokazování případných překážek⁷ a dále manželské právo v Sumě aktualizoval podle Dekretálů z *Liber extra* (1234). Suma o manželství pak byla opisovaná spolu s jeho předchozí Sumou o pokání. Přesto je možné v těchto dvou sumách spatřovat samostatná díla. Liší se tématem. Společné je jim pastorační zaměření.

Suma o manželství v kontextu *Corpus juris canonici*

Manželské právo, které je obsahem Sumy o manželství, bylo významnou součástí tehdejšího klasického kanonického práva a teologie. Jeho vývoj můžeme sledovat v jednotlivých svazcích *Corpus juris canonici*. Gracián ve svém Dekretu z roku 1140 v Pars Secunda, Causa 27 a 28, shromáždil normy tehdejšího manželského

⁴ Suma o manželství ve 22. kapitole odkazuje na rok 1235. Z obsahu Sumy je zřejmé, že byla sepsaná po roce 1234 a před rokem 1245, jelikož odkazuje na dekretály z *Liber extra*, ale nezmiňuje dekretály Inocence IV.

⁵ Srov. SILANO, Giulio, *Raymond of Penafort*, in: Dictionary of the Middle Ages 10, Macmillan Publishing, New York, 1988, s. 266–267 a VALLS i TABERNER, Ferran, *San Raimondo di Penafort: padre del diritto canonico*, Edizioni Studio Domenicano, Bologna, 2000.

⁶ Tehdejší (středověký) způsob práce s texty předchozích autorů, jejich kompilace a nové zpracování ve srovnání s dnešními kritérii vědecké práce obecně i konkrétně komentuje OCHOA a DIEZ (1978), *Prolegomena*, cxxii–cxxiv a cxxvi.

⁷ Čtvrtý lateránský koncil (1215), kánony 50, 51 a 52.

práva a doplnil je svými vyjádřeními. Z rozhodnutí papeže Řehoře IX. připravil Rajmund z Peňafortu k oficiálnímu vydání sbírku papežských dekretálů *Liber extra*, která vyšla roku 1234. Sbíрка je uspořádaná do pěti knih podle klasického schématu – *iudex, iudicium, clericus, connubia, crimen*.⁸ Čtvrtá kniha, která je věnovaná manželskému právu, obsahuje 21 titulů. Podle stejného schématu jsou pak uspořádané další sbírky *Corpus juris canonici*. Ve sbírce dekretálů *Liber sextus*, kterou vyhlásil papež Bonifác VIII. roku 1298, je čtvrtá kniha nejkratší z pěti knih a obsahuje pouze tři konstituce (*De sponsalibus et matrimoniis, De desponsatione impuberum, De cognatione spirituali*) a všechny jsou právě od Bonifáce VIII. V následující sbírce *Clementinae* (1317) se manželskému právu věnuje opět čtvrtá kniha, která však obsahuje pouze jeden jediný titul *De consanguinitate et affinitate*. Jedná se o normu z koncilu ve Viena (1311–1312) o příbuzenství. *Extravagantes* Jana XXII. a *Communes* jsou uspořádané opět do pěti knih, přičemž *quartus liber vacat*. Již z tohoto krátkého přehledu manželského práva v *Corpus juris canonici* je zřejmé, že v době vydání Dekretálů Řehoře IX. a sepsání Sumy o manželství Rajmunda z Peňafortu bylo manželské právo v převážné části ustavené a během následujících staletí bylo upravováno spíše jen v drobnostech.

Úvod do Sumy o manželství

Jednotlivá témata Sumy jsou seřazená do kapitol tak, jak to odpovídá obvyklému běhu životních událostí. V původním úvodu (Prooemium) k Sumě Rajmund stručně zmiňuje, že se pastorační problematice věnoval už ve svém dřívějším díle, a sice v Sumě o pokání, a v tomto novém díle chce vysvětlit specifické otázky spojené s manželstvím a rodinou tak, aby toto vysvětlení sloužilo, jak ve zkratce napsal, „*ad honorem Dei et animarum profectum*.”⁹ Takovou formulaci je možné přejít jako obvyklou, uctivou a zbožnou úvodní frází náboženského textu. Rovněž je však možné v ní spatřovat charakteristické teologicko-pastorační uvedení tohoto díla, že totiž pravidla a rady uvedené v tomto díle mají vést křesťany k životu, který je oslavou Boha a zároveň vedou k jejich prospěchu a dobru.

Toto teologicko-pastorační čtení Sumy je ještě srozumitelnější v kontextu slov první konstituce Čtvrtého lateránského koncilu o katolické víře: „Svátost křtu ...

⁸ Toto schema založil roku 1190 Bernard z Pavie (Papiensis) uspořádáním právních předpisů ve své sbírce zvané *Compilatio prima*. Pozn. red.

⁹ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Prooemium.

vede ke spáse a pravé pokání umožňuje křesťanu obnovu, jestliže by upadl do hříchu po křtu. Nejenom ti, kdo žijí v panenství a v celibátu, ale také ti, kdo jsou spojení v manželství, si mohou zasloužit věčnou blaženost, když žijí z pravé víry a činí skutky, které se líbí Bohu.¹⁰ Nejenom panenství a celibát, ale i manželství a rodina jsou cestami, které vedou k naplnění křtu v životě věřícího. Těmito životními cestami křesťané oslavují Boha a také posvěcují sebe. Takto je manželství křesťanským institutem, který vnáší řád, spravedlnost a posvěcení do mezilidských vztahů uvnitř i vně rodiny, a rovněž je manželství životní cestou k oslavě Boží.

Zasnoubení

V Sumě Rajmund pojednává o manželství a rodině spíše jako o životním běhu složeném z řady po sobě jdoucích rozhodnutí, činů a událostí, a nezůstává pouze u klíčového okamžiku uzavření manželství.¹¹ První, poměrně dlouhá kapitola o zasnoubení (*De sponsalibus*) ukazuje, že problematika vzniku manželství přesahuje výlučně soustředění na manželský slib. Zásnuby (*sponsalia*) jsou oboustranným příslibem budoucího manželství a z povahy věci směřují k manželství (*matrimonium*). Z tohoto hlediska nemá zasnoubení smysl samo o sobě, ale jenom vzhledem ke konkrétnímu budoucímu manželství a od zamýšleného manželství se také odvíjejí jednotlivé požadavky na zasnoubení.¹²

V Sumě jsou uvedeny čtyři právní formy zasnoubení. Zasnoubení mohlo být uzavřeno prostým slibem v budoucím čase, např. slovy: vezmu si tě za manžela – vezmu si tě za manželku. Pokud by byl slib vyjádřen v přítomném čase, např. slovy беру si tě za manžela, anebo jinými podobnými slovy, potom se nejednalo o zasnoubení, ale o uzavření manželství. Jinou cestou zasnoubení bylo předání (odevzdání a přijetí) zasnubní záruky ve formě peněz, nebo jiné věci, dále předání zasnubního prstenu a konečně přísaha. Všechny způsoby měly společně to, že pokud byly zásnuby právoplatně uzavřeny a nebyly zrušeny, byly závazné a vymahatelné, takže zasnoubená osoba od nich nemohla jen tak bez dalšího odstoupit, zapomenout a uzavřít nové zásnuby.

¹⁰ Čtvrtý lateránský koncil (1215), kánon 1(z).

¹¹ Srov. BERMAN, Harold, *Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1983, s. 225–230.

¹² Srov. GAUDEMET, Jean, *Il matrimonio in occidente*, Società Editrice Internazionale, Torino, 1989, s. 123–127.

Minimální věk k zasnoubení byl sedm roků pro chlapce i pro děvče, protože v tomto věku, jak píše Rajmund, už má člověk užívání rozumu a má porozumění pro zasnuby.¹³ Minimální věk k uzavření manželství byl čtrnáct let pro muže a dvanáct let pro ženu. Manželství vzniká slibem muže a ženy žít v manželství¹⁴ a manželský slib je tedy předělovým momentem mezi zasnoubením a manželstvím. Přitom od zasnoubení k manželství bylo možné dospět z právního hlediska různými cestami.

Rajmund zvažuje některé cesty k zasnoubení a k manželství, které nejsou zcela přímočaré. Např. muž a žena se zavážou manželským slibem v přítomném času v době, kdy ještě nedosáhli zákonného věku k manželství, ale jsou již způsobilí k zasnubám. V takovém případě by se zdálo, že neuzavírají manželství, protože jim v tom brání jejich nedospělost a rovněž neuzavírají zasnuby, protože k tomu slovy svého závazku nesměřují. Rajmund však situaci těchto nedospělých neodmítá, ale zvažuje následující nuance. Pokud svým vyjádřením chtějí jednoznačně uzavřít manželství, potom jejich rozhodnutí nemá žádný účinek vzhledem k zamýšlenému manželství, kvůli překážce věku, a ani neznamená zasnoubení, protože k tomu jejich vyjádření nesměřuje. Pokud svým vyjádřením chtějí dosáhnout alespoň toho, čeho je možné dosáhnout, potom je výsledkem jejich vyjádření zasnoubení s výhledem k budoucímu manželství, jakmile dosáhnou zákonného věku a překážka tak pomine.¹⁵

Rajmund dále relativizuje podmínku minimálního věku jak v případě zasnub, tak i v případě manželství. Vysvětluje, že pokud by došlo k zasnubám, nebo k sňatku před dosažením zákonného věku a později, ve chvíli dosažení zákonného věku jsou oba explicitně, nebo i jen implicitně srozumění se zasnoubením, či se sňatkem, dřívější zasnuby, či sňatek je potvrzen. Podobně soudí Rajmund o podmínce minimálního věku (14 let pro muže a 12 let pro ženu) ke složení formálního řeholního slibu (*votum sollemne*): Pokud složí tento slib sice jako nezletilí, ale ve chvíli dosažení zákonného věku slib neodvolají, je jejich slib potvrzen a stává se závazným.¹⁶ Také v případě manželství nezletilých, kterým už chybělo méně než šest měsíců k dosažení stanoveného věku, se Rajmund v případě svobodného rozhodnutí pro společný

¹³ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. I – De sponsalibus, 2.

¹⁴ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. II – De matrimonio, 2.

¹⁵ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. I, 3.

¹⁶ S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. V – De voto, 3. Podrobnější vysvětlení rostoucího významu svobodné volby snoubenců ve srovnání s osobním rozhodnutím pro řeholní život ve středověkém kanonickém právu viz in HELMHOLZ, R. H., *The Spirit of Classical Canon Law*, The University of Georgia Press, Athens, 1996, s. 237–242.

život kloní k názoru, že takové manželství je platné. Avšak v případě, že jeden, nebo oba nezletilí ve chvíli, kdy dosáhnou požadovaného věku, nesouhlasí se zasnubami, či s manželství, může kompetentní církevní autorita rozhodnout o zrušení takového závazku. Podobně radí i pro případy, kdy rodiče uzavřeli zasnoubení, nebo manželství pro své děti, nebo ve jménu svých dětí před dosažením zákonného věku.

Na druhou stranu vážnost zasnoubení vyplývá z míry obtížnosti zrušit tento závazek. Rajmund vysvětluje, že jednou uzavřené zasnuby jsou závazné, vylučují uzavření jiných zasnub a v případě, že by snoubenec uzavřel druhé zasnuby, má být přinucen k návratu k prvnímu závazku. Zvažuje však míru naléhání na dodržení závazku zasnoubení s rizikem, které takové naléhání s sebou nese. Pokud by trest exkomunikace vedl k návratu k dřívějšímu závazku, potom by se jednalo o vpravdě nápravný trest, jelikož by se tím napravila lehkověrnost potrestaného. Pokud by však exkomunikace nevedla dotyčného k návratu k dřívějšímu závazku, potom by tento trest neměl nápravný charakter, ale naopak by uvedl dotyčného do neřešitelné situace, a proto v takovém případě Rajmund považuje trest exkomunikace za nevhodný. Argumentuje jednoduchým pastoračním přesvědčením, že totiž tvrdé a neústupné donucování v mezilidských vztazích v rodině nezřídka vede k problematickým výsledkům. Rajmund je i tady spíše praktický a shovívavý a domnívá se, že je lépe se spokojit s pokáním za nedodržení závazku – zasnoubení a respektovat nový závazek – manželství s jinou ženou. Rajmund nakonec konstatuje, že v tomto případě má manželství převážít, protože je silnějším závazkem.

Rajmund dále uvádí, že některé životní události postupem času směřují ke zrušení zasnub a uvádí právní cesty, kterými mohou být zasnuby rozvázány (*solvuntur*). Dvě možnosti rozvázání zasnoubení na základě práva se odvolávají na větší závazek, který dostává přednost. Jednou z těchto cest je rozhodnutí jednoho ze snoubenců vstoupit do řeholního života. Tato možnost je otevřená před snoubencem, nebo snoubenkou, pokud jejich závazek, ať už byl vyjádřen v budoucím čase, nebo i v přítomném čase (to by se jednalo o manželský svazek), nebyl dokonán sexuálním stykem. Zatímco jeden snoubenec je takto volný ke vstupu do řehole, druhý je také osvobozen od tohoto závazku, který tak přestává být překážkou pro eventuální další zasnoubení. Druhá možnost rozvázání zasnoubení na základě zákona je založena na srovnání závažnosti dvou závazků, přičemž první zasnoubení je vyjádřeno v budoucím čase a druhý závazek je vyjádřen v přítomném čase, nebo je sice vyjádřen v budoucím čase, ale je dokonán sexuálním stykem. V takovém případě převáží druhý závazek – manželství a první závazek – zasnoubení je podle

práva rozvázán. Jinak by tomu ale bylo v případě, že jeden ze snoubenců uzavře první zasnoubení formulí v budoucím čase a později uzavře druhé zasnoubení stejně tak formulí v budoucím čase. Rajmund míní, že v takovém případě by se měl dotyčný vrátit ke svému prvnímu zasnoubení a k tomu mu má být ještě uloženo pokání kvůli křivé přísaze v případě pozdějšího zasnoubení, jelikož křivá přísaha nemůže být chápána jako skutečný závazek.

Dále mohlo být zasnoubení zrušeno na základě rozhodnutí kompetentní církevní autority. Rajmund vyjmenovává konkrétní okolnosti, které se mohly stát důvodem k takovému rozhodnutí. Jedná se o okolnosti, které by výrazně ztěžovaly budoucí společný život v manželství, např. když by jeden ze snoubenců onemocněl těžkou nemocí (lepra, ochrnutí), nebo by se odstěhoval do vzdáleného kraje. Jinou okolností by byla vzájemná oboustranná dohoda o zrušení zasnoubení. Ještě jinou okolností by byl vznik překážky spřízněnosti (*affinitas*),¹⁷ které by vzniklo z prostého situace, kdyby snoubenec měl sexuální vztah s pokrevně příbuznou své snoubenky, nebo naopak by snoubenka měla vztah s pokrevně příbuzným svého snoubence. Také jiný nezákonný sexuální vztah snoubence, nebo snoubenky mohl být důvodem ke zrušení zasnoubení.

Dnešnímu pozorovateli by se mohlo zdát, že právo o zásnubách stavělo nezralé děti do situace, kdy ony samy, či jejich rodiče za ně činili rozhodnutí, jejichž závažnost přesahovala jejich věkovou zralost. Důkladnější studium Sumy však vede k ocenění Rajmundova přístupu, který zasnoubení a sňatek od sebe striktně neodděloval, ale chápal je jako organicky propojené životní etapy, ve kterých právo umožňovalo a také zaručovalo osobní a svobodné rozhodování ohledně zasnoubení a vstupu do manželství až po dosažení právem stanoveného minimálního věku, byť by se podle dnešní evropské kulturní zkušenosti tento věk zdál velmi nízký.¹⁸

¹⁷ Srov. S. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. XV – De affinitate.

¹⁸ Např. Karel IV. (1316–1378) píše o začátku svého prvního manželství ve vlastním životopise *Vita Caroli* na dvou místech. Ve třetí kapitole se zmiňuje o svém zasnoubení s Blankou z Valois v Paříži, když mu bylo sedm let. V osmé kapitole píše o začátku jejich manželského života v Praze, když mu bylo osmnáct let. V obou zmínkách Blanku označuje termínem *uxor* – manželka. Kapitola III: „... Můj otec mě poslal ke králi Francie, když jsem byl v sedmém roce svého chlapectví. I dal mne řečený král francouzský od biskupa bířmovatí a dal mi stejné jméno, jako měl on, totiž Karel. I dal mi za manželku (*uxor*) dceru Karla svého strýce, jménem Markétu, zvanou Blanka.“ Kapitola VIII: „Potom jsme dospěli do Čech, kde jsme nebyli po jedenácte let. ... V té době jsme poslali pro svou manželku (*uxor*), ježto byla až dosud v Lucemburku. Ta pak přišedši měla po roce prvorozenou dceru, jménem Markétu.“ (Z latiny přeložil K. Hrdina, Praha, 1911).

Právní postavení dětí v rodině

V případě zániku manželství se Rajmund nespokojuje pouze s pojednáním o ukončení manželského svazku, ale věnuje se ještě následné situaci dětí a jejich rodičů. K pojednání o manželství je tedy připojena kapitola o dětech, resp. o jejich zákoněm postavení v rodině a jejich právní ochraně, a zvláště o výhodách, které přináší legitimní postavení dětí v rodině a o ochraně nemanželských dětí.¹⁹ Rajmund tvrdí, že tato problematika do Sumy o manželství právem náleží, neboť manželství se uzavírají kvůli dětem a plození a výchova dětí je jedním z primárních důvodů uzavření manželství.²⁰

Právní status dětí mohl být čtverý, a sice potomci mohli být přirození (*naturales*) a legitimní (*legitimi*), když se narodili z právoplatné manželky (*uxor*). Když se narodili z konkubíny, jednalo se o potomky přirozené (*naturales*). Pouze legitimní (*legitimi*) byly ty děti, které byly přijaté za vlastní adopcí, tj. rozhodnutím podle zákona. Děti zrozené z cizoložství, nebo incestu byly z právního hlediska nemanželské (*spurii*). Zatímco pouze přirozené děti se mohly stát legitimními několika způsoby, nemanželské děti se nikdy nemohly stát legitimními.

K zákonným cestám podle kanonického práva od pouze přirozeného statusu k legitimnímu vedlo uzavření manželství mezi otcem a matkou dítěte, nebo papežský indult. K zákonným cestám podle civilního práva,²¹ které Rajmund v Sumě zmiňuje, patřilo rozhodnutí otce, kterým by poslal dítě ke královskému dvoru, a v takovém případě se dítě stalo legitimním potomkem svého otce. Rovněž v závěti mohl otec určit přirozeného potomka jako legitimního dědice. Podobně pokud otec zemřel bez legitimního potomka, mohl se o dědictví přihlásit přirozený potomek.

V souvislosti s právním postavením potomků Rajmund v Sumě pojednává pouze o právní ochraně potomstva s ohledem na dědictví. Jiným důsledkům legitimního, či nelegitimního původu se nevěnuje. Legitimní potomci měli nárok na celé dědictví, zatímco přirození potomci pouze na jednu šestinu. Nemanželské děti byly vyloučeny z dědictví zcela. Přesto spravedlnost žádá, aby ani potřeby nemanželských dětí nebyly opomenuty. Tato starost přirozeně leží na bedrech

¹⁹ RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. XXIV – Qui filii sint legitimi et qui non. Širší zařazení této problematiky do historického kontextu in OTIS-COUR, Leah, *Rozkoš a láska. Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Vyšehrad, Praha, 2002, s. 59–67.

²⁰ Srov. RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. XXIV(a) a Tit. II, 6.

²¹ *Corpus juris civilis*, Novellae 89.2,1 a 117.2.

jejich rodičů. V případě nemanželských potomků se měli oba rodiče podle svých možností postarat o potřeby svých nemanželských dětí a místní biskup měl dbát o to, aby rodiče této své povinnosti dostáli.²² Takto bylo budoucí zabezpečení všech potomků chráněno zákonem i odpovědností rodičů.

Věno a dary při příležitosti uzavření manželství

V poslední kapitole Sumy o manželství píše Rajmund o věnu a o darech v souvislosti s uzavřením manželství. Hned v úvodu připouští, že věno je pouze doplňující prvek k manželství, ale zároveň vysvětluje, že je ve veřejném zájmu, aby bylo věno právem chráněno kvůli ženě, aby se tak mohla případně znovu vdát.²³ Věno zahrnovalo nemovitý, či movitý majetek, který byl darovaný v souvislosti s uzavřením manželství manželovi. Věno mohlo být darované otcem, či dědem nevěsty (*dos profecticia*), ale také jejím bratrem, strýcem, či jiným příbuzným, nebo mohla sama žena přinést do manželství věno ze svého majetku (*dos adventicia*). Parafernálie označovalo jmění, které nebylo součástí věna, náleželo manželce a ona s ním mohla bezprostředně nakládat. Manželský dar (*donatio propter nuptias*) označoval majetek, který daroval manžel své nastávající manželce při příležitosti uzavření manželství.

K povaze věna patřilo, že se nestalo vlastním majetkem muže, ale zůstávalo rodinným majetkem v manželství, při příležitosti jehož uzavření bylo darováno. Tento majetek spravoval manžel ve prospěch rodiny, dokud manželství trvalo. Rajmund píše, že věno zůstává v manželství quasimajetkem ženy. Z věna měli mít prospěch především manželé a jejich rodina. Když však bylo manželství rozvázáno, darované věno bylo z manželství uvolněné, protože věno nemohlo být bez manželství.

V případě ukončení manželství se majetek, který tvořil věno, vrátil ženě, aby jí popř. umožnil znovu se vdát. Za určitých okolností však mohl mít z věna prospěch manžel, a to podle zákona, nebo na základě předem uzavřené smlouvy o věnu. Podle zákona manžel obdržel věno, když se žena dopustila cizoložství, kvůli kterému pak došlo k rozvodu. Rovněž v případě, že žena zemřela, aniž učinila závěť, a neměla děti ani jiné blízké příbuzné, věno připadlo manželovi.

²² Tankred ve své Sumě tuto povinnost neuvádí. Rajmund se tu odvolává na *Liber extra*, 4.7.5.

²³ RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de matrimonio*, Tit. XXV – De dote, et donationibus propter nuptias. Vývoj úlohy věna a jiných darů v manželství v evropských středověkých dějinách in OTIS-COUR, Leah, *Rozkoš a láska. Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Vyšehrad, Praha, 2002, s. 29–40 a GOODY, Jack, *Proměny rodiny v evropské historii*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2006, s. 102–116.

Manžel rovněž obdržel věno, pokud bylo ve smlouvě o věnu stanoveno, že mu bude náležet část, nebo celé věno.

Kompetentní k rozhodnutí ohledně navrácení majetku, který tvořil věno, byl církevní soud. Soudní výrok o věnu byl chápán jako vedlejší rozhodnutí, které vždy příslušelo témuž tribunálu jako samotný manželský případ. Rajmund připomíná obyčej, který byl respektovaný v Bologni, podle kterého církevní soud směl pokračovat v projednávání manželského případu, směřujícího k rozvázání manželství jen za podmínky, že se manžel zavázal, že vrátí své ženě věno, pokud by soud dospěl k rozhodnutí o rozvázání manželství.

Rajmund zmiňuje pastorační zásady při rozhodování ohledně věna. Pokud se majetek, který byl součástí věna, vracel ženě, manželovi mělo být uloženo vrátit z věna jen tolik, kolik mohl vrátit, aniž by sám upadl do bídy a závislosti na druhých. Podobně měl manžel právo ponechat si přiměřenou část, která odpovídala jeho vydáním, kterými přispěl ke zhodnocení věna, např. opravou, či rozšířením domu, který byl součástí věna. Podobně tomu mělo být i v případě dětí, že totiž z věna mělo být vráceno jen tolik, kolik zůstalo po nezbytném zaopatření dětí. Co se týká lhůty k navrácení majetku, který tvořil věno, pokud bylo věno tvořeno nemovitým majetkem, měl být daný majetek vrácen bezprostředně po rozvázání manželství. Pokud bylo věno tvořeno movitým majetkem, měl být tento majetek vrácen do jednoho roku.

Ohledně věna (a podobně i o parafernáliích a manželském daru) je možné shrnout, že to byl majetek, který sloužil nejenom ve prospěch nově uzavřeného manželství, ale hrál také významnou roli v případě rozvázání manželství. Proto se věno nestalo vlastnictvím manžela, ale manžel měl s věnem nakládat ve prospěch rodiny a podle práva. V případě rozvázání manželství, Rajmund na prvním místě jmenuje, že věno mělo být vráceno bývalé manželce, aby se případně mohla opět vdát. V případě smrti manželky se věno vracelo otci, který věno daroval při příležitosti sňatku své dcery, i když v případě potřeby věno připadlo ve prospěch osiřelých dětí. Ještě v jiném případě věno mělo připadnout manželovi. Obecně je možné říci, že právní ustanovení o věnu tak chránila slabší, resp. potřebnou, popř. nevinnou stranu z předchozího manželství a nepřímou přispívala ke stabilitě manželského vztahu, protože v případě rozvázání manželství z důvodu nerespektování manželské věrnosti, věno připadlo tomu z manželů, kdo bezprostředně nevěru nezpůsobil.

Závěr

Z úvodu a tří vybraných kapitol Rajmundovy Sumy o manželství je patrné, že manželství bylo bráno jako životní běh, kterým věřící spojení tímto svazkem naplňovali svoje křestní životní povolání. Významným předělem v tomto běhu byl manželský slib a z toho vyplývalo zaměření na kánony, které stanovily kritéria platnosti manželského slibu. V životním běhu muže a ženy byl však také čas před manželským slibem a po skončení manželství. Proto Rajmund zahrnul do Sumy o manželství pojednání o relativně dlouhém období zasnoubení, které předcházelo uzavření manželství. Nakonec se věnoval také situaci dětí a manželů po skončení manželství a uvedl normy a svoje rady o právní ochraně dětí v rodině a o věnu, jehož role výrazně přesahovala moment uzavření manželství ve prospěch dobra jednotlivých členů rodiny během manželství a po jeho skončení.

Resumé

Tato studie se zabývá Sumou o manželství, kterou sepsal Rajmund z Peňafortu v první polovině třináctého století, a sice analyzuje a komentuje tři okrajové kapitoly – problematiku zasnoubení, právní ochrany dětí a věna. Rajmund chápe manželství jako životní běh, kterým věřící naplňují své křestní životní povolání. První kapitola jeho Sumy pojednává o období před manželstvím – o zasnoubení. Předposlední kapitola pojednává o právní ochraně dětí během manželství i po jeho skončení. Poslední kapitola ukazuje úlohu věna, která přesahuje moment uzavření manželství, a to ve prospěch dobra jednotlivých členů rodiny během manželství a po jeho skončení.

Summary

Raymond of Penyafort and His *Summa on Marriage*

The article discusses *Summa on Marriage*, written by Raymond of Penyafort in the first half of the thirteenth century. Specifically, the article analyzes three chapters that concern marriage, legal protection of children, and dowry. Raymond understands marriage as a part of life through which the faithful fulfill their Christian life's obligation. The first chapter of the *Summa* concerns the period before marriage – engagement. The penultimate chapter concerns the legal protection of children during and after marriage. The last chapter reviews the role of dowry, which persists after the celebration of marriage and exists for the good of individual family members during and after the marriage.

Zusammenfassung

Raimund von Peñafort und seine Summa über die Ehe

Die Studie widmet sich der Summa über die Ehe, die von Raimund von Peñafort in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts gefasst wurde und analysiert und kommentiert Kapiteln, die sich am Rande der Schrift befinden – Problematik der Verlobung, des rechtlichen Schutzes der Kinder und der Mitgift. Raimund begreift die Ehe als Lebensgeschichte, durch die die Gläubigen ihre christlichen Lebensberufung erfüllen. Das erste Kapitel seiner Summa befasst sich mit dem Zeitabschnitt vor der Eheschließung – der Verlobung. Das vorletzte Kapitel befasst sich mit dem rechtlichen Schutz der Kinder während der Ehezeit und nach der Eheauflösung. Das letzte Kapitel stellt die Rolle des Mitgifts, die über den Zeitabschnitt der Eheschließung hinausgeht, und zwar zugunsten des Wohlbefindens der einzelnen Familienmitglieder während der Ehezeit als auch nach der Eheauflösung.

Riassunto

Raimondo di Pennaforte e la sua Summa del matrimonio

Questo studio si occupa della Summa del matrimonio scritta dal Raimondo di Pennaforte nella prima metà del '200, analizzando e commentando tre capitoli marginali – il fidanzamento, la protezione dei bambini e la dote. Raimondo capisce il matrimonio come una corsa di vita con la quale i credenti realizzano la loro vocazione di vita. Nel primo capitolo della Summa scrive sul periodo prima delle nozze – sul fidanzamento. Il penultimo capitolo riguarda la protezione legale della prole durante il matrimonio e dopo la sua fine. L'ultimo capitolo poi fa vedere il ruolo della dote che eccede il momento della stipulazione del matrimonio con lo scopo del bene di singoli membri della famiglia durante il matrimonio e dopo la sua fine.

O autorovi

Doc. Dr. Jiří Kašný, Th.D. studoval teologii a kanonické právo na Università Pontificia Salesiana v Římě a na Catholic University of America ve Washingtonu, D.C. Nyní přednáší na Law School of Anglo-American University v Praze.

Doc. Dr. Jiří Kašný, Th.D., born in 1958, studied theology and church law at the Università Pontificia Salesiana in Rome and at the Catholic University of America in Washington, D.C. Currently he teaches at the Law School of the Anglo-American University in Prague.

Univ.-Doz. Dr. Jiří Kašný, Th.D., geb. 1958, studierte Theologie und kanonisches Recht an den Universitäten Università Pontificia Salesiana in Rom und Catholic University of America in Washington, D.C. Zur Zeit lehrt er an Law School of Anglo-American University in Prag.

Doc. Dr. Jiří Kašný, Th.D., nato nel 1958, studiò teologia e diritto canonico alla Università Pontificia Salesiana a Roma e alla Catholic University of America a Washington, D.C. Adesso insegna alla Law School of Anglo-American University a Praga.

Nově vyšla publikace

Církev a školství

Vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva

Záboj Horák

Vydala Univerzita Karlova v Praze,

Právnická fakulta

ISBN 978-80-87146-57-6

134 stran

Publikaci lze zakoupit

v knihkupectví Oliva,

Praha 1, Husova 8, tel. 606 657 544,

<http://www.oliva.op.cz/>

nebo

v knihkupectví Aleš Čeněk

v budově Právnické fakulty UK v Praze.

Církevní právo v časopisu *Studia theologica*

Dominik Opatrný

Článek vznikl v rámci projektu CMTF_2012_011 „Rodinný život v biblickém a dnešním kontextu“ uděleném v rámci studentské vědecké soutěže Grantovou radou UP v Olomouci.

Úvodem

Časopis *Studia theologica* vznikl jako společný projekt tří a později čtyř českých a slovenských katolických teologických fakult. Od jeho založení v roce 1999 po rok 2011 v něm vyšlo celkem dvacet tři církevněprávních studií od deseti autorů, z nichž doposud nejaktivnějším je Jiří Kašný, někdejší děkan Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Cílem tohoto příspěvku je tuto produkci zmapovat.

Ignác Antonín Hrdina zvolil ve svém příspěvku pro *Revue církevního práva*, v němž prezentuje články z oboru církevního práva uveřejněné v časopise *Právník*, strukturu chronologickou.¹ Ta mu umožňuje na stopadesátileté historii tohoto periodika přehledně ukázat, jak se jednotlivé epochy odrážely na množství a zaměření církevněprávních příspěvků. Podobný postup ale není možné použít pro *Studia theologica*. U tak mladého časopisu by bylo nesmyslné pokoušet se o stanovení jakýchkoliv vývojových etap. Cílem tohoto článku zůstává poskytnutí přehledu o pojednáních s církevněprávní tematikou uveřejněných v časopise *Studia theologica*.

Z praktických důvodů jsme se rozhodli rozdělit články do tří velkých skupin podle tematického zaměření a těmto skupinám věnovat jednotlivé kapitoly. Do první skupiny patří studie o teorii práva a právních principech, do druhé o manželském právu a do třetí vše, co se týká ostatních praktických otázek. Poslední kapitola tak vykazuje jen nízkou míru homogenity, čemuž se ale nelze při širokém tematickém záběru článků nakonec nijak vyhnout.

¹ HRDINA, Antonín Ignác, *Církevní právo v časopisu Právník*, in: *Revue církevního práva* č. 50–3/11, Praha, 2011, s. 7–17. Pozn. red.

Teorie práva a právní principy

Obecná teorie práva zůstává v časopise *Studia theologica* téměř nepovšimnuta. Téměř, protože jedna výjimka přece jen existuje. Autorem studie je Ignác Antonín Hrdina, který se tomuto tématu dlouhodobě věnuje a proslavil k němu i svou profesorskou přednáškou. Ve svém doposud jediném článku, který v časopise *Studia theologica* publikoval, se zamýšlí nad jednotlivými aspekty svobody křesťana.²

Zato k historickému vývoji církevního práva vydal v letech 2004–2008 tři studie Jiří Kašný. V nejmladší z nich hodnotí změny v kanonickém právu po Tridentském koncilu.³ Podle J. Kašného sice změny vedly k větší uniformitě a stabilitě, ale také ke strnulosti a k přechodu některých životních oblastí do jurisdikce práva světského.

Další dva články se již týkají Druhého vatikánského koncilu. J. Kašný v nich vedle pracovního překladu podává výklad koncilních principů, podle nichž byl připraven nový *Kodex kanonického práva a Kodex kánonů východních církví*.⁴

Východnímu právu je věnován i poslední článek tohoto oddílu. Jiří Dvořáček, absolvent Papežského institutu východních studií, se v něm zaměřil na východní pojem ekonomie a jeho odlišnost od západního konceptu *dispense*.⁵ Pochopitelně se přitom nevyhnul ani takovým tématům, jako je aplikace ekonomie v oblasti rozvodu a diskuse na toto téma v katolické církvi, vždyť tomuto tématu se věnoval již ve své římské disertaci.⁶

Historie práva i jeho principy v přístupném podání jistě zajímají i ostatní teology–neprávníky. Přesto jsou ve zkoumaném vzorku články s touto tematikou zastoupeny poměrně málo. Ukazuje se tak, že mezi právníky je větší zájem o otázky praktické, o nichž pojednávají další dva oddíly.

² HRDINA, Ignác Antonín, *K některým aspektům svobody křesťana z pohledu obecné teorie práva*, in: *Studia theologica* č. 24–2/2006, Olomouc, s. 53–61.

³ KAŠNÝ, Jiří, *Tridentský koncil a kanonické právo*, in: *Studia theologica* č. 32–2/2008, Olomouc, s. 50–59.

⁴ KAŠNÝ, Jiří, *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, in: *Studia theologica* č. 15–1/2004, Olomouc, s. 39–48; KAŠNÝ, Jiří, *Principia quae Codicis Orientalis recognitionem dirigant*, in: *Studia theologica* č. 20–2/2005, Olomouc, s. 13–25.

⁵ DVOŘÁČEK, Jiří, *Ekonomie v kánonech východní tradice*, in: *Studia theologica* č. 31–1/2008, Olomouc, s. 66–77.

⁶ DVOŘÁČEK, Jiří, *Il divorzio del vincolo matrimoniale nelle Chiese ortodosse e le sue conseguenze giuridiche per la Chiesa cattolica*, disertační práce obhájená na Pontificio Istituto Orientale, Roma 2009.

Manželství

Ze všech praktických témat je v našem přehledu největší pozornost věnována právu manželskému, ostatně opak by snad musel odporovat pravidlům statistiky. Jedná se celkem o deset studií, o nichž bude pojednáno v této samostatné kapitole.

Jakýsi úvod do tématu tvoří dvě studie J. Kašného o biblických základech instituce manželství a o jeho cílech. Smyslem první z nich je ukázat, jak jsou v biblické tradici zakotveny takové charakteristiky manželství, jako je rozvoj osobních vztahů, plození a výchova potomstva, výlučnost manželství a jeho trvalost.⁷ Druhá studie je reakcí na článek Tomáše Machuly o cílech manželství, v němž autor tvrdil, že se hierarchické pořadí těchto cílů, plození a výchovy potomstva a dobra manželů, v současném církevním učení otočilo.⁸ Podle J. Kašného ale vývoj směřuje spíše od hierarchizování k postoji, že oba cíle jsou jednoduše nezbytné a není třeba je vzájemně poměřovat.⁹

V jiném svém článku pak J. Kašný přehledně popsal vývoj způsobů uzavírání manželství podle církevního i civilního práva.¹⁰ S tím tematicky souvisí i dosud jediný příspěvek Damiána Němce, v němž zhodnotil postavení katechumenů v pokoncilní církvi a načrtl případy, kdy jsou po nich k sňatku požadovány záruky podle kán. 1125.¹¹ Článek také představil návrh reformy současné praxe, a to buď cestou partikulární právní úpravy, nebo ještě lépe legislativní iniciativou i v oblasti univerzálního práva.

Další trojice článků Jiřího Kašného se již vztahuje k záležitosti o poznání méně radostné, totiž ke zrušení manželství. V letech 2001–2005 vydal tento autor tři studie o Pavlovském privilegiu, o třech papežských konstitucích ze 16. století

⁷ KAŠNÝ, Jiří, *Biblická východiska instituce manželství*, in: *Studia theologica* č. 28–2/2007, Olomouc, s. 39–53.

⁸ MACHULA, Tomáš, *Iybrané podněty k diskusi o cílech manželství*, in: *Studia theologica* č. 20–2/2005, Olomouc, s. 26–32.

⁹ KAŠNÝ, Jiří, *Kanonické souvislosti k diskusi o cílech manželství*, in: *Studia theologica* č. 22–4/2005, Olomouc, s. 63–68.

¹⁰ KAŠNÝ, Jiří, *Uzavírání manželství podle civilního a kanonického práva. Historický přehled*, in: *Studia theologica* č. 12–2/2003, Olomouc, s. 30–40.

¹¹ NĚMEC, Damián, *Pokoncilní kanonická úprava postavení katechumenů vzhledem k možnosti církevního sňatku a návrhy na budoucí modifikace*, in: *Studia theologica* č. 15–1/2004, Olomouc, s. 49–64.

umožňujících zrušení manželství a o krátké historii institutu zrušení manželství *in favorem fidei*.¹²

Zbývající tři články k manželskému právu se týkají stavu těch, kdo tuto svátost uzavírají. Miroslav Konštanc Adam uveřejnil poněkud pesimisticky vyznívající pojednání o smíšených katolicko–evangelických manželstvích.¹³ Marie Kolářová zase hledala ve svém nedávném příspěvku odpověď na otázku, jak nahlížet situaci pokřtěných, ale jinak nevěřících snoubenců.¹⁴ Přitom se pokusila stanovit, jaké poznání a jaký projev vůle je u těchto lidí nezbytný k přijetí svátostného manželství. Konečně Libor Botek prezentoval důvody vydání motu proprio *Omnium in mentem* a jeho důsledky pro manželské právo.¹⁵

Kromě dvou článků o instituci manželství a jeho poslání se tedy všechny články zaměřují na jeho vznik a případné rozvázání. Je nápadné, že žádná studie nevyšla z oblasti konfesního práva, například o problematice uznávání církevních sňatků státem.

Ostatní praktické otázky

Poslední skupina příspěvků je pochopitelně nejvíce různorodá. Zbývá množství témat, ovšem ke každému z nich najdeme jen několik málo textů.

První oblastí, která nezůstala stranou zájmu, je procesní právo. Jiří Kašný o něm publikoval v letech 2000–2004 sérii tří článků. První o právu na obhajobu vyšel ještě v *Revue církevního práva*, ale další dva už nalezneme na stránkách *Studia theologica*.¹⁶ V prvním podrobně popsal řízení o odvolání faráře z úřadu a řízení o jeho přeložení.¹⁷ Článek se ale neomezuje jen na popis, nalezneme v něm

¹² KAŠNÝ, Jiří, *Pavlovské privilegium*, in: *Studia theologica* č. 6–4/2001, Olomouc, s. 36–43; KAŠNÝ, Jiří, *Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století*, in: *Studia theologica* č. 17–3/2004, Olomouc, s. 47–54; KAŠNÝ, Jiří, *Zrušení manželství in favorem fidei. Historicko-kanonická studie*, in: *Studia theologica* č. 19–1/2005, Olomouc, s. 14–29.

¹³ ADAM, Miroslav, *Pastoračno-práve aspekty miešaných katolícko–evanjelických manželstiev z pohľadu Katolíckej cirkvi*, in: *Studia theologica* č. 25–3/2006, Olomouc, s. 39–52.

¹⁴ KOLÁŘOVÁ, Marie, *Podmínky vyloučení svátostné důstojnosti manželství*, in: *Studia theologica* č. 42–4/2010, Olomouc, s. 83–94.

¹⁵ BOTEK, Libor, *Příčiny a důsledky motu proprio Omnium in mentem ve vztahu k manželskému právu*, in: *Studia theologica* č. 44–2/2011, Olomouc, s. 49–58.

¹⁶ KAŠNÝ, Jiří, *Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání*, in: *Revue církevního práva* 15–1/2000, Praha, s. 5–23.

¹⁷ KAŠNÝ, Jiří, *Odvolání a přeložení faráře – kanonická řízení*, in: *Studia theologica* č. 14–4/2003, Olomouc, s. 63–74.

i upozornění na tzv. „bílá místa“, která při řešení situace předpokládají dobrou vůli na obou stranách. V druhém článku autor analyzoval mimosoudní trestní řízení a kritizoval současnou praxi, která tento institut užívá v nevhodných případech.¹⁸

Zatím poslední článek k procesnímu právu pochází od Moniky Menke, notářky olomouckého interdiecézního soudu. Autorka v něm ukázala, jakým způsobem a z jakého titulu se laici podílejí na soudní moci církve, což bylo i tématem její disertace, připravené pod vedením prof. Edwarda Góreckého.¹⁹

Jiný příspěvek Moniky Menke otevírá téma hierarchického uspořádání církve. V roce 2011 se autorka pokusila zmapovat obtížné situace, do nichž se mohou dostat jáhnové, a popsat i kanonickopravní postupy řešení.²⁰ Dalším organizačním záležitostí se věnoval Štěpán Šťastník, advokát brněnského diecézního soudu a asistent soudce ústavního soudu, který upozornil na formálně přípustnou, leč proti smyslu zákona používanou možnost ustanovit v jedné diecézi více generálních vikářů.²¹ K otázce rozhodování v církvi se vyjádřila i kancléřka pražského arcibiskupství Marie Kolářová, a to ve svém článku o úloze, podmínkách a závaznosti poradního hlasu v církvi.²²

Přehled můžeme uzavřít studií téže autorky o právních a pastoračních aspektech formálního odpadu od církve²³ a tematicky zcela ojedinělým textem o právně-pastoračních aspektech pohřbívání.²⁴ Autorem posledního příspěvku je osoba nadmíru povoláná, Tomáš Kotrlý, který je specialistou na pohřebnictví, dlouhodobě činný pracovník Ministerstva pro místní rozvoj.

¹⁸ KAŠNÝ, Jiří, *Mimosoudní trestní řízení*, in: *Studia theologica* č. 16–2/2004, Olomouc, s. 16–23.

¹⁹ MENKE, Monika, *Soudní moc církve a účast laiků na ní*, in: *Studia theologica* č. 34–4/2008, Olomouc, s. 52–73; Srov. MENKE, Monika, *Podíl laiků na výkonu soudní moci římskokatolické církve (na úrovni diecéze) s přihlédnutím k situaci v ČR*, disertační práce obhájená na CMTF UP, Olomouc 2008.

²⁰ MENKE, Monika, *Kanonickopravní řešení obtížných životních situací trvalých jáhnů*, in: *Studia theologica* č. 46–4/2011, Olomouc, s. 98–113.

²¹ ŠŤASTNÍK, Štěpán, *Pluralita generálních vikářů*, in: *Studia theologica* č. 39–1/2010, Olomouc, s. 84–90.

²² KOLÁŘOVÁ, Marie, *Poradní hlas při rozhodování v církvi*, in: *Studia theologica* č. 44–2/2011, Olomouc, s. 59–71.

²³ KOLÁŘOVÁ, Marie, *Právní a pastorační aspekty formálního odpadu od katolické církve*, in: *Studia theologica* č. 46–4/2011, Olomouc, s. 83–97.

²⁴ KOTRLÝ, Tomáš, *Právně pastorační aspekty pohřbívání*, in: *Studia theologica* č. 43–1/2011, Olomouc, s. 121–154. Srov. KOTRLÝ, Tomáš, *Pohřeb a hřbitov v legislativě Kodexu kanonického práva s přihlédnutím k právu České republiky*, disertační práce obhájená na KTF UK, Praha 2009.

Závěrem

Uvedený přehled církevněprávních článků vydaných v časopise *Studia theologica* odhalil dvě zvláštnosti. Zaprvé, téměř všechny publikované studie se zaměřují na právo kanonické, zatímco konfesnímu právu věnují jen malou pozornost. Zadruhé, články mají široký záběr témat, mezi nimiž nechybí otázky týkající se manželství, jáhenství, církevních úřadů i procesního práva. Navíc některé studie leží na pomezí s dalšími teologickými disciplínami, jako je biblistika, církevní dějiny a morální i pastorální teologie. To dobře odpovídá obecnému teologickému zaměření časopisu.

Většina kanonistů si *Studia theologica* vybrala k publikování těch statí, u nichž se rozhodli vstoupit do dialogu i s ostatními teology. Autoři ryze právnických textů pak snad chtěli prezentovat svou práci na více místech, nebo prostě publikovat v redakci, k níž mají blízko.

Ať už jsou důvody autorů pro výběr periodika jakékoliv, jako redaktor zde sledovaného periodika bych odborníkům v oblasti církevního práva za jejich přízeň rád poděkoval.

Resumé

Časopis *Studia theologica* vydávají od roku 1999 tři (později čtyři) české a slovenské katolické teologické fakulty. Vedle článků z ostatních disciplín teologie, křesťanské filosofie a církevních dějin v něm vycházejí i studie o kanonickém právu. Článek seznamuje čtenáře s touto produkcí až do konce roku 2011. Pro uspořádání látky bylo zvoleno kritérium tematické. Jednotlivé příspěvky tak byly rozděleny do tří skupin, z nichž první se týká teorie práva a právních principů, druhá manželského práva a třetí ostatních praktických otázek.

Summary

Church Law in the Journal *Studia Theologica*

Since 1999 three, and later four, Czech and Slovak Catholic theological schools have published the journal *Studia Theologica*. In addition to articles from other areas of theology, Christian philosophy, and church history, the journal also publishes essays on canon law. This article presents the reader with journal content in the area of canon law until the end of 2011. The content is ordered by subject matter. Individual articles are classified into three groups: the first group concerns theory of law and legal principles, the second marriage law, and the third other practical issues.

Zusammenfassung

Das Kirchenrecht in der Zeitschrift *Studia theologica*

Die Zeitschrift *Studia theologica* wird seit 1999 von drei (später vier) tschechischen und slowakischen theologischen Fakultäten herausgegeben. Neben den Artikeln aus verschiedenen Bereichen der Theologie, christlichen Philosophie und Kirchengeschichte erscheinen in dieser Zeitschrift auch Beiträge über kanonisches Recht. Die letztgenannte Produktion wird bis zum Jahr 2011 gemäß den einzelnen Bereichen näher dargestellt. Die Artikel werden somit in drei thematische Gruppen sortiert: Theorie des Rechts und der Rechtsgrundsätzen; Eherecht; sonstige praktische Rechtsfragen.

Riassunto

Il diritto canonico nella rivista *Studia theologica*

La rivista *Studia theologica* viene pubblicata dalla tre (più tardi dalle quattro) facoltà di teologia cattolica ceche e slovacche. Oltre ad articoli da altri brani di teologia, filosofia cristiana e storia ecclesiastica ci si trovano anche studi sul diritto canonico. L'articolo presenta ai lettori questa produzione letteraria pubblicata nella rivista fino alla fine del 2011. Per sistemare la materia è stato eletto il criterio tematico. Singoli brani sono stati dunque divisi in tre gruppi: il primo sulla teoria di diritto e principi di diritto, il secondo sul diritto matrimoniale e il terzo riguardante altre questioni pratiche.

O autorovi

*Dominik Opatrný, Th.D., nar. roku 1980 v Praze, je výkonným redaktorem časopisu *Studia theologica*. Pracuje na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci jako vědecký pracovník (v rámci projektu *Historie a interpretace Bible*) a přednáší morální teologii.*

*Dominik Opatrný, Th.D., born in 1980 in Prague, is the executive editor of the journal *Studia Theologica*. He is a researcher at the Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology of Palacký University in Olomouc, where he is involved in the project *The History and Interpretation of The Bible* and where he lectures on moral theology.*

*Dominik Opatrný, Th.D., geb. in 1980 in Prag, ist Exekutivredakteur der Zeitschrift *Studia theologica*. Er arbeitet als wissenschaftlicher Mitarbeiter an der*

Kyrill-Methodischen theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz im Rahmen des Projekts „Geschichte und Interpretation der Bibel“. Er liest hier auch Moralthologie vor.

*Dominik Opatrný, Th.D., nato nel 1980 a Praga, è redattore esecutivo della rivista *Studia theologica*. Lavora alla Facoltà di Teologia dei Santi Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc come aspirante scientifico (nell'ambito del progetto “La storia e l'interpretazione della Bibbia”) ed insegna teologia morale.*

Společné prohlášení

předsedy České biskupské konference, předsedy Ekumenické rady církví v ČR a předsedy Federace židovských obcí k současné situaci kolem zákona o částečném majetkovém narovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Česká biskupská konference, Ekumenická rada církví a Federace židovských obcí vyjadřují své silné znepokojení nad situací a společenskou atmosférou kolem zákona, který řeší částečné narovnání majetkových křivd vůči církvím a náboženským společnostem.

Způsob nevěcného vedení argumentace a demagogická útočná kampaň České strany sociálně demokratické, vedená m.j. i pomocí billboardů, vytvářejí ve společnosti atmosféru neopodstatněné závisti a nenávisti nejen vůči církvím a náboženským společnostem, ale i vůči občanům jako takovým. Lidí, kterých se tyto manipulativní a nepravdivé slogany dotýkají, jsou přitom miliony a nemusí se jednat jen o věřící. Předvolební propaganda sociální demokracie tak útočí slovníkem obou někdejších totalit a pamětníci mohou potvrdit, že si nezádá s neblahými antisemitskými a antiklerikálními plakáty „třetí říše“, narudo přetřenými gottwaldovskými ideology. Pokud vedení sociální demokracie tvrdí, že nejde o útok proti církvím, ale jen o politický boj, buď se mýlí, nebo nechce vidět důsledky, které její způsob boje přináší. Říká-li totiž, že dnešní koalice daruje církvím peníze ukradené ostatním, pak z církví dělá spoluvíníky při krádeži. Tímto tvrzením ČSSD ve skutečnosti nezasahuje své politické oponenty, nýbrž poškozují církev a náboženské společnosti.

Pro upřesnění říkáme, že navržené řešení nehodlá nikoho okrádat. Znovu uvádíme, že jde o navrácení části zkonfiskovaného majetku, aby skončila závislost církví a náboženských společností na státním rozpočtu a mohlo započít hospodaření na vlastní odpovědnost. Tento záměr podporuje značná část společnosti, protože pro mnohé, stejně jako i pro Ústavní soud jde o normu podobnou jiným, přijatým pro ostatní kategorie odškodňovaných: soukromé zemědělce, podnikatele, šlechtu, politické vězně a další, kterým bylo komunistickým režimem ublíženo. Při přípravě zákona jsme jednali jak s Asociací krajů, sdružující hejtmany, kteří jsou všichni

členy sociální demokracie, tak i s představiteli měst a obcí, kde je jistě polovina starostů a primátorů též členy ČSSD. O podobě návrhu zákona byli informováni a díky uvolnění dosud blokováného majetku měst a obcí s řešením většinou souhlasili. Jednali jsme i s vrcholnými zástupci ČSSD samotnými.

Návrh sociální demokracie na zřízení jakéhosi fondu církevního majetku je čirým pokrytectvím. Komunisty zřízený fond Náboženská matice byl vytunelován navzdory soudnímu rozhodnutí z doby řízení ministerstva kultury Pavlem Dostálem z ČSSD.

Chceme ujistit všechny spoluobčany, že toto prohlášení se nedotýká tisíců poutivých členů ČSSD, těch, kdo byli vězněni a týráni spolu s věřícími v nacistických koncentracích i v komunistických lágrech. Vždyť mnozí z nich jsou také těmi, kdo věří v Boha. Nepředpokládáme, že by se právě oni chtěli znovu vydat cestou spolupráce s komunisty, kteří kdysi zlikvidovali jak vedení církví a náboženských společností, tak posléze i sociální demokracii a další demokratické strany, až nakonec nastolili tzv. diktaturu proletariátu. Způsob, jakým dnes sociální demokracie vede předvolební boj je nekultivovaná a nekulturní cestou, ohrožující samotnou podstatu demokracie.

Za Českou biskupskou konferenci
předseda: Dominik Duka

Za Ekumenickou radu církví
předseda: Joel Ruml

Za Federaci židovských obcí
předseda: Jiří Daníček

*Převzato z internetových stránek České biskupské konference z 9. 8. 2012 v 09:05
<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/prohlaseni-predsedu-cbk-erc-a-fzo-k-narovnani-vztahu/>*

Stanislav Příbyl: *Církevněprávní studie*

L. Marek, Chomutov, 2012, 343 s., ISBN 978-80-87127-44-5, ISSN 1804-1337, edice *Deus et Gentes*, svazek 23, vydáno pro Univerzitu Karlovu v Praze – Husitskou teologickou fakultu.

Publikace *Církevněprávní studie* byla vydána v rámci výzkumného záměru „Církev v českých zemích a otázka nacionalismu – historické problémy, jejich překonávání a výhled směrem k mnohonárodnostní a multikulturní evropské společnosti.“ Tato publikace volně navazuje na autorův předchozí sborník *Konfesněprávní studie*, vydaný roku 2007 v rámci téhož výzkumného záměru jako svazek 8 edice *Deus et Gentes*. Autor dedikoval knihu prvnímu právníku z řad českých katolických biskupů, Mons. JUDr. Ing. Janu Vokálovi, J.U.D., biskupovi diecéze královéhradecké.

Mezi patnácti studiemi nalezneme ty, které bezprostředně souvisejí se zadanou tematikou výzkumného projektu i studie zaměřené na širší souvislosti, a to obecně teoretického a historického rázu včetně ekumenických vztahů i aktuálních právních otázek. Z oblasti právní teorie, bez jejíž znalosti a aplikace ovšem není možné zpracovat seriózním způsobem žádnou právní studii, nalezneme ve sborníku studii nazvanou *Přirozené právo v normativě kodexu*. Autor vysvětluje způsob kodifikace božského práva pozitivního a přirozeného práva a posun ve vztahu k svobodě svědomí v učení církve a tudíž i v kanonickém právu. V této souvislosti je také patrné, jak odlišným způsobem chápal právo Rudolf Sohm, kterého autor představuje ve studii *Rudolf Sohm a jeho kritika církevního práva*.

Pro pochopení mechanismů kanonického práva je nezbytné nejdříve hlouběji nastudovat úvodní kánony jeho úpravy, což autor pojednal ve studii *Úvodní kánony Kodexu kanonického práva*. Právě tyto kánony ukazují mnoho o povaze a specifikách kodexové právní úpravy a o metodě kanonického práva jako takového, byť se hlubší studium kanonického práva neobejde bez znalosti jeho teologického základu. Tyto teologické základy připomíná autor ve studii *Základy právní úpravy zvěstování v církvi*. Na předmětu úpravy této tematiky zřetelně vynikne specifický charakter církevního práva, současně je s touto oblastí spojena i úloha demokratického právního státu, jehož úkolem je poskytnutí institucionálních záruk

pro zajištění svobody církve. V této oblasti se také výrazně projevují myšlenky Druhého vatikánského koncilu, kdy se církev jednoznačně přihlásila k respektování svobody svědomí.

Ke správnému pochopení jednotlivých institutů kanonického práva kromě znalostí obecné teorie je nezbytné též vnímat historické souvislosti jednotlivých institutů, těmto se autor věnuje v několika studiích. První z nich se nazývá *Ustanovování a disciplína nositelů církevních úřadů v pastorálních listech*. Zárukou pokračování hlásání naukového dědictví je stanovení podmínek pro ustanovování duchovních. Současně z pastorálních listů vyplývá, že na konci prvního křesťanského století neexistoval jediný unifikovaný model církevní správy a hierarchické struktury církevních úřadů. V související studii se autor věnuje *vývoji hierarchického uspořádání v rané církvi*, kdy z ne vždy pevných variant uspořádání se plynulým procesem upevnily stabilní struktury služeb i charismat. Na antické poměry se tyto struktury vyvinuly nečekaně rychle a církev vytvoření jasného uspořádání vždy vnímala jako působení Ducha svatého. Studie *Episkopální církevní struktura v listech Ignáce z Antiochie* ukazuje, že definitivní vyprofilování existence trojstupeňové hierarchie se jednoznačně projevuje právě v uvedených listech. Ignác používá poprvé v dějinách pojmu všeobecná (katolická) církev, samozřejmostí je pro něj účast biskupů, presbyterů a jáhnů na křesťanských shromážděních, naopak pro něho nepřijatelný je individualismus.

Ve studii *Kanonickoprávní recepcie ekumenismu* ukazuje autor na nezvratnost ekumenických snah v katolické církvi a analyzuje možnosti kanonického práva zakotvit dokumenty Druhého vatikánského koncilu do kodexu práva. Od kanonického práva nelze požadovat to, co mu nepřísluší, tudíž nemůže zakotvovat více, než bylo dosud dosaženo. Jeho úlohou je potvrdit a zajistit již existující společné prvky a určit rámec mezikonfesionálních setkání. S touto studií bezprostředně souvisí studie *Ekumenický potenciál Kodexu kánonů východních církví*. Ekumenismus byl vyhlášen jako jeden ze základních principů, kterým se má nový východní kodex řídit a autor ukazuje na jednotlivých příkladech, že po této stránce je na mnoha místech velkorysejší a konkrétnější než latinský kodex. S ekumenickým hnutím je neoddělitelně spojena i otázka svátostného společenství. Ve studii *Svátostné interkomunio jako ekumenický problém* autor shrnuje dosavadní vývoj, připomíná disciplínu jiných křesťanských církví, a to jak východních nekatolických křesťanů, tak i církví pocházejících z reformace, a představuje aktuálně platnou právní úpra-

vu vydanou Českou biskupskou konferencí. Pro současnou katolickou církev je charakteristická široká pluralita integrující projevy rozmanitých spiritualit, a autor vyjadřuje myšlenku, že tato pluralita by se mohla stát předobrazem plurality, jaké by bylo možné dosáhnout v dalším ekumenickém snažení.

Studii *Rakouský všeobecný občanský zákoník a kanonické manželské právo* přechází autor k bezprostřednímu tématu historických problémů v Českých zemích a jejich překonávání. V této studii přibližuje autor postup emancipace od církevní jurisdikce v manželských záležitostech a postupný proces sekularizace manželství, která se dovršila právním uznáním samostatného stavu bez vyzvání, a tedy umožněním uzavření pouze občanského sňatku, čímž se završila modifikace původního záměru Všeobecného rakouského občanského zákoníku vyjít vstříc občanů jiných vyznání, kdy zákonodárce odmítl zvolit cestu jednostranného etatismu a zvolil tripartitici reflektující poměry v rakouském impériu: křesťané katolíci – křesťané nekatolíci – vyznavači židovského náboženství.

Problémům a řešením interkulturních otázek se autor věnuje ve studii *Prvky interkulturace v kanonickém manželském právu*. Kanonické právo disponuje řadou konkrétních prostředků, kterými umožňuje, aby křesťanům přicházejícím v důsledku neúnosných bezpečnostních a sociálních podmínek z předního a středního Východu směrem na západ, umožnilo i v nové vlasti žít v souladu s tradicemi, v nichž vyrůstali. Úkolem kanonického práva je poskytnout co nejširší oporu rozmanitosti obřadů v církvi. Snahou katolické církve je ustanovit normativu tak, aby i po přestěhování si mohli východní křesťané ponechat svou obřadovou příslušnost a aby se jim dostalo náležité duchovní péče odpovídající jejich tradicím. Nástroje, které pomáhají chránit východním křesťanům jejich identitu, představuje studie *Kanonickoprávní záruky zachování ritů východních církví pro migranty*.

Autor neopomíná ani aktuální otázky současného kanonického práva. Studie *Kanonickoprávní ochrana autenticity pod označením „katolický“* představuje podmínky používání tohoto pojmu. Řada aktivit v církvi vznikla svobodným rozhodnutím laiků a jsou řízeny jejich prozíravým míněním, výrazem užšího sepětí laického apoštolátu s katolickou církví je pak označení „katolický“. Je nezbytné zajistit formální ochranu pojmu „katolický“, ale ta sama o sobě však, jak připomíná autor, nemůže zajistit kvalitu vlastního obsahu apoštolátní činnosti. Ve studii *Základní změny v kanonickém trestním právu* autor přibližuje

aktuální stav kanonického trestního práva a nevyhýbá se ani kritickému pohledu na některé kontroverzní otázky, které dosud nebyly v kanonickém trestním právu vyřešeny.

Blahopřeji kolegovi doc. Stanislavu Příbylovi k vydání obsahově bohaté publikace a s radostí očekávám jeho další inspirativní studie a stati.

Marie Kolářová

Nová literatura v oboru východního kanonického práva

Překlad CCEO do slovenštiny

Jak jsme uvedli již v Revue církevního práva č. 52–2/2012, v rubrice Krátké zprávy, s. 73, od února letošního roku je k dispozici slovenská oficiální verze Kodexu kánonů východních církví v překladu doc. JCDr. Františka Čitbaje: *Kódex kánonov východných cirkví promulgovaný pápežom Jánom Pavlom II.*, pre Gréckokatolícku metropolitnú cirkev *sui iuris* na Slovensku vydala Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, v spolupráci s Fakultou práva, kánonického práva a administratívy Katolíckej univerzity Jána Pavla II. v Lubline, v vydavateľstve Lublinskej arcidiecézy Gaudium, 2012. Tato latinsko-slovenská verze východního kodexu obsahuje u jednotlivých kánonů odkazy na jejich nejdůležitější prameny v koncilových a papežských dokumentech. Kodex je dostupný k objednání na eparchiálních úřadech v Prešově, Košicích a Bratislavě.

Překlady CCEO do češtiny

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že česká oficiální verze východního kodexu ještě k dispozici není, ovšem za připomenutí stojí dosavadní pokusy o jeho překlad do češtiny. V rukopise existuje překlad od zesnulého P. ThDr. Matouše Widemana OP. Pracovní překlad Leo Salveta, Th.D., je dostupný na ASPI, ID: LIT27659CZ, zatímco formou skript Husitské teologické fakulty v Praze byl vydán překlad pod jménem Miroslava Pazourka: *Manuál pro „Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium“ aneb Úvod do Kodexu kánonů východních církví*, Praha, 1998.

Komentáře k CCEO

Právo východních církví bylo již dosud předmětem řady komentářů z pera JCDr. Jozefa Ivana, Ph.D., které vydává a distribuuje redemptoristické vydavatelství „Misionár“ v Michalovcích:

- *Výsluhovateľ sviatosti myropomazania* (2005),
- *Vlastné právo v systéme práva Katolíckej cirkvi a jeho uplatnenie v cirkvi „sui iuris“ byzantského obradu na Slovensku* (2006),

- *Zneplatňujúce manželské prekážky* (2007),
- *Miešané manželstvá* (2008),
- *Úvodné kánony Kódexov Katolíckej cirkvi* (2008),
- *Forma slávenia manželstva v Kódexoch Katolíckej cirkvi* (2008),
- *Konvalidácia manželstva* (2008),
- *Sviatosť pokánia v Kódexoch Katolíckej cirkvi* (2009) a
- *Sviatosť pomazania chorých v kánonickej normatíve Katolíckej cirkvi* (2009).

Postavení cirkve *sui iuris* byzantského obrádu z hľadiska konfesného práva v Československu a na Slovensku nově a komplexně zpracoval JUDr. Jozef Horňáček, Ph.D., ve své knize *Konfesné právo upravujúce postavenie gréckokatolíckej cirkvi na území Slovenska po roku 1918*, ktorou publikovalo vydavateľství Slovenské akademie vied v Bratislavě „Veda“ roku 2011.

Stanislav Příbyl

Antonello De Oto: Diritto e religione nell'Europa di mezzo: la Repubblica Ceca

Bononia University Press, Bologna, 2012, 229 s., ISBN 978-88-7395-738-6.

Je to především jazyková bariéra, jež znemožňuje mnoha odborníkům důkladnější vzájemné poznání konfesněprávních systémů v jednotlivých státech. Čeština patří k jazykům velmi obtížným, jejichž znalost je navíc zcela výjimečná. O to cennější jsou pak monografie autorů, kteří jsou důvěrně seznámeni s právní úpravou vztahů státu a církve v jiné než vlastní zemi a mohou tuto zkušenost doma zprostředkovat. Mezi takové autory patří Antonello De Oto, jemuž Boloňská univerzita svěřila rešerši v oblasti kanonického i konfesního práva. Právě byla vydána jeho poslední publikace, v níž se na rozdíl od svých předchozích studií soustřeďuje výlučně na konfesní právo v České republice.

Je samozřejmé, že autor nezačíná svůj výklad rokem 1989 nebo dokonce až rokem 1993. Právě naopak. Italskojazyčnému čtenáři poskytuje spíše širší souvislosti dnešního stavu právního postavení církví v České republice a především obsáhlejší přehled náboženských dějin českých zemí. Do kontextu světových událostí zařazuje česká specifika, jakými jsou husitství, pobělohorský vývoj nebo josefínské zásahy. Striktněji právní výklad pak podává od rakouského konkordátu z roku 1855. Avšak také např. oficiální uznávání nových, resp. nově vznikajících církví mladým československým státem po roce 1918 uvádí do tehdejších konkrétních historických souvislostí. Dopodrobna pak rozebírá prvorepublikový *Modus vivendi* jak co do obsahu, tak co do okolností jeho provádění. Nevyhýbá se ani líčení osudu českých i slovenských Židů během Druhé světové války. Z výkladu uchopení moci komunistickým totalitním státem a přiblížení tehdejší československé církevní politiky lze podle citované literatury usuzovat, že se tomuto problému věnuje živá pozornost také mezi italskými právními historiky. Nejvíce zmapované tannými odborníky jsou ovšem události Pražského jara 1968, zatímco autorem popisované fungování církevních „podzemních“ struktur je v jiné než německojazyčné oblasti spíše novinkou.

Do kontextu událostí roku 1989 a následného vývoje pak autor řadí zákon o církvích a náboženských společnostech č. 308/1991 Sb., zejména pak vzhledem k otázce

možnosti uznávání dalších církví a náboženských společností státem. Neopomenul však zmínit ani uznání Apoštolské církve na sklonku totalitního režimu nebo Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů krátce po jeho pádu. Neušly mu také problematické okolnosti, spojené s uznáním Náboženské společnosti Svědků Jehovových. Úpravu základních práv plynoucích z náboženské svobody zakotvenou v Listině základních práv a svobod porovnává s obsažnějším rozvedením v zákonné právní úpravě. Průlomový náleží Ústavního soudu České republiky ohledně zrušení některých ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, vzbudil autorův zájem mj. kvůli zmínce o České republice jako o „laickém státu“ v odůvodnění nálezu. Tato otázka totiž není živá pouze ve Francii, nýbrž také v Italské republice, kde to byl právě tamní ústavní soud, jenž vyvodil z celkového smyslu ústavněprávní úpravy postavení církví ústavní princip laického státu. Italskému autorovi se ovšem jako neobvyklé jeví ekumenické struktury vojenské i vězeňské duchovní služby, neboť v Italské republice vytváří početně největší a organizačně nejsilnější katolická církev zpravidla své vlastní instituce. Také dvojstupňový systém registrace církví a náboženských společností se liší od italského systému, kde oficiální uznání ze strany státu znamená právě samo přiznání práva na příjmy z daňové assignace. Doposud chybějící ratifikaci vládního návrhu smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem doprovází autor hlubší sondou do ambivalentního vztahu k církvím, který se u mnoha občanů České republiky projevuje a má vliv také na postoje politické reprezentace. V této souvislosti ovšem spíše oceňuje snahy vlády o řešení otázek financování církví a církevního majetku. Také výklad této problematiky autor nezačíná až rokem 1989, nýbrž všímá si hlubších dějinných souvislostí. Právní režim alternativní církevní formy manželství mu pak dává možnost porovnání s tzv. „konkordátním“ manželstvím, jak je upraveno v novele italského konkordátu z roku 1984. Kniha je uzavřena širší geopolitickou úvahou o postavení střední Evropy ve světovém dění a úloze České republiky v Evropě.

Protějškem takto široce pojatého závěru je předmluva ke knize, která pochází z pera samotného bývalého apoštolského nuncia v České republice Mons. Diega Causera. Ten podává na osmi stranách osobně laděný a přitom velice fundovaný pohled na současnou náboženskou situaci v České republice ve světle jejích historických kořenů. Jedná se o důstojnou gratulaci k úspěšné knize mladého italského konfesionalisty, k níž se připojuje i autor těchto řádků.

Stanislav Příbyl

16. sympozium kanonického práva, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 2012

Každé dva roky se tradičně koná na Spišské Kapitule sympozium kanonického práva, jehož smyslem je především setkávání členů církevních soudů ze Slovenska i z České republiky nad kanonickoprávní tematikou, dotýkající se jejich soudní praxe.¹

Letošní sympozium, v pořadí šestnácté, se konalo ve dnech 21.–24. srpna 2012 a bylo věnováno tématu **Kánonické právo v službě Cirkvi a člověka**.

Téměř pokaždé se již zdaří pozvat na sympozium některou významnou osobnost světové církve. Tentokrát to byl kardinál Leo Raymond Burke, prefekt Nejvyššího tribunálu Apoštolské signatury. Ve svých dvou přednáškách nejprve představil kompetence soudního orgánu, v jehož čele stojí, a poté se věnoval i některým praktickým otázkám a kazuistice. Znalost soudní praxe „zevnitř“ byla patrná i z přednášek Mons. Grzegorza Erlebacha, soudce Římské roty. Před jeho vystoupením zazněla i zdravice prof. Jiřího Rajmunda Tretery účastníkům sympozia: „Srdečně Vás zdravím jménem Společnosti pro církevní právo a přeji zdárný průběh sympozia. Vždy jsem se ho rád účastnil.“

Nejpoutavější projev a nejaktuálnější problematiku ovšem představil Mons. Antonio Neri, podsekretář Kongregace pro klérus, ve svých dvou přednáškách: Propuštění z klerického stavu „in poenam“ a Propuštění z klerického stavu prostřednictvím udělení milosti. Kombinace žhavého italského projevu přednášejícího spolu s neméně ožehavou problematikou zajistila živou diskusi k probíraným tématům.

Bratislavský metropolita arcibiskup Mons. Stanislav Zvolenský, na Slovensku sám předseda tamní biskupské konference, představil ve svém příspěvku předkoncilní předpoklady vzniku biskupských konferencí a jejich pokoncilní rozvoj. V diskusi zazněla oprávněná obava, aby instituce biskupské konference příliš nezatemňovala osobní individualitu a odpovědnost každého jednotlivého biskupa. Královéhradecký biskup Mons. Jan Vokál představil zejména slovenským poslu-

¹ Zprávu o předchozím, patnáctém sympoziu, konaném ve Spišské Kapitule ve dnech 23.–27. 8. 2010, jsme podali v Revue církevního práva č. 47–3/2010. Jejím autorem byl JCDr. Miloš Pekarčík, Ph.D. Pozn. red.

chačům dvacetileté snahy o majetkové vypořádání státu a církvi v České republice společně s projednávaným návrhem restitučního zákona (zákonu o majetkovém vyrovnání). Přednáška zaujala podrobným dvanáctibodovým seznamem, vyvracejícím nejrozmanitější námitky proti navrhovanému zákonu. Rektor Trnavské univerzity prof. Marek Šmid se pak ve svém příspěvku o postavení Svatého stolce v mezinárodním právu dotkl i na Slovensku velmi diskutované otázky výhrady svědomí. Zesnulého Mons. Daniela Faltina, iniciátora spišských symposií, nakonec poctil prof. Ján Duda příspěvkem Rotální jurisprudence „coram Faltin“.

Protiváhou tradiční zahravní slavnosti, která samozřejmě nesměla chybět, byla tentokrát eucharistická adorace v katedrále sv. Martina. Rozmanitost probíraných témat a podnětné diskuse k nim byly opět zárukou toho, že spišská symposia nejsou pouhými oficiózními akcemi, nýbrž znamenají – kromě možnosti přátelských a kolegiálních setkání církevních právníků – obohacení o odborné poznatky a seznámení s církevní praxí i na úrovni orgánů Svatého stolce.

Stanislav Příbyl

18. konference Církev a stát, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2012

Na počátku každého září se na brněnské právnické fakultě koná od roku 1995 celodenní vědecká konference „Církev a stát“, na kterou jsou zváni odborníci zabývající se právními záležitostmi církví a jejich postavením ve státě, a to z celé České republiky i ze sousedních zemí. O průběhu loňského ročníku, tj. sedmnáctého, uspořádaného dne 6. září 2011 na téma *Právní aspekty financování církví*, jsme podali zprávu v Revue církevního práva č. 50–3/11, na s. 95–98.

Dne 6. září 2012 se uskutečnila na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně další konference z uvedeného cyklu, osmnáctá, tentokrát na téma **Církev, stát a vzdělání**. Konferenci uspořádala katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity ve spolupráci se Společností pro církevní právo v Brně, v Praze a v Olomouci. S referáty vystoupilo třináct přednášejících z České republiky a Slovenska. Počet účastníků dosáhl téměř 40 osob.

Kromě zástupců právnických, teologických, filosofických a dalších fakult z České republiky i ze Slovenska, jakož i soudců Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu v Brně, se konference zúčastnili mnozí zástupci právní praxe, m. j. zástupci České biskupské konference, katolického arcibiskupství pražského a biskupství královéhradeckého.

Konferenci vedla JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., soudkyně Nejvyššího správního soudu v Brně, garantka oborů církevního práva vyučovaných na katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, předsedkyně brněnské skupiny Společnosti pro církevní právo. Ve svém úvodním slově pozdravila konferenci též jménem vedoucího katedry prof. JUDr. Jana Filipa, CSc. Dále účastníky konference v úvodu pozdravil jménem Společnosti pro církevní právo v Praze, Brně a Olomouci její předseda prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera z katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Konferenci moderoval JUDr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M. (Católica) z katedry ústavního práva a politologie PF MU v Brně, vyučující ústavního práva na Katolické univerzitě v Lisabonu.

První blok, nazvaný Výuka náboženství, zahájil prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera přednáškou „Náboženství jako povinně volitelný školní předmět. Úvaha de lege ferenda.“ Po něm hovořil prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc., z Ústavu mezinárodního a evropského práva Panevropské vysoké školy v Bratislavě na téma „Výuka náboženství – srbský pohled“.

Druhý blok, věnovaný církevnímu školství, zahájila JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., vedoucí katedry teorie práva a právních dějin Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, přednáškou o zásazích Josefa II. do školství a jejich vlivech do dnešních dní. Následující přednášku, opět právněhistorického charakteru, přednesl JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., z katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, a to na téma „Církevní školství, výuka náboženství a teologické školství po roce 1989: přehled vývoje“.

Poté byla pozornost konference zaměřena do oblasti praxe. Mgr. Eva Tomášková, vedoucí odboru církevního školství Arcibiskupství pražského, rozvinula dvě témata: „Zpochybnění oprávněnosti k výkonu zvláštních práv zřizovatelů církevních škol kontrolními orgány MŠMT“ a „Je vztah mezi ředitelem církevní školy a osobami, jichž se rozhodování ředitele v záležitostech poskytování vzdělávání týká, vztahem soukromoprávním nebo veřejnoprávním?“ Blok uzavřela Miriama Hlavoňová, studentka PF MU Brno a absolventka studia religionistiky, přednáškou na téma „Sloboda vyučovania náboženstva na školách v súvislosti s islamom v Českej republike“.

Třetí blok, již v odpoledních hodinách, věnovaný teologickým fakultám, zahájila Mgr. Monika Menke, Th.D., z katedry církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kanonickopravní přednáškou na téma „Vysoké školy katolické církve“. Na základě textů Kodexu kanonického práva a apoštolských konstitucí vyložila rozdíly mezi katolickými univerzitami, církevními univerzitami a vyššími instituty náboženských věd. Poté ThLic. Petr Šimůnek z rektorátu Univerzity Karlovy v Praze rozebral konfesněprávní tematiku „Postavení teologických fakult v České republice“. Na závěr bloku přednášel JUDr. Michael Kučera, vyučující církevního práva na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, na téma „Husova fakulta: zřizování, inkorporace a vztah k církvi“.

Ve čtvrtém bloku, nazvaném Kulturní dědictví a náboženská neutralita, vystoupilo několik účastníků především z řad doktorandů, na různorodá témata.

Po každém bloku byla zařazena diskuse, na které se v bohaté míře podíleli jak přednášející, tak většina účastníků konference.

Záboj Horák

Upozorňujeme na publikaci

Církvě a české školství

**Právní zajištění působení církví a náboženských společností
ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti**

Záboj Horák

Vydala Grada Publishing, a. s.

ISBN 978-80-247-3623-5

264 stran

Monografie zabývající se ve třech oddílech dějinami a současným právním stavem církevního školství, výuky náboženství ve všech školách a pedagogické i badatelské činnosti teologických fakult a seminářů.

Objednávky lze uskutečnit prostřednictvím internetových stránek

www.grada.cz

Ze Společnosti pro církevní právo

*Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht
Dalla Società per il diritto delle Chiese*

Valná hromada Společnosti pro církevní právo

Po dvou letech se opět konalo řádné zasedání valné hromady. Pracovní výbor ji svolal oznámením na internetových stránkách Společnosti a v měsíčním bulletinu Aktuality, zasílanému členům Společnosti na jejich e-mailové adresy. Konala se v pondělí 16. dubna 2012 v 16.30 v posluchárně č. 243 na Právnické fakultě UK v Praze.

Byla podána zpráva o činnosti Společnosti za poslední dva roky, zpráva o hospodaření a zpráva revizorů účtů. Bylo uděleno absolutorium dosavadnímu pracovnímu výboru, zvolen nový pracovní výbor včetně náhradníků, revizoři účtů a jejich náhradníci.

Ke dni valné hromady Společnost pro církevní právo měla celkem 408 členů. Od poslední valné hromady vstoupilo do Společnosti 21 nových členů, vystoupilo 14 členů, zemřelo 10 členů.

Valná hromada si připomenula jmenovitě všechny zesnulé členy a uctila jejich památku.

64. večer v cyklu Působení práva v církvi a společnosti

Po zasedání valné hromady dne 16. dubna 2012 následovala úspěšná a bohatě navštívená přednáška doc. JUDr. Stanislava Příbyla, Ph.D., IC.D, na téma *Profétické a hierarchické služby v rané církvi*.

Přednášející navázal na svůj článek „Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi“, uveřejněný v Revue církevního práva č. 49–2/2011, a přinesl mnoho nových, široce zpracovaných údajů.

Gratulace členům Společnosti pro církevní právo

4. dubna 2012 se dožil 70 let R. P. Ing. Jiří Sedláček, CRV, soudce Diecézního církevního soudu v Brně a farní vikář ve farnosti u kostela Zvěstování Panny Marie v Brně – Tuřanech.

Ingrid Turoňová a JUDr. Daniel Spratek, Ph.D., soudce, dlouholetý člen pracovního výboru SPCP, uzavřeli dne 28. dubna 2012 sňatek v evangelickém kostele v Třanovicích.

Mgr. Jakub Kříž, tajemník katedry soukromého práva Vysoké školy CEVRO Institut v Praze, obdržel Cenu Oto Mádra za léta 2010–2011 za svůj článek *Neutralita, nebo nepřátelství? Poznámky ke vztahu státu a náboženství* (viz Revue církevního práva č. 46–2/2010). Dne 24. září 2012 obhájil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy doktorskou disertační práci na téma *Obsahové napětí mezi právem přirozeným a pozitivním a přístupy k jeho řešení*.

Úmrtí

Dne 10. srpna 2012 zemřel dlouholetý člen pracovního výboru Společnosti pro církevní právo Mgr. Miroslav Brož, evangelický farář a senior, naposledy vedoucí tajemník ústřední církevní kanceláře. Poslední rozloučení se konalo 18. srpna 2012 v kostele Českobratrské církve evangelické v Chrudimi.

18. ročník konference církev a stát v Brně

Na den 6. září 2012 připravila katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a brněnská skupina Společnosti pro církevní právo pod vedením JUDr. Kateřiny Šimáčkové, Ph.D., a Mgr. Petra Jägera, Ph.D., 18. ročník konference Církev a stát, tentokrát na téma **Církev, stát a vzdělání**. Podrobnou zprávu podáváme v rubrice Informace.

From the Church Law Society

Meeting of the Church Law Society's General Assembly

After two years a meeting of the General Assembly took place. The Executive Committee convened the meeting after it announced the meeting on the Church Law Society's website and in the monthly bulletin *Aktuality*, which is mailed to the members of the Society by email. The General Assembly took place on Monday, 16 April 2012, at 4:30 pm in room 243 at the Law School of Charles University in Prague.

The program included the presentation of the report on the Society's activities in the last two years, the economic report, and the auditors' report. The then-current Executive Committee was discharged and the Assembly elected the members of the new Executive Committee and their alternates, and auditors and their alternates.

As of the date of the General Assembly, the Society had 408 members. Since the last General Assembly, 21 members joined the Society, 14 members left the Society, and 10 members passed away.

The General Assembly recalled all the members of the Society who had passed away and honored their memories.

The 64th Lecture of the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

The General Assembly on 16 April 2012 was followed by a successful and highly attended lecture by doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., IC.D, on *Prophetic and Hierarchical Services in the Early Church*.

In his lecture doc. Příbyl followed up on his article *Beginnings of a Hierarchical Order in the Early Church*, which was published in the Church Law Review, No. 49-2/2011, and provided new and detailed information.

Congratulations to the Members of the Church Law Society

R. P. Ing. Jiří Sedláček, CRV, a judge of the Diocesan Court in Brno and parish vicar in the Annunciation of Virgin Mary Church in Brno – Tuřany, celebrated his 70th birthday on 4 April 2012.

Ingrid Turoňová and JUDr. Daniel Spratek, Ph.D., who has served as a judge and a member of the executive committee of the Church Law Society, celebrated their marriage in the evangetic church in Třanovice on 28 April 2012.

Mgr. Jakub Kříž, the secretary of the Department of Private Law at the CEVRO University Institute in Prague, received the Oto Mádr award for 2010–2011 for his article *Neutrality or Animosity? Remarks on the Relations of the State and Religion* (see the Church Law Review, No. 46-2/2010). On 24 September 2012 he defended his dissertation *Material Tensions between Natural Law and Positive Law and Approaches to its Solution* at the Law School of the Charles University in Prague.

Obituary

Mgr. Miroslav Brož, an Evangelical Church parish priest, a senior of the Church, and the executive secretary of the Central Church Office, passed away on 10 August 2012. For many years Mgr. Brož served as a member of the executive committee of the Church Law Society. The last farewell to Mgr. Brož took place on 18 August 2012 in the Chrudim church of the Evangelical Church of Czech Brethren.

The 18th Annual Conference on Church and State in Brno

The Department of Constitutional Law and Political Science of the Law School of Masaryk University in Brno and the Brno chapter of the Church Law Society organized, under the leadership of JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., and Mgr. Petr Jäger, Ph.D., the 18th annual conference on Church and State. This year the topic of the conference was *Church, State, and Education*. A detailed report of the conference is available in the *Information* section of this issue of the Church Law Review.

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten *Le notizie corte*

Knihkupectví Oliva přestěhováno

Knihkupectví Oliva, ve kterém je k dostání mimo literatury teologické a filosofické i veškerá dostupná česká a slovenská literatura z oborů kanonické, církevní a konfesní právo, a také poslední čísla časopisu *Revue církevního práva*, se letos na jaře přestěhovalo z dosavadní adresy Praha 1, Staré Město, Jilská 7, na adresu *Praha 1, Staré Město, Husova 8*. Je tedy umístěno z druhé strany objektu dominikánského kláštera sv. Jiljí. Otevřeno je v pondělí až v pátek od 10 do 18 hod.

Akademie kanonického práva v Brně zřízena

S platností od 1. 4. 2012 zřídil Mons. ThLic. Vojtěch Cikrle, diecézní biskup brněnský, Akademii kanonického práva jako veřejné sdružení křesťanů (viz kán. 301 CIC) a veřejnou sborovou právnickou osobu (kán. 94 § 2; 114; 116 CIC).

Hlavním cílem Akademie je spása duší (*salus animarum*) Božího lidu, který potřebuje odbornou pomoc zejména v rozpadlých kanonicky uzavřených manželstvích, a dále duchovní podpora věřících, kteří pracují na církevních soudech nebo vykonávají činnost v pomocných oborech kanonického práva.

Akademie usiluje o naplnění svého cíle v oblasti zbožnosti, duchovní dobročinnosti a apoštolátu. Apoštolát Akademie spočívá zejména v duchovní podpoře pracovníků církevních soudů a dále v rozvoji a ve zvyšování úrovně jejich vzdělanosti v oblasti kanonického práva, jakož i v pomocných oborech.

V rámci svého apoštolátu smí Akademie zprostředkovávat pro Boží lid studium ve studijních programech kanonického práva na univerzitách.

Sídlem Akademie je Petrov 272/5, 602 00 Brno, tel. 543 237 051, e-mail <akademie.prava@gmail.com>.

Převzato z věstníku Acta Curiae Episcopalis Brunensis čj. BB-0836/12.

Chrestomatie ke konfesněprávnímu tématu církve a školství vyšla

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, vydala v dubnu 2012 v edici Scripta Iuridica pod č. 12 novou publikaci Záboje Horáka *Církve a školství, Výbrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*, 2012, 134 s.

Jde o chrestomatii, obsahující výňatky z právních předpisů a ostatních dokumentů, z nichž vychází publikace *Církve a české školství*, vydaná v nakladatelství Grada a. s. v září loňského roku. Publikace je zamýšlena jako studijní text a je rovněž řazena do tří oddílů:

- Církevní školství,
- Vyučování náboženství ve škole a
- Právní postavení teologických fakult a seminářů.

Publikace je k dostání ve fakultním knihkupectví na Právnické fakultě UK v Praze a v knihkupectví Oliva.

Z letošní konference Karlovarské právnické dny

Společnost českých, německých, slovenských a rakouských právníků uspořádala ve dnech 7.–9. června 2012 v hotelu Thermal v Karlových Varech XX. konferenci Karlovarské právnické dny/Karlsbader Juristentage. Záznam o průběhu lze najít na stránkách www.kjt.cz.

V rámci slavnostní recepce 8. června 2012 byla předána tradiční ocenění. Na základě ankety mezi odbornou právnickou veřejností obdržely jako nejlepší právnický časopis v ČR společně prestižní cenu *Bulletin advokacie* (vydavatel Česká advokátní komora) a *Právní rozhledy* (vydavatel C.H.Beck). Oba časopisy tentokrát získaly shodný počet bodů. Revue církevního práva se umístila mezi 29 soutěžícími časopisy na šestém místě.

Z dopisu JUDr. Vladimíra Zoufalého, vicepresidenta KJT, vyjímáme: „K prestižním cenám lze konstatovat, že letošní účast respondentů byla v anketě vyšší než v posledních letech a nejen to. Podstatné a významné je, že se jí letos zúčastnil opravdu velký počet představitelů akademické obce a soudců (zejména obou nejvyšších soudů a Ústavního soudu).“

Konference Sacramentum magnum v Praze

Ve dnech 14.–16. června 2012 proběhla v Praze konference o svátosti manželství ve středověku (The Sacrament of Marriage in the Middle Ages), kterou organi-

zovaly Filosofický ústav Akademie věd České republiky, Praha, Internationale Gesellschaft für theologische Mediävistik, Frankfurt a. M., a Centre for Research in the Arts, Social Sciences and Humanities, University of Cambridge, Cambridge.

Na konferenci se sešli přední světoví medievalisté, z nichž někteří nezapřeli výbornou znalost středověké kanonické úpravy manželského práva. O tom svědčil zvláště příspěvek Alaina Dubreucqa (Université Jean Moulin, Lyon 3) na téma „De Jonas d'Orléans à Hincmar de Reims: l'élaboration carolingienne de la doctrine canonique du mariage“ a přednáška Giuliana Marchetta (Università di Trento) na téma „Tra teologia e diritto: l'indissolubilità del matrimonio nella dottrina canonistica dei secoli XIV e XV.“

Ze členů Společnosti pro církevní právo na konferenci vystoupili Jiří Kašný s příspěvkem „Raymond of Penyafort's understanding of marital consent, contracting marriage, and marriage as sacrament“, a Tomáš Kotrlý na téma „The Selection of Marriage Grave according to the Gratianus's Decree“. Na závěr všem účastníkům tohoto mimořádného symposia požehnal v katedrále po pontifikální mši svatě pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka, OP.

Akademický výbor České křesťanské akademie zasedal

V sobotu 16. června 2012 se uskutečnilo v prostorách Emauzského kláštera benediktinů v Praze pravidelné pololetní zasedání Akademického výboru. President ČKA, zástupci jednotlivých sekcí a místních skupin z celých Čech a Moravy podali zprávy o činnosti. Právní sekce ČKA a kolektivní člen Společnost pro církevní právo byly zastoupeny svým předsedou prof. JUDr. J. R. Treterou a místopředsedou JUDr. Zábojem Horákem, Ph.D. V časopise ČKA *Universum*, č. 2/2012, je uveřejněna recenze na knihu *Slovník církevního práva*, Grada, Praha, 2011, z pera RNDr. Vladimíra Roskovce, CSc. (s. 48).

Mezinárodní konference kanonického práva v Olomouci, červen 2012

Na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci byla v úterý 19. června 2012 uspořádána mezinárodní konference na téma *Propuštění z duchovního stavu podle nejnovějších předpisů katolické církve – legislativa a praxe*. Přednášeli doc. Damián Němec dr, Mgr. Monika Menke, Th.D., ICLic. Jiří Dvořáček, ICODr., prof. dr Mirosław Sitarz, prof. dr Józef Krukowski, dr Marek Stokłosa, Dr. Libor Botek, Th.D., prof. dr Leszek Adamowicz, dr Jacek Marian Połowianiuk.

Prezentace díla „200 let Všeobecného občanského zákoníku“, červen 2012

Ve středu 20. června 2012 se konala ve sborovně Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze prezentace uvedeného mohutného díla o 688 stranách za účasti téměř všech jeho 34 autorů, mezi nimiž byli také členové naší Společnosti prof. JUDr. Jiří R. Tretera, JUDr. Záboj Horák, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Prezentace byla uvedena děkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., a oběma pořadateli monografie prof. JUDr. Janem Dvořákem, CSc., a prof. JUDr. Karlem Malým, DrSc., dr. h. c.

Knihu vydalo nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, v roce 2011, viz <http://obchod.wkcr.cz/obchod/pravo/200-let-vseobecneho-obcanskeho-zakoniku.html>.

Brief News

Oliva Bookstore has Moved

The Oliva Bookstore, which offers theological and philosophical literature and all available Czech and Slovak literature in the areas of canon law, church law, state law on churches and religious societies, and also the latest issues of the Church Law Review, moved this spring from its old location in Prague 1 – Old Town, Jilská 7, to its new location in Prague 1 – Old Town, Husova 8. The new location is on the opposite side of St. Giles Dominican Monastery from where the old location was. The bookstore is open Monday through Friday, 10 am – 6 pm.

Canon Law Academy in Brno Established

As of 1 April 2012 Mons. ThLic. Vojtěch Cikrle, the diocesan bishop of Brno, established the Canon Law Academy as a public association of the Christian faithful (see can. 301 CIC) and as an aggregate of persons (can. 94 §2, 114, and 116 CIC).

The primary mission of the Academy is the salvation of souls (*salus animarum*) of God's people who need assistance, particularly with failed canonically formed marriages, and the spiritual support of the faithful who are working at church courts or conduct work in assisting in the areas of canon law.

The Academy strives to fulfill its mission in the areas of devotion, spiritual charity, and apostolate. The Academy's apostolate consists particularly of the spiritual support of employees of the church courts and the development and improvement of their education in canon law and other supporting areas.

Within its apostolate, the Academy may arrange for God's people to study in the study programs of canon law at universities. The seat of the Academy is at Petrov 272/5, 602 00 Brno, tel. 543 237 051, e-mail <akademie.prava@gmail.com>.

From the bulletin *Acta Curiae Episcopalis Brunensis*, No. BB-0836/12.

Chrestomathy on the Topic of State Law on Churches and the School System was Published

In April 2012 the Law School of Charles University in Prague published a new book by Zábój Horák, *Churches and the School System, Selected Documents for*

the Study of Czech State Law on Churches, 2012, 134 pages. The book is published in the publication line *Scripta Iuridica* under Nr. 12.

The publication is a chrestomathy that includes excerpts from legislation and other documents, to which the book *Churches and the Czech School System*, published by Grada, a.s., in September 2012, refers. The publication should serve as a study text and is organized in three parts: The Church School System, Religious Education in the Schools, and The Legal Status of Theological Schools and Seminaries.

The publication is available at the school bookstore at the Law School of Charles University in Prague and in the Oliva Bookstore.

From This Year's Conference Karlsbader Lawyers' Days

On 7 – 9 June 2012 the Association of Czech, German, Slovak, and Austrian Lawyers organized the 20th Conference Karlsbader Lawyers' Days/Karlsbader Juristentage in the hotel Thermal in Karlovy Vary.

A conference report is available at www.kjt.cz.

The traditional awards were presented at a reception on 8 June 2012. Based on a survey of legal professionals, *Bulletin advokacie*, published by the Czech Bar Association, and *Právní rozhledy*, published by C.H.Beck, received the award for the best legal journal in the Czech Republic. Both journals received an equal number of votes. The Church Law Review placed sixth among the 26 competing journals.

We quote from a letter by JUDr. Vladimír Zoufalý, the vice-president of the Karlsbader Juristentage: “As for the awards, the respondent participation was higher than in previous years, and additionally, it is significant and noteworthy that this year a great number of representatives from academia and judges (particularly from both Supreme Courts and from the Constitutional Court) participated in the survey.”

Conference Sacramentum Magnum in Prague

On 14 – 16 June 2012 the conference *The Sacrament of Marriage in the Middle Ages* took place in Prague. The conference was organized by the Philosophical Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague, Internationale Gesellschaft für theologische Mediävistik, Frankfurt a. M., and the Centre for Research in the Arts, Social Sciences and Humanities, University of Cambridge, Cambridge (UK).

The conference attracted the world's leading medievalists, who demonstrated their excellent knowledge of the medieval canon law treatment of marriage law. For example, Alain Dubreucq (Université Jean Moulin, Lyon 3) presented "De Jonas d'Orléans à Hincmar de Reims: l'élaboration carolingienne de la doctrine canonique du mariage" and Giulian Marchetto (Università di Trento) presented "Tra teologia e diritto: l'indissolubilità del matrimonio nella dottrina canonistica dei secoli XIV e XV."

From among the members of the Church Law Society, Jiří Kašný presented "Raymond of Penyafort's understanding of marital consent, contracting marriage, and marriage as sacrament," and Tomáš Kotrlý presented "The Selection of Marriage Grave according to Gratianus's Decree." In concluding the conference the Archbishop of Prague, Cardinal Dominik Duka, OP, celebrated a Pontifical mass in the Cathedral during which he blessed all members of the conference.

Meeting of the Academic Council of the Czech Christian Academy

On 16 June 2012 the regular semiannual meeting of the Academic Council took place in the Emauzy Benedictine Monastery. The President of the Czech Christian Academy and representatives of the individual chapters and local groups from Bohemia and Moravia presented their activity reports. The Legal Section of the Academy and the Church Law Society as a collective member of the Academy were represented by their chairman, Professor JUDr. J. R. Tretera, and vice-chairman JUDr. Zábaj Horák, Ph.D. The journal of the Academy *Universum*, No. 2/2012, p. 48, published a review by RNDr. Vladimír Roskovec, CSc., of the book *Church Law Dictionary*, Grada, Prague, 2011.

International Canon Law Conference in Olomouc, June 2012

On 19 June 2012 the Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology of Palacký University in Olomouc organized an international conference entitled *Dismissal from the Clerical State According to the Latest Laws of the Catholic Church – Legislation and Practice*. The presenters were doc. Damián Němec dr; Mgr. Monika Menke, Th.D.; ICLic. Jiří Dvořáček, ICODr.; Professor dr Miroslaw Sitarz; Professor dr Józef Krukowski; dr Marek Stokłosa; Dr. Libor Botek, Th.D.; Professor dr Leszek Adamowicz; and dr Jacek Marian Połowianiuk.

The Presentation of the Publication “200 Years of the General Civil Code” in June 2012

On 20 June 2012 a monumental work of 688 pages was presented at the Law School of Charles University in Prague. Almost all 34 authors attended the presentation, including the following members of the Church Law Society: Professor JUDr. Jiří R. Tretera and JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., from the Law School of Charles University in Prague, and JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., from the Law School of Palacký University in Olomouc.

The presentation was introduced by Professor JUDr. Aleš Gerloch, CSc., the Dean of the Law School of Charles University in Prague, and by both editors of the publication – Professor JUDr. Jan Dvořák, CSc., and Professor JUDr. Karel Malý, DrSc., dr. h. c.

The book was published by Wolters Kluwer ČR, a.s., in Prague in 2011. See <http://obchod.wkcr.cz/obchod/pravo/200-let-vseobecneho-obcanskeho-zakoniku.html>.

Z nové literatury

From New Publications – Neu erschienene Literatur – Dalle novità letterarie

BENEŠ, Jiří, *Směrnice a řády. Zákoník v Páté knize Mojžišově*, Advent Orion, Praha, 2012, 226 s., ISBN 978-80-7172-874-0.

BEZDĚKOVÁ–REJTHAROVÁ, Olga (ed.), *Válečné deníky*, Volvox Globator, Praha, 2012, 200 s., ISBN 978-80-7207-841-7,

z obsahu:

HORNÍČKOVÁ–NOVÁKOVÁ, Olga, *Bylo mi patnáct ...*,

NOVÁK, Miloš, *Moje cesta do odboje*.

DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol., *200 let Všeobecného občanského zákoníku*, Wolters Kluwer ČR, Praha, 2011, 688 s., ISBN 978-80-7357-753-7,

z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Některé vlivy kanonického práva na ustanovení Všeobecného občanského zákoníku týkající se manželství*.

STARÁ, Ivana, *Majetkové vztahy mezi manžely a Všeobecný občanský zákoník*.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, *Manželské majetkové právo: od smlouvy ke smlouvě?*

RADVANOVÁ, Senta, *Demokratický průlom do manželského práva – novela č. 320/1919 Sb. z. a n.*

ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, *Dohoda manželů jako předpoklad trvalého ukončení manželského soužití od Všeobecného občanského zákoníku po současnost*.

FRÝDEK, Miroslav, TAUCHEN, Jaromír (ed.), *Pocita Karlu Schellemu k 60. narozeninám*, KEY Publishing, Ostrava, 2012, 1247 s., ISBN 978-80-7418-144-3,

z obsahu:

BÍLÝ, Jiří, *Testimonium flavianum – svědectví nebo podvrh?*

ČERNÝ, Miroslav, *Manželství ve středověku*.

HRDINA, Ignác Antonín, *Advokát – kněz spravedlnosti?*

- VYHNÁLEK, Ján, *Levirátne manželstvo v starovekom Izraeli*.
- PŘIBYL, Stanislav, *Smluvně zajištěná činnost církvi v armádě a vězeňství*.
- SÁDOVSKÝ, Stanislav, *Náboženský ekvivalent normativní úpravy ochrany základních práv*.
- GEROSA, Libero, *Introduzione al Diritto Canonico*, I-II, 2012, 210 a 270 s., ISBN 978-88-209-8710-7.
- GÜTHOFF, Elmar, HAERING, Stephan, PREE, Helmuth, *Der Kirchenaustritt im staatlichen und kirchlichen Recht*, Verlag Herder, Freiburg, 2011, 179 s., ISBN 978-3-451-02243-2.
- HAMMER, Felix, *Kirchenfinanzierung in ausländischen Staaten*, in: BIRK, Dieter, EHLERS, Dirk (Hrsg.), *Aktuelle Rechtsfragen der Kirchensteuer*, Nomos, Baden-Baden, 2012, s. 65–84.
- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří, *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*, Komentář s judikaturou, Leges, Praha, 2012, 208 s., ISBN 978-80-87576-07-6.
- KEJŘ, Jiří, *Žil jsem ve středověku*, Academia, Praha, 2012, 266 s., ISBN 978-80-200-2046-8.
- KEMP, Jozef, *Systém súdov Katolíckej cirkvi latinského obradu*, Weltprint, Bratislava, 2012, 127 s., ISBN 978-80-557-0307-7.
- KŘÍŽ, Jakub, *Obsahové napětí mezi právem přirozeným a pozitivním a přístupy k jeho řešení*, disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra teorie práva a právních učení, Praha, 2012, 203 s.
- LÖFFLER, René, *Ungestraft aus der Kirche ausgetreten? Der staatliche Kirchenaustritt in kanonistischer Sicht*, Echter Verlag, Würzburg, 2007, 429 s., ISBN 978-3-429-02888-6.
- MAGDA, Juraj, *Prehlásenie nulity manželstva z dôvodu vád manželského súhlasu podľa CIC/1983*, diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra právních dějin, Praha, 2012.

PAKANDL, Josef, *Nacistická okupace českého pohraničí a Českých zemí a její důsledky pro církevní správu*, diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra právních dějin, Praha, 2012.

PETRŮV, Helena, *Zákonné bezprávi – Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, Auditorium, Praha, 2011, 259 s., ISBN 978-80-87284-19-3.

PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, L. Marek pro Univerzitu Karlovu – Husitskou teologickou fakultu v Praze, Chomutov, 2012, 343 s., ISBN 978-80-87127-44-5.

PUDUMAI DOSS, Jesu, GRAULICH, Markus (eds.), *Iustitiam et Iudicium Facere*, Pubblicazioni della Facoltà di Diritto Canonico dell'Università Pontificia Salesiana, Questioni di Diritto canonico, LAS, Roma, 2011, 236 s., ISBN 978-88-213-0803-1,

z obsahu:

PITTEROVÁ, Michaela, *La parità tra i coniugi. Sviluppi del Magistero sulla posizione della donna all'interno della famiglia*.

REJTHAR, Stanislav, *Dobří vojáci padli*, ze vzpomínek válečného pilota, vyprávění zaznamenali Vladimír Beránek, Olga Bezděková–Rejtharová, Vlasta Rejtharová; třetí, doplněné vydání, Volvox Globator, Praha, 2011, 302 s., ISBN 978-80-7207-827-1.

SMOLÍK, Viktor, *Právní postavení a správa katolické farnosti, farního sboru Českobratrské církve evangelické a náboženské obce Církve československé husitské*, diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra právních dějin, Praha, 2012.

SVOBODOVÁ, Zuzana (ed.), *Důstojně a radostně*, Příspěvek k lidskoprávnímu, občanskému a etickému vzdělávání, Zdeněk Susa, Středokluky, 2012, 158 s., ISBN 978-80-86057-75-0.

SVOBODOVÁ, Zuzana (ed.), *K etické výchově*, Milada Karez, Praha, 2011, 97 s., ISBN 978-80-905117-0-5.

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XVIII., č. 53 – 3/2012.

Recenzovaný odborný časopis.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnícké dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů.

Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, 130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, IČ 62934121.

E-mail SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

Redaktor: Mgr. Stanislav Pšenička.

Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.

Doc. ICLic. JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M.

JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., IC.D

Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Sazba: Antonín Plicka.

Administrace: Ing. Jiří Vaingát.

Distribuce: Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková.

Toto číslo bylo redakčně uzavřeno ke dni 1. října 2012.

Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

Grafická úprava obálky: † Ing. arch. Josef Hyzler.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, Praha 2012.